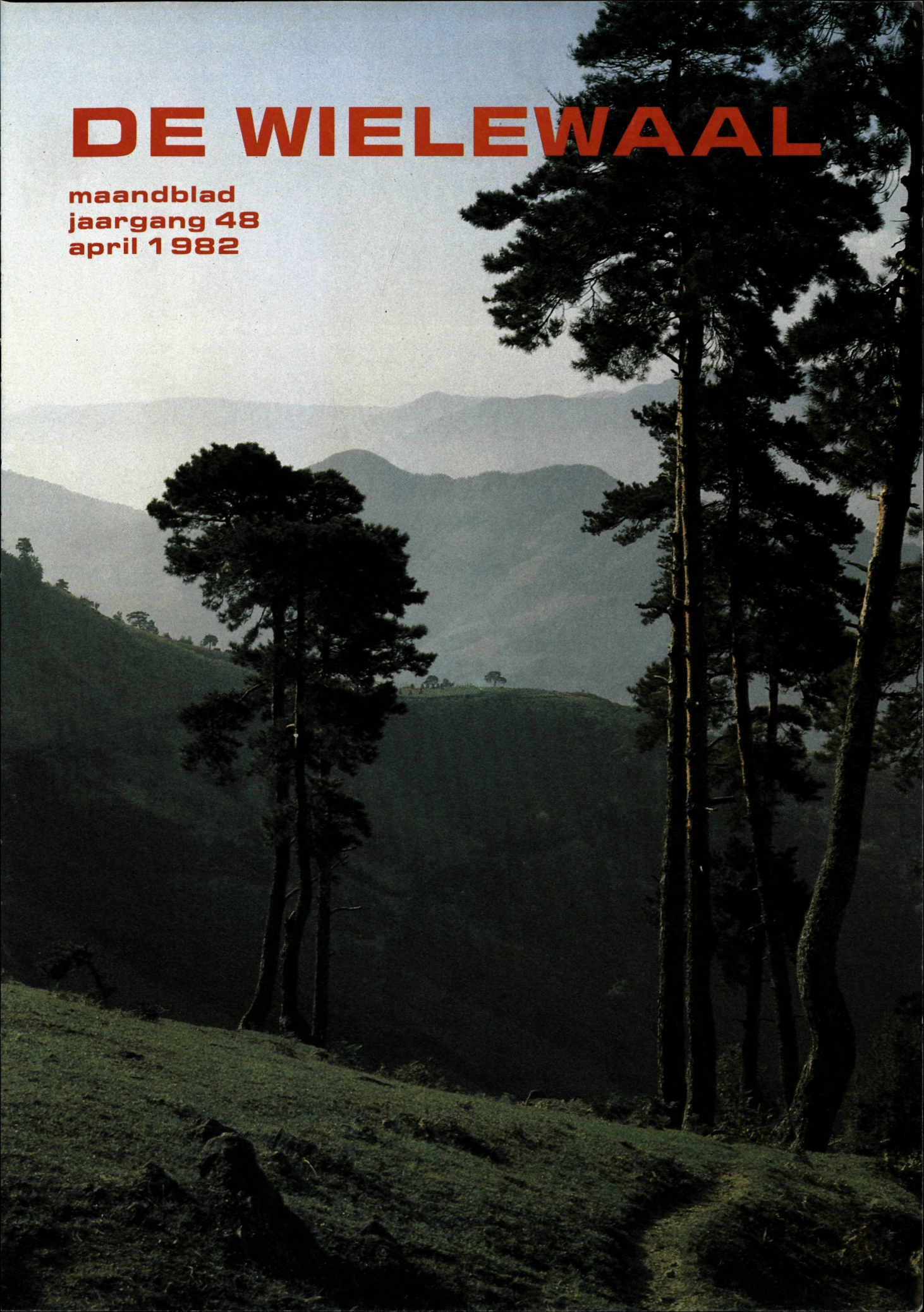

DE WIELEWAAL

maandblad
jaargang 48
april 1982

DE WIELEWAAL

maandblad voor vogel- en natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Hoofdredacteur

Dr. H. MEEUS, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout (014/41 57 58)

Redactieraad

H. FRANCKX, Dr. Fr. GROOTAERS, J. BLOEMEN, A. DE JONGHE, J. KIEBOOMS, R. WILLOCKX, Prof. Dr. U. LIBBRECHT, G. LUYTS, Prof. Dr. A. DHONDT, P. VAN DEN BREMT, M. BECUWE, Dr. R. EYCKERMAN, J. VAN WINKEL, H. VOET, Dr. M. LOUETTE, Ir. G. BULTEEL, J. GABRIELS, Dr. J. VAN GOMPEL, Dr. J. PAULUSSEN.

Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (031/80 47 32)
P. HERROELEN, ondervoorzitter en afgevaardigde Brabant, Van Asschestraat 33, 1910 Melsbroek (02/751 85 76)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (031/45 02 52)
J. PEETERS, penningmeester, Hertevoetweg 3, 2958 Weerde (015/61 20 86)

Leden:

J. VAN DEN STEEN, afgevaardigde Oost-Vlaanderen, Metdepenningenstraat 1A, 9000 Gent
W. VAN SPAENDONK, afgevaardigde Antwerpen, Zevenbergen 50, 2500 Lier.
R. DEBRUYNE, afgevaardigde West-Vlaanderen, Iepersteenweg 60, 8178 Woumen
E. WELLENS, afgevaardigde Limburg, Statiestraat 89, 3900 Lommel.
W. ROGEMAN, Parklaan 139 bus 8, 9300 Aalst
R. WILLOCKX, Sparrenstraat 23, 2930 Hombeek

Afgevaardigden Wielewaaljongeren:

J. ROYEAERD, St. Hubertstraat 277, 9800 Deinze
P. DELVAUX, Gierlesteenweg 351, 2300 Turnhout
A. VERBOVEN, Gestelsedijk 98, 3900 Lommel

Technisch Adviseur voor de Natuurreservaten:

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 400 F. Andere landen: 500 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F.
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52.

Bij de waarneming van een Purperkoet (*Porphyrio porphyrio*)

door Georges Huyskens

Toen ik op 13 juli 1981 een buurpraatje afsloot met Fons de Clerck, vertelde hij me tot slot dat hij aan het antitankkanaal (Stabroek) een bijna geheel paarse vogel had waargenomen.

„Met hoge rode poten en dikke rode snavel...“?
„Niet opgemerkt...“.

„Misschien toch een Waterhoentje“.

„Neen, dat ken ik, maar wel een soort waterhoentje want hij had ook een wit wipstaartje“. Ik voelde meteen dat het raak was. Een Purperkoet (*Porphyrio porphyrio*). Maar toch. De rode poten en snavel. Men kan er bij wijze van spreken niet naast zien. Even de vogelgids inkijken en ja: de paarse kleur is zo dominant dat het rood bijna verdwijnt en mogelijk zelfs helemaal niet opvalt. Instappen en vlug naar het kanaal.

Inderdaad, op een veldweg naast het kanaal stapte rustig een Purperkoet. De vogel, zonder bepaald schuw te zijn, was toch op zijn hoede en we besloten hem niet achterna te lopen en dus met rust te laten. Daar het toch meer voldoening geeft een zeldzame vogel, zelfs al is hij mogelijk ontsnapt, in het veld waar te nemen dan in een kooi, werden enkele vrienden verwittigd. Jef de Ridder was spoedig ter plaatse en het gelukte hem enkele, helaas niet te best geslaagde foto's te maken. Ook Herman Voet zag nog diezelfde avond de vogel. De volgende dag werd hij ook nog gezien door Hubert Meeus, Raymond Vermeyen, Ludo Benoy, Staf de Bièvre, Valère Dupont, Marc Sloodmaekers en meerdere waarnemers. Na 14 juli is de vogel niet meer gezien, ondanks herhaalde bezoeken.

Plaats van de waarneming.

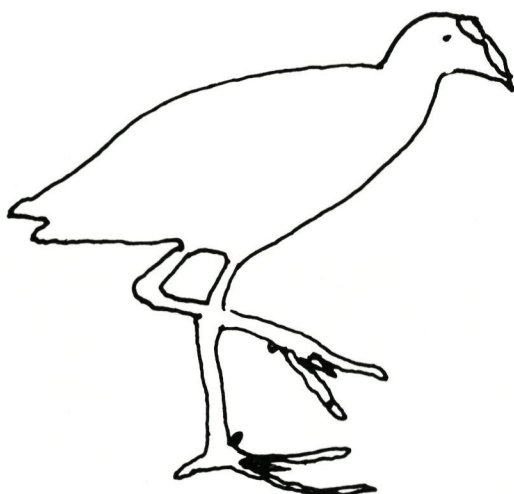
Om vijandelijke tanks tot staan te brengen werd in de dertiger jaren, vóór de twee wereldoorlog, in een wijde boog rond noordelijk Antwerpen, een antitankkanaal gegraven dat de verschillende forten van reeds oudere datum met elkaar verbond. Alhoewel het in zijn functie een totale mislukking is gebleken — het heeft zelfs niet één tank ook maar één minuut tegengehouden — staat het bij de lokale bevolking nog steeds bekend onder de krijgslustige naam van antitankkanaal. Daar het in de lijn der verwachtingen ligt dat het ook in de toekomst geen tanks tot staan zal brengen, wordt het hele gedoe aan zijn lot overgelaten en is er een weelderige plantengroei ontstaan. Gelukkig, zou ik zeggen, want nu is het tenminste goed voor een Purperkoet. De waterstand is meestal zeer laag en kan door sluizen geregeld worden. Worden bij droogte de sluizen

Porphyrio porphyrio te Stabroek, 13 juli 1981.

Foto: J. de Ridder

door een boer geopend, dan worden die de volgende dag prompt door een andere boer gesloten... De rust op het platteland...! Op de plaats van de waarneming tiert weelderig en hoofdzakelijk Rietgras (*Phalaris arundinaceus*). Op andere plaatsen is dat Riet (*Phragmites communis*). Elders dan weer Grote Lisodde (*Typha latifolia*). Het geheel is rijk bevolkt door Waterhoentjes (*Gallinula chloropus*), Meerkoeten (*Fulica atra*) en Wilde Eenden (*Anas platyrhynchos*). 's Winters ook de Waterral (*Rallus aquaticus*). Naast het kanaal loopt een veldweg. Tweemaal daags komt hier een landbouwer voorbij en sporadisch ook een wandelaar. Aan de overkant zijn hoofdzakelijk weilanden.

Tekening: G. Huyskens

De Purperkoet

De vogel stapte rustig over het veldwegeltje. Links en rechts pikte hij een grassprietje weg. Zonder bepaald schuw te zijn, was hij toch zeer attent en hield gedecideerd afstand. Bij latere waarnemingen werd hij voorzichtiger en verdween sneller in dekking. Dat klopt met wat Heinzel en Fitter schrijven: „Schuw waar ze verontrust worden, komt elders buiten de dekking”. Ik kwam al meer tot de bevinding dat de verstopt levende rallidae in werkelijkheid niet zo schuw zijn. Zo oversteken Porzana's soms zeer langzaam en zonder schijn van angst een open plek op korte afstand van een waarnemer, zodat zelfs geen verrekijker noodzakelijk is. De kwestie is zich stil te houden, wat meestal spontaan gebeurt door de schok die zo'n uitzonderlijk evenement veroorzaakt. Hun nesten staan ook niet zo verdoken dan we ons wel voorstellen. Er zijn geen vogels die makkelijker in het veld te herkennen zijn dan de Purperkoet. Hoge rode poten, forse rode snavel met erboven een rood schild. Veren paars in verschillende tinten, donker wordend naar de staart toe. Het betrof duidelijk aan adulte vogel van de nominaatvorm *Porphyrio porphyrio porphyrio*. Op de rug was geen groene glans waar te nemen zoals dat bij de porphyrio's van de *madagascarensis*-groep (waarschijnlijk) wel zal te zien zijn. De Franse naam is trouwens Poule sultane à dos vert. Kop wel lichter maar niet bepaald grijs, zoals dat, ik zeg nogmaals waarschijnlijk, bij de vogels van de *poliocephalus*-groep wel zal opvallen.

Het geslacht *porphyrio*

Voor de immer bij zulke waarnemingen weerkerende en even onoplosbare vraag, of het een

wilde of een uit gevangenschap ontsnapte vogel betreft, is wel een eerste vereiste dat het om een vogel van de nominaatvorm gaat. Hij is de enige van het *porphyrio*-geslacht die als broedvogel in Europa voorkomt en praktisch de enige die bij ons voor de status van wilde vogel in aanmerking komt. Het is dus van belang te weten hoe de andere vormen er uitzien.

We kunnen best resumeren dat we in Cramp's „*Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa*” (1980) vinden.

Het geslacht *porphyrio* kent maar één soort: *Porphyrio porphyrio*.

Porphyrio porphyrio kent 24 ondersoorten die in 6 groepen zijn onderverdeeld. In het kort de kenmerken van die groepen wat betreft kleuren:

1. De nominaat-*porphyrio*-groep met alleen *Porphyrio porphyrio porphyrio*, beperkt zich tot het westelijk deel van de Middellandse zee (zie kaart 1): volledig paars. Dat is onze Europese vogel.
2. De Afrikaanse *madagascarensis*-groep met meerdere subspecies. Groene bovendien (rug).
West-Afrika en Egypte: blauwgroen.
Oost-Afrika: bronsgroen.
Zuid-Afrika: intermediair.
De ondersoort *aegyptiacus*, die vooral in de Nijldelta broedt, werd reeds enkele malen in Zuid Europese landen (bv. Italië) aangetroffen.
3. De *poliocephalus*-groep. Van Kaspische Zee en Zuidoost-Turkije tot Thailand (west) en zelfs Sumatra. Grijs kop.
Van de meest westelijke ondersoorten (*caspius* en *seistanicus*) werden in Europa reeds vogels aangetroffen (bv. Hongarije).
4. De *pulverulentus*-groep. Met één subspecies. Philippijnen. Volledig grijsachtig.
5. De *indicus*-groep. Zuidoost Azië. Bovendien zwart met groene glans.
6. De *melanotus*-groep. Australië. Zwarte bovendien.

Blijkbaar heel eenvoudig. Of het in werkelijkheid zo is, „that's another question”. What is in a name en what is in a color? Grijs, blauw, violet, groen. Met veel licht, met weinig licht, met geen goed licht, met tegenlicht. Stap er niet te licht overheen.

Samengevat komt het hier op neer: indien de vogel niet volledig paars is zijn de mogelijkheden voor een ontsnapte vogel zeer groot.

De Stabroekse vogel werd, bij mijn weten, door alle waarnemers als paars en bijgevolg voor een exemplaar van de nominaatvorm aanzien, met de mogelijkheid van een wilde vogel.

Verspreiding van *Porphyrio porphyrio porphyrio* en waar en hoe hij is waar te nemen.

De verspreiding van de nominaatvorm is zeer beperkt (kaart 1): Marokko, Algerië, Tunesië,

Kaart 1: Verspreiding van onze naaste *Porphyrion* ondersoorten

+ *Porphyrion porphyrio porphyrio*

X *Porphyrion porphyrio aegyptiacus* van de Madagascarensis-groep

□ *Porphyrion porphyrio seistanicus* en *caspicus* van de Poliocephalus-groep.

Spanje, Italië. In die landen dan nog slechts in enkele gebieden. De nu zo zeldzame vogel heeft een Spaanse naam die verbaast, maar er tevens niet om liegt: Calamon commun. Commun. In vervlogen tijden is hij zeker heel „gewoon” geweest en waarschijnlijk zelfs talrijk. Momenteel houdt hij in Europa nog alleen stand in twee burchten. In Spanje in de delta van de Guadalquivir en in Italië in de lagunen bij Oristano (Sardinië).

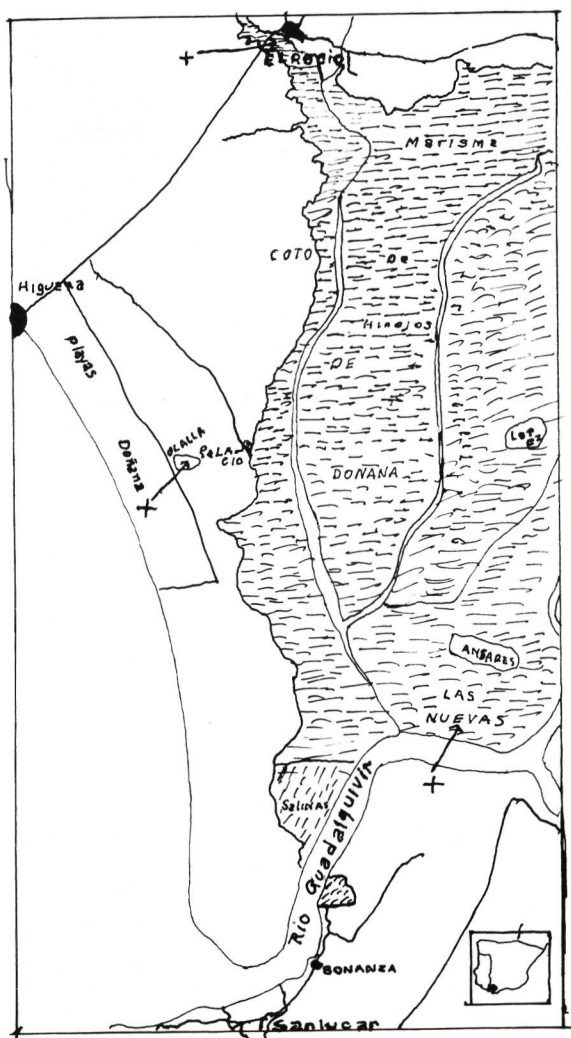
In de Europese avifauna is hij een van die exotische zuidere elementen. Rood en paars zijn op zich al schitterende kleuren. De combinatie ervan is subliem en weinig bij vogels aan te treffen. Het is wel kenmerkend dat kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders er zich mee tooien. Ieder vogelliefhebber koestert dan ook het stille verlangen de soort in de vrije natuur aan te treffen. De kans in Europa is klein, maar ze is er. Met een beetje geluk en een stukje kennis van de gewoonten van de vogel lukt het wel. Ik zal daarom vertellen over mijn belevenissen bij het zoeken naar de Purperkoet.

Zijn Zuid-Spaanse burcht is de delta van de Guadalquivir (kaart 2) waar hij leeft in de marismas en in de lagunen van de Coto Doñana. In mei 1961 logeerden we met enkele waarnemers in het Palacio, toen nog privébezit van Senior Gonzales Dias. Gedurende ons ongeveer een maand durende verblijf slaagden we er niet in Purperkoeten waar te nemen. Thans is de Coto een reservaat en kan alleen nog met begeleiding bezocht worden. Na de nodige afspraken kan

men nu, met de hulp van de guardia's, waarschijnlijk wel Purperkoeten te zien krijgen. In mei 1973 stonden we er weer. We bezochten wel niet het reservaat maar hoopten toch ergens in de buurt een kans te maken op Purperkoeten te botsen. Ze broeden namelijk nog wel op een paar andere (zeer schaarse) plaatsen in Zuid-Spanje. Op eigen houtje en zonder degelijke inlichtingen is dat onbegonnen werk en zelfs op schijnbaar uiterst geschikte plaatsen is niets te vinden.

In mei 1979 waren we er nogmaals. Met weinig hoop, uiteraard, en zelfs niet bepaald met de bedoeling om er naar te zoeken. Wie de streek al eens bezocht, kent wel het moeras bij El Rocio. Het ligt vlak naast de weg die loopt vanuit dit historisch dorpje naar Torre la Higuera, het gemoderniseerd centrum van nog maar eens een badplaats in wording. Het moeras is de eerste en door iedereen bezochte plaats van de delta.

Valère Dupont was er ook. Over een 100 meter brede lage moerasbegroeiing, zag hij op een open plek voor een rietgordel, een paar Purperkoeten rondscharrelen. Dat is dan het noodzakelijke stukje geluk. Niemand van ons wist dat ze in dit moeras effectief broeden. En dat staat wel vast, want bij verder observeren zagen we er in totaal 4 adulte en 2 juveniele vogels. In juli en augustus is deze plaats, naar het schijnt (Van Impe 1973) een vaste waarde om er waar te nemen. Na de broedtijd worden ze door de droogte uit hun broedterritorium verdreven en zoeken dan meer open plekken op.

Kaart 2: Gedeelte van de Marismas van de Guadalquivir (Spanje). + → Plaatsen waar Purperkoeten voorkomen.

De voornaamste broedplaats in de Marismas is Las Nuevas. Het ligt in het zuiden van de delta, is privé bezit, onmogelijk te bezoeken en door zijn ligging ook onmogelijk te bereiken.

Bij mijn weten zijn over de aantallen in Spanje geen bijzonderheden bekend.

De tweede Europese burcht is Sardinië. Naar mijn gevoel een sterk ondergewaardeerd vogelparadijs. Ik zou geen eiland in Europa kunnen noemen dat zo elitair is.

Voor het puperhoen is vooral de streek rond Oristano uniek in Europa. Oristano ligt in een laagvlakte aan de Middellandse Zee, westelijk en halverwege het eiland. In de omgeving liggen enkele stagno's, grote waterplassen, en in dit geval dus lagunen. Sommige zijn ondiep, hebben slijkerige oevers en er verblijven groepen

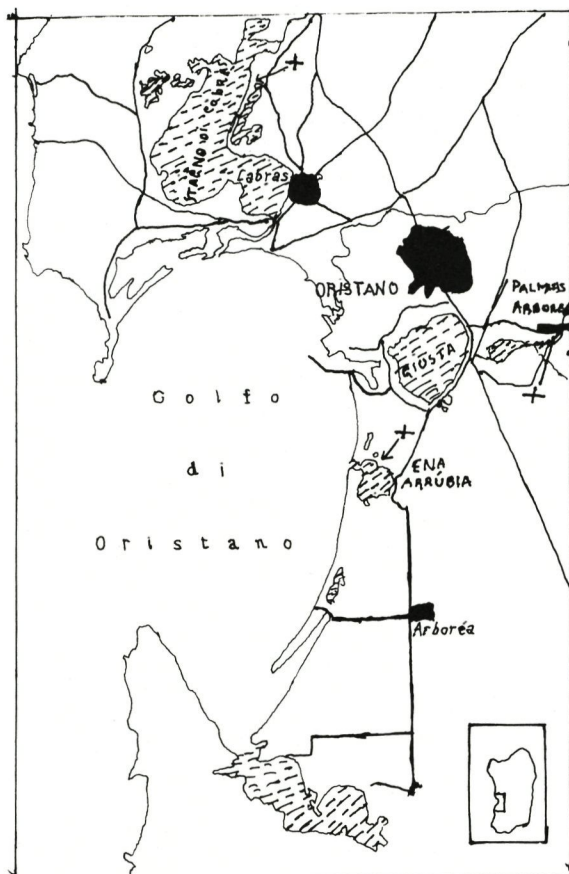
limicolen. Vaak ook Flamingo's (*Phoenicopterus ruber*). Boven andere plassen met lage planten-groei zweven sternen en moerassternen. Vele stagno's zijn omgeven door een brede rietgordel en in de uithoeken hebben zich uitgestrekte rietvelden gevormd. Langs de kust vonden we telkens sterke zangvogeltrek. Deze fragmentarische milieuschets zal voor de meesten al wel volstaan om te beseffen dat hier onbeperkte mogelijkheden liggen.

Als we Europees denken, mogen we hier lichtjes overdrijven en zeggen dat het er krioelt van Purperkoeten. Zoiets zou men allermist verwachten in Italië, toch berucht om zijn jagers en vogelvangers. Ik ben er trouwens van overtuigd dat Italië een land is dat vol ornithologische verrassingen steekt.

De Purperkoeten leven in de rietkragen en rietvelden. Niet bepaald een makkelijk midden om vogels in ons gezichtsveld te krijgen. En het gaat hier om kilometerslange rietkragen en onoverzichtelijke rietvelden.

De eerste avond (30 april 1974) begonnen we met de grote Stagno di Cabras (kaart 3). Het werd niets, wat al vrij spoedig aan te voelen was. Té grote waterplas en té veel riet. De volgende avond niet beter. De volgende dag naar de kleinere stagno bij Palmas Arborea, zuidelijk Oristano. Een schaapherder — nooit te verwaarlozen als inlichtingenbron — maakte ons snel duidelijk dat Purperkoeten daar gewone vogels zijn. En toch bracht de avond en de volgende morgen niets op. Na enkele uren moet ge dan wel verder, willen of niet. Vertrekkend werd het me duidelijk dat de Purperkoet ons weer zou ontsnappen. Als een soort reddingspoging dan maar eens terug naar de postmeester die een paar woorden Frans sprak. De vinger op het vogelgidsplaatje ontlokte de uitroep: Pollo sultano. Die kende dus ook de vogel. Trouwens, klein en groot, iedereen daar kent de Purperkoet. Op het postkantoor was een man die aanstonds met ons meewilde. Hij loodste ons naar de rietvlakte achter het dorp. Door die rietplek kronkelt een smalle waterloop waar hij ons naartoe bracht. Daar moesten we wachten en luisteren. Al spoedig begonnen 3 Purperkoeten te roepen. Altijd dezelfde roep, een soort angstkreet.

De volgende dag vonden we in totaal 7 roepposten, allen vanuit het dichte rietveld. We kregen wel geen vogel te zien maar de vreemde geluiden maakten er een grandioze belevenis van. Nog dezelfde dag waren we aan de stagno Ena Arrubia, een gekende en uiterst geschikte stagno voor Purperkoeten. Een lange, ietwat slungelige visser was bezig met netten te ontwarren. Een werk waar ik met bewondering en waardering naar opkijk. Ik zou er nooit aan durven beginnen. Zou er trouwens ook niet uitgeraken. Toen hij het woord Pollo sultano hoorde liet hij, zo te zien niet met tegenzin, zijn netten vallen en twee minuten later zaten we in zijn bootje. Een beresterke kerel. Drie uur lang

Kaart 3: Omgeving van Oristano (Sardinië).
+ → Plaatsen waar Purperkoeten voorkomen.

roeide hij langs de rietkragen. Met van ontgoocheling getuigende gebaren scheen hij de wanhoop nabij. Hij zou ze ons zo graag getoond hebben, maar juist nu kwamen ze niet te voorschijn. We moesten mee naar zijn woonst, een schamele hut met lemen vloer; een stal met 2 varkens en 4 geiten. We moesten aanschuiven: op tafel een dampende pot met beentjes en vlees, dikke stukken brood. Een feestelijk maal. België..., nooit van gehoord. We gingen buiten. Hij wuifde ons na en begon opnieuw aan zijn netten.

Op 8 mei was ik weer aan het moeras bij Palmas Arborea. Om 6 uur in de ochtend weerklonk vanuit 3 plaatsen nogmaals het geheimzinnig geroep.

Zeker is dat rond Oristano, aan de moerassen en stagno's, de Puperkoet een gewone vogel is en waar hij, vooral buiten het broedseizoen, gemakkelijk is waar te nemen.

In mei 1975 waren we opnieuw in Oristano. Te Palmas Arborea was het vanzelfsprekend weer raak. Aan de stagno di Cabras maakten we

vorderingen. We ontdekten er het middel om moeiteloos Purperkoeten in de kijker te krijgen. Aan de oostzijde van de Cabras is een keten smalle langwerpige waterplassen (kaart 3). Brede rietkraag en wijde rietplekken in de uithoeken. Op enkele plaatsen is de oever open zodat de plas overzichtelijk wordt. De eerste avond (10 mei) hoorden we er al 3 roepende vogels. De volgende dag was een echte top. Men moet zich rustig neerzetten aan een open oevergedeelte en gewoon wachten tot aan de overkant een Purperkoet verschijnt aan de waterzijde van de rietkraag. Een gek zicht. Ze sluipen uit het riet, stappen met hun buitenmaatse klauwen schijnbaar argwanend over de waterplanten en verdwijnen dan weer. Zo zag ik op één voormiddag, vanop vier verschillende plaatsen, vier Purperkoeten. Eén was vergezeld van een jonge vogel, ongeveer een kwart kleiner. Dat wijst er op dat ze vroeg met broeden aanvangen (maart). In de Spaanse marismas zelfs eind februari.

De populatie in Sardinië zou 1000 vogels belopen.

Tot hier onze belevenissen in het veld met een Europese topper.

De Purperkoet in België en in West- en Midden-Europa.

Glutz von Blotzheim en Bauer (1973) suggereren om waarnemingen van de nominaatvorm in West- en Midden-Europa niet klakkeloos te negeren. Ze geven waarnemingen uit Hongarije, Oostenrijk, Tschechoslowakije, Polen, Duitsland, Nederland en België. De Stabroekse is de, ik weet niet officieel de hoeveelste, maar het zou de vierde kunnen zijn, waarneming voor België. Zo stapt Stabroek in de geschiedenis van 's lands ornithologie. Ik zou zeggen: eindelijk. De eerste waarneming stamt uit Zandvoorde. We zullen haar eens onder de loupe leggen. Ze heeft een merkwaardige geschiedenis.

De waarneming: *Wielewaal*, 1971, W. Corveleijn:

„Borst, kop, buik en rug zijn donkerpaarsblauw. De zijanten van de kop waren leikleurig waaruit we na raadpleging van de vogelgids hebben kunnen besluiten dat het hier om een jonge vogel ging... Lange poten rozerood enz...”

Ik maak zelf eerst een paar zijsprongen. Volgens de vogelgids een juveniele vogel. Wat zegt de vogelgids? „Juveniel is donkerblauw-leikleurig, met grijze keel en kopzijden”. Hier begint het gezeur. Met leikleurige zijanten van de kop wordt dus bedoeld dat ze grijs waren. Vervolgens: wat wordt bedoeld met jonge (juveniele?) vogel? De vraag is niet zo dom als ze lijkt. Ik heb altijd gedacht dat ik het wist, maar het is niet zo eenvoudig. Volgens Bezzel (1978) is een juveniele vogel een vogel die nog niet geslachtsrijp is. Ik meende dat een juveniele vogel een vogel was

van het eerste kalenderjaar die op 1 januari in zijn tweede kalenderjaar stapt of vliegt, en die dan, in geval hij dat jaar niet geslachtsrijp is, immatuur of subadult wordt genoemd. Als we nu aannemen dat de Zandvoordse vogel een juveniele m.a.w. een eerstejaarsvogel was, dan zou hij, gesteld dat hij in april het levenslicht zag, in juli 3 maanden oud zijn. Ik wil buiten beschouwing laten of we hier dan misschien met een zeer jeugdige avonturier te doen hebben, want dat bestaat ook bij vogels, maar hoe ziet zo'n vogel eruit? Mogelijk verandert een vogel in dit stadium van zijn ontwikkeling om de dag een tikkeltje en is het onbegonnen werk zoiets trachten op te lossen met gegevens uit handboeken. Zo is er geen eensgezindheid over de kleur van de snavel. Waarschijnlijk hebben de waarnemers uit Zandvoorde er geen aandacht aan geschonken, maar een vraag is toch of het decemberkleed nog hetzelfde was als het julkleed.

De interpretatie.

Atlas van de vogels in België en West-Europa, 1972, L. Lippens en H. Wille. „Een vogel met een grijsachtige kop en nek: het betreft hier een adulte en geen juveniele vogel, want bij deze laatste is ook de onderzijde grijs; volgens de vrij nauwkeurige beschrijvingen zou het Belgisch exemplaar tot de ondersoort *seistanicus* behoren, die nabij de Kaspische Zee en het Midden-Oosten voorkomt”.

Handbuch der Vögel Mitteleuropas, 1973, Bauer en Glutz von Blotzheim. „Belgien: Ein Exemplar dieser Rasse (entgegen Lippens & Wille 1972 passen die kurzen Beschreibungen der Beobachter bei diesem und dem letztgenannten Vogel sehr gut auf die Nominatform!) hielt sich vom 12 Juli bis mindestens 24 Dezember 1970 bei Zandvoorde nahe Oostende/Westflandren auf”.

Wielewaal, 1973: Vijfde rapport van het Belgisch avifaunistisch homologatiecomité (Nederlandstalige afdeling), Paul Herroelen...

„*Porphyrio porphyrio*: uit de gepubliceerde bijzonderheden valt niet op te maken tot welke subspecies deze vogel behoorde”.

Zo liggen er 3 verschillende interpretaties op tafel. Ik heb hoger al de vinger op de wonde gelegd. Wat is bedoeld met leikleurige zijanten van de kop en wat is juveniel? Evenals Lippens & Wille zou ik sterk voorbehoud maken voor juveniele vogel. Dat is weinig waarschijnlijk. Als we leikleurig interpreteren als grijs, zoals de waarnemers zelf suggereren wanneer ze verwijzen naar de vogelgids, dan zitten Lippens & Wille zeker in de goede richting. Bauer & Glutz interpreteren leikleurig zeker niet als grijs en misschien wel als leikleurig. Genoeg daarover.

Twee door de Commissie voor de Nederlandse avifauna verworpen waarnemingen staan in Bauer en Glutz von Blotzheim vermeld als aanneembaar.

De Nederlandstalige afdeling van het Belgisch avifaunistisch homologatiecomité kreeg nog 2 waarnemingen te beoordelen:

Een vogel te Mechelen, 15 augustus 1975, werd onder voorbehoud geplaatst.

Een vogel te Wolvertem van 21 juni tot 10 juli 1977 was een niet-Europese ondersoort en werd verworpen. Welke ondersoort wordt niet vermeld. Jef de Ridder vertelde me dat ook in augustus 1981 te Dudzele bij Brugge een vogel zou zijn waargenomen.

Wat wordt het lot van de Stabroekse vogel?

De Stabroekse Purperkoet: ontsnapte vogel?

Het is zonde dat bij zulke waarnemingen immer de frustrerende vraag rijst of het al dan niet een ontsnapte vogel betreft...

De beste ontsnappingsmogelijkheden voor een gekooide vogel liggen na de rui. Vraag is dus wanneer Purperkoeten ruïen.

Bauer & Glutz: „Mauser erst dürrftig bekannt - Brutmauser: eine Vollmauser Sommer-Herbst, bei der im Juli zunächst das Kleingefieder, im August die Schwingen und als letztes die Steuerfedern gewechselt werden”.

Cramp: „Moult - Adults. Complete; flight-feathers simultaneous; mainly June - August”.

Het brengt ons niet ver, maar waarschijnlijk had deze vogel, begin juli, nog niet de slagpenrui achter de rug.

Ik herinner me nu een vermeldenswaardig voorval. Jef de Ridder, die met ons op Sardinië was, vond begin mei in Palmas Arborea reeds slagpennen. In geen enkel handboek is er sprake van een zo vroege rui.

Als wilde vogel komt bij ons in West-Europa normaliter alleen de nominaatvorm *Porphyrio porphyrio porphyrio* in aanmerking. Een kleine kans maakt *P. p. aegyptiacus* die reeds in Zuid-Europese landen is waargenomen: de rug van deze vogels zou groen zijn. De meeste van de waarnemers te Stabroek hebben hier aandacht aan besteed en geen groene rug waargenomen. *Porphyrio porphyrio caspicus* en *seistanicus*, de meest westelijke vormen van de *poliocephalus*-groep, die ook reeds in Europa zijn waargenomen, hebben veel grijs aan de kop. Hierbij dezelfde bemerkingen als voor het groen.

Tippen we bijgevolg maar op de nominaatvorm en de eerste voorwaarde tot wilde vogel is vervuld.

Maar toch blijven alle gevallen twijfelachtig. Als we dan nog vernemen dat Purperkoeten in de Antwerpse Zoo vrij op grasperken rondlopen en dat ze in privéverzamelingen zelfs tot voortplanting komen, wordt alles wel bedenkelijk. Maar beken met mij: een Purperkoet, rondlopend op een grasperk in de Zoo, valt in het niet bij een Purperkoet die argwanend op een veldweg loopt naast een antitankkanaal en doet alsof hij een „echte” is.

Nog een zijsprong. Purperkoeten zijn stand- en zwerfvogels. Het naar het noorden uitzwerven van enkele zuiderse soorten, zoals reigerachtigen, is een gekend verschijnsel. Van de Purperkoet zijn „kleine” zwerftochten naar het noorden gekend. Er zijn waarnemingen in de Ebrodelta en tot in Noord-Italië. Verder noordelijk stelt men zich vragen.

In de rubriek „Rare birds in Britain” die jaarlijks in *British Birds* verschijnt heb ik de typisch Zuideuropese vogels opgezocht, die de laatste vijf jaar in Engeland zijn waargenomen. Alle waarnemingen zijn door het homologatiecomité aanvaard. Ik voeg er ook 5 Belgische aan toe. Hier volgt de tabel:

Naar „Rare birds in Britain and Ireland”, annual reports 1976 - 1977 - 1978 - 1979 - 1980 uit *British Birds*:

	Waargenomen aantallen.				
	1976	1977	1978	1979	1980
<i>Nyctycorax nyctycorax</i>	6	5	6	8	12
<i>Egretta garzetta</i>	13	10		16	9
<i>Bubulcus ibis</i>	2			3	2
<i>Ardeola ralloides</i>		3		3	1
<i>Glareola pratincola</i>	3	5		6	1
<i>Clamator glandarius</i>		1	2	2	
<i>Otus scops</i>	1	1			
<i>Apus melba</i>		8	6	5	5
<i>Apus pallidus</i>				1	
<i>Calandrella brachydactyla</i>	9	5	4	8	9
<i>Melanocorypha calandra</i>			1		
<i>Hirundo daurica</i>	4	8	2	3	7
<i>Prunella collaris</i>	1	1	1		
<i>Oenanthe pleschanka</i>		1	1	1	1
<i>Oenanthe hispanica</i>		2		1	1
<i>Oenanthe isabellina</i>			1	1	1
<i>Acrocephalus melanopogon</i>				1	
<i>Hippolais pallida</i>		1			
<i>Sylvia cantillans</i>		6	2	5	7
<i>Sylvia conspicilata</i>				1	
<i>Sylvia rupelli</i>			1	1	
<i>Sylvia melanocephala</i>	1		1	1	1
<i>Lanius senator</i>	9		9	10	13
<i>Emberiza melanocephala</i>	1	2	5	5	2
<i>Emberiza Caesia</i>			1		
België (Vlaams)	1974	1975	1976	1977	1978
<i>Egretta garzetta</i>	2	6		5	4
<i>Bubulcus ibis</i>	1		1		
<i>Ardeola ibis</i>				1	
<i>Glareola pratincola</i>				1	
<i>Apus melba</i>		1			

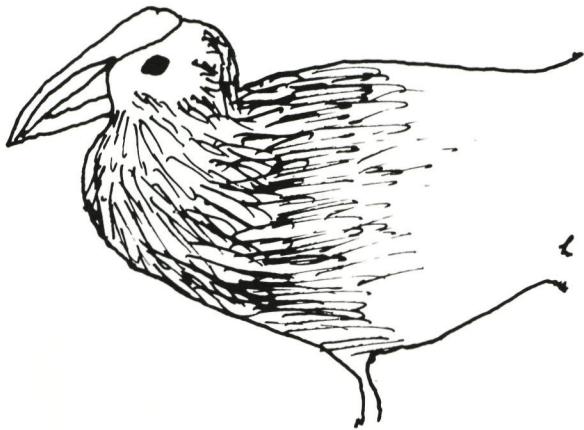
Sardinië, Stagno di Cabras.

Foto: G. Huyskens

Op een rijtje geplaatst komt het een beetje verrassend over. Ik moet nochtans verduidelijken. De geciteerde dwaalgasten uit het zuiden worden, globaal genomen, gezien van mei tot november. In tegenstelling worden de dwaalgasten uit het oosten zo goed als uitsluitend waargenomen in september-oktober. Bij velen van de zuiderlingen is er ongetwijfeld sprake van Zugverlängerung: vogels die gewoon hun broedgebied voorbij vliegen. Maar zeker ook zwervers. Misschien is het niet onbelangrijk een krantenbericht te citeren van 24 november 1981. Uit *Het Parool*: schade door droogte in de miljarden. „De ergste droogte die Spanje deze eeuw heeft geteisterd. De landstreken Andalusië, Extremadura en La Mancha zijn het zwaarst getroffen. Sinds 1979 is er in het grootste deel van Spanje zeer weinig regen gevallen”. Als de droogte in het thuisland van de Purperkoeten, met name Andalusië, zo ernstig toeslaat, is het zeker dat ze hun milieu moeten verlaten. Bij dergelijke natuurverschijnselen moeten de, in casu hier, aan water gebonden vogelsoorten in beweging. Dat zal dan ongetwijfeld tot uiting komen in de

waarnemingen van de zomer '81. Broedgeval van Steltkluut (*Himantopus himantopus*) bij Antwerpen, het zelf waarnemen van Witwangsternen (*Chlidonias hybrida*), in het noorden van Frankrijk, duiden al in die richting. Al bijal komen we echter niet tot een oplossing en daarom enkele andere vragen.

Europese waarnemers doen hun uiterste best om zoveel en zo goed mogelijk vogels te tellen. We doen pogingen om het juiste aantal broedparen te kennen; we tellen de trekvogels en we doen ons best om bij benadering te weten hoeveel ganzen, eenden en steltlopers er overwinteren. Maar hoeveel Purperkoeten leven er in Europa in gevangenschap? En welke ondersoorten? En hoeveel nominaatvorm is daarbij? Volgens Bauer & Glutz von Blotzheim zou de nominaatvorm moeilijk in de handel te verkrijgen zijn. En leven de ondersoorten onder mekaar? Zo krijgen we mengpopulaties en de ellende begint weer. Als U begrijpt wat ik bedoel. Is het verhandelen en de invoer vrij? Om de haverklap zie ik 4 of 5 Brandganzen (*Branta leucopsis*) in een ren rondlopen tussen eenden met van die gekke koppen. Er

Porphyrio porphyrio seistanicus naar een tekening uit „Birds of the Sowjet-Union, deel III: weinig grijs.

wordt veel gesuggereerd die vogels te ringen, maar wordt daar werk van gemaakt? Zou het te verkrijgen zijn dat die soorten, die in Europa ook in het wild voorkomen, verplicht geringd worden? Of is dat voor Utopia?

Avifaunistisch zou het toch van belang zijn te weten of Purperkoeten werkelijk zulke noordelijke zwerftochten ondernemen.

Wist U bijvoorbeeld dat er in Noorwegen reeds 10 waarnemingen zijn van Bijeneters (*Merops apiaster*) en dat één daarvan op 24 juli 1968 gezien werd te Ekkeroy, dat is in de Varangerfjord, het meest noordoostelijke punt van Noorwegen (Nunne 1981). Een individualistisch aangelegde Bijeneter. Om maar te zeggen...

Volgens de *Revue Française d'Ornithologie*, 2de jaargang, nummer 20, naar een bericht uit de *Ornithologische Monatsberichte*: „plusieurs captures de Poule sultane ont été faites près de Hambourg et dans le Schleswig-Holstein”. Wat daarvan te denken? Dat was in 1909.

Het is om er „paars en purper” van uit te slagen.

Naschrift

Al de door mij gekende waarnemers waren het erover eens dat onze Stabroekse vogel behoorde tot de Europese ondersoort *Porphyrio porphyrio porphyrio*. De kop was licht maar werd toch als paars gezien: lichtpaars dus.

Door bemiddeling van Valère Dupont kwam ik, na het schrijven van deze bijdrage, in het bezit van vier dia's, genomen door Marc Sloodmaekers. Door een kleine diakijker bekeken, reizen er dan problemen rondom de lichte kop. Ik wees er al op, kleur is een heel kritische faktor en hier komt dit eens te meer tot uiting. Neigt de lichte kop nu naar grijsachtig of naar purperachtig. Veldwaarnemers die het probleem kennen geven een te subjectief oordeel. Ik het het beproefd met vijf „onigewijden”. Het bracht helemaal geen oplossing. De beoordelingen gingen van witachtig over grijsachtig naar purperachtig. Wel een

bewijs dat het niet zozeer een zaak is van vooringenomenheid. Om de knoop door te hakken hebben we met Jef de Ridder, Paul Maes en Herman Voet de dia's op groot scherm geprojecteerd en de eindconclusie was: eerder purperachtig.

Ik geef nog wat Dementjef schrijft in *Birds of the Sowjet-Union*, Volume III, over de meest westelijke vorm van de *poliocephalus*-groep, *seistanicus*: „Coloration: February juveniles indistinguishable from adults: (we hoeven ons dus al niet af te vragen of het een tweedejaarsvogel of een adulte is) size (side?) of head, throat, neck, lower breast, belly and entire upperparts, foreneck, crop and parts of breast bluish green. Occiput, hindneck, sides of neck, lower breast, belly and entire upperparts violet. Feathered circumorbital areas, lores and crown ashen gray”. Aan die vogel is, dunkt me, maar weinig grijs, en zouden we niet gewoon zeggen dat met een dia geen mens in staat is er echt uit te geraken.

Nog één zijspiong: Hudson (1974) heeft de waarnemingen van de Kleine Purperkoet (*Prophyryla alleni*) — een vogel uit equatoriaal en Zuid-Afrika — kritisch ontleed. Het gevolg was dat de vogel werd opgenomen in de lijst van de Britse vogels. Deze vogel staat ook op de Duitse Artenliste.

Zo is aangetoond:

1. dat het faunistisch sterk aan te bevelen is om in gevangenschap levende geïmporteerde vogels te ringen.
2. dat het aan te bevelen is om alle waarnemingen van Purperkoeten te publiceren, al gaat het om Afrikaanse of Oostelijke.

Bibliografie.

- Bezzel E. 1977. *Ornithologie*. Stuttgart. Verlag Eugen Ulmer.
- Bezzel E. 1978. *Die Welt der Tiere von A - Z*. Greven. Kilda Verlag.
- Brichetti P. 1976. *Atlante ornitologico italiano la Parte*. Brescia, Edizioni F.LLI Scalvi.
- Cheylen G. 1973. Notes sur l'avifaune des marais de Sardaigne en Février. *Nos Oiseaux* 32: 118-124.
- Corveleijn W. 1971. De Purperkoet (*Porphyrio porphyrio*) voor het eerst in België. *Wielewaal* 37: 33-35.
- Cramp S., K.E.L. Simmons (eds.) 1980. *The Birds of the Western Palearctic, Vol. II., Oxford, Oxford University Press*.
- Dementjef G., N. Gladkow, E. Spangenberg. 1969. *Birds of the Sowjet-Union, Volume 3 - Moscou*.
- Etchécopar R., F. Hué. 1964. *Les oiseaux du Nord de l'Afrique*. Paris, Editions N. Boubée.
- Etchécopar R., F. Hué. 1970. *Les oiseaux du Proche et du Moyen Orient*. Paris, Editions N. Boubée.
- Gillavry J. 1971. Purperkoet I en Purperkoet II. *Vogeljaar* 19: 492.
- Glutz von Blotzheim U.N., K.M. Bauer, E. Bezzel. 1973. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*, Band 5. Frankfurt am Main, Akademische Verlagsgesellschaft.

- Heinzel H., R. Fitter, Parslow. 1977. *Elseviers gids van de Europese vogels*. Amsterdam-Brussel, Elsevier.
- Herroelen P. 1973. Vijfde rapport van het Belgisch avifaunistisch homologatiecomité (Nederlandstalige afdeling). *Wielewaal* 39: 205-210.
- Hudson R. 1974. Allen's Gallinule in Britain and the Palearctic. *British Birds* 67: 405-413.
- Niethammer G., H. Kramer, H. Wolters. 1964. *Die Vögel Deutschlands Artenliste*. Frankfurt am Main. Akademische Verlagsgesellschaft.
- Nunne G. 1981. Rare birds in Norway in 1980. A report from the Norwegian rarities committee. *Var Fuglefauna* 4: 266-269.
- Peterson R. et al. 1976. *Petersons Vogelgids*. Amsterdam - Brussel, Elsevier.
- Radetzky J. 1968. Ueber das Vorkommen des Purperhuhns *Porphyrio porphyrio* in Ungarn. *Falke* 15: 277.
- Van Impe J. 1973. Laatste Europese Purperkoeten in Andalusië vragen om bescherming. *Vogeljaar* 21: 534.
- Vaurie C. 1965. *The Birds of the palearctic fauna*. London, H.F. and G. Witherby.
- Vooijs K.H. 1960. *Atlas van de Europese vogels*. Amsterdam - Brussel, Elsevier.

Résumé

Réflexions concernant l'observation d'une Poule sultane.

Le 13 et le 14 juillet 1981 une Poule sultane fut observée à Stabroek (près d'Anvers). Il s'agissait de la sous-

espèce *Porphyrio porphyrio porphyrio*. Les caractéristiques principales des six groupes de sous-espèces sont données. Les lieux de nidification de la groupe *porphyrio* sont cités, et plus en détail les endroits où elles séjournent en Europe.

La première observation en Belgique est prise sous la loupe et, bien qu'acceptée par Bauer et Glutz von Blotzheim, elle reste contestable.

On se pose la question si une Poule sultane sauvage pourrait errer si loin vers le Nord.

Puis, on se demande si ce serait utopique de faire baguer les Poules sultanes en cage, de même que les autres oiseaux qui vivent en état sauvage en Europe. Sans cela la solution d'une question tellement intéressante pour l'avifaune, ne sera jamais trouvée.

Summary

On 13 and 14 July 1981 a Purple Gallinule of the nominate-subspecies *Porphyrio p. porphyrio* was observed at Stabroek near Antwerp (Belgium). The field characters of the different subspecies-groups, and the breeding areas of the *porphyrio*-group as well as their movements in Europe are mentioned. The first Belgian record at Zandvoorde in 1970 (*Wielewaal* 37: 33-35) is discussed. The question arises if marking by rings of all Purple Gallinules in Europe should not be the obvious means to solve the problem of the migration of these birds.

G. Huyskens, Hoogeind 65, B-2090 Stabroek.

Ornithologische paradijzen in Turkije

door Mark van Beirs

De Turkse ornithologie staat nog duidelijk in de kinderschoenen. Inderdaad, de doorsnee vogelkijker heeft al wel gehoord over de roofvogeltrek over de Bosporus en over de reigerrijke meren van Noordwest-Turkije (Manyas Gölü en Apolyont Gölü) en eventueel ook over de enige Aziatische heremietibissenkolonie in Birecik, maar daarmee houdt zijn kennis van de Turkse vogelwereld meestal op. Nochtans liggen in Centraal- en Oost-Turkije nog vrij onbekende uitgestrekte moerassen, meren, delta's en bergketens. Het zijn vooral de Engelsen die in Turkije baanbrekend werk verricht hebben, niet in het minst door de oprichting van de „Ornithological Society of Turkey” en later van de „Ornithological Society of the Middle East”.

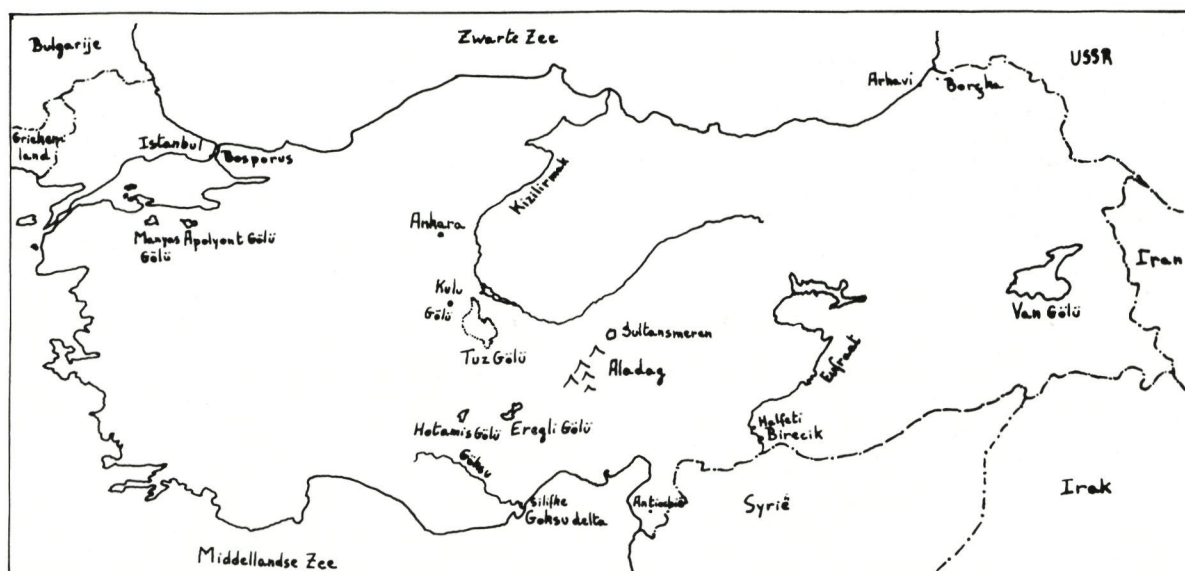
In de zomers van 1979, 1980 en 1981 verkenden wij, acht amateur-vogelkijkers, hoofdzakelijk uit het Gentse, tijdens vijf reizen enkele van die unieke gebieden. Alles te samen verbleven we iets langer dan 100 dagen in dit gemakkelijk bereisbare en zeer gastvrije land. Het zeer grote Van-meer en zijn omgeving, de veelbelovende

Sultansmeren, de bergketens tegen de grens met Irak en Iran en de delta van de Kizilirmak komen hier niet aan bod. Van andere gebieden kregen we na verscheidene bezoeken een goed idee over aantallen en soorten broedende en doortrekende vogels. Dit, aangevuld met gegevens uit de schaarse literatuur geeft een ruim inzicht in de nog zeer rijke vogelstand.

Borçka

De naam Borçka is gedurende de laatste jaren in kringen van roofvogelkenners bekend geworden als één van de grootste trekgebeuren van de oude wereld.

Het dorpje is gelegen aan één van de meest doorgankelijke bergpassen door de Kaukasus op een 15 km van de Russische grens. Door deze pas trekt gedurende de maanden september en oktober een groot gedeelte van de roofvogel-populatie uit Europees Rusland. We krijgen hier een „bottle-neck” effect dat zijn weerga niet heeft. Uit het enorme broedgebied dat Europees

kaart 1

Overzichtkaartje van Turkije met de besproken vogelrijke gebieden.

Rusland is stromen grote aantallen rovers samen in deze flessehals. Het gaat hier om aantallen die deze van gekende plaatsen als Falsterbo (Zweden), Gibraltar-Tarifa (Spanje) en de Bosporus ver overtreffen. Niet alle roofvogels uit Europees Rusland trekken langs Borçka; een

klein gedeelte kiest de westelijke weg rond de Zwarte Zee en wordt dan in Bulgarije (Roberts, 1979) en aan de Bosporus geteld (Porter & Willis, 1967). Een ander, niet gekend gedeelte, trekt langs minder doorgankelijke bergpassen van het Kaukasisch gebergte. In Borçka telde men in

kaart 2

Uit dit gebied komen de roofvogels die langs Borçka trekken.

Door deze pas trekken honderdduizenden roofvogels.

Foto: B. Corijn

Herfststellingen van doortrekkende roofvogels in Borçka en Arhavi

	17/8 - 10/10/1976	22-28/9/1980
Visarend (<i>Pandion haliaetus</i>)	20	1
Wespendief (<i>Pernis apivorus</i>)	138.000	251
Zwarte Wouw (<i>Milvus migrans</i>)	5800	283
Aasgier (<i>Neophron percnopterus</i>)	10	17
Vale Gier (<i>Gyps fulvus</i>)	10	10
Slangarend (<i>Circaetus gallicus</i>)	240	52
Bruine Kiekendief (<i>Circus aeruginosus</i>)	390	60
Blauwe Kiekendief (<i>Circus cyaneus</i>)	10	1
Steppekiekendief (<i>Circus macrourus</i>)	130	16
Grauwe Kiekendief (<i>Circus pygargus</i>)	120	6
Havik (<i>Accipiter gentilis</i>)	20	12
Sperwer (<i>Accipiter nisus</i>)	690	556
Balkansperwer (<i>Accipiter brevipes</i>)	290	12
Buizerd (<i>Buteo buteo</i>)	205.000	164.000
Arendbuizerd (<i>Buteo rufinus</i>)	10	2
Schreeuwarend (<i>Aquila pomarina</i>)	740	683
Bastaardarend (<i>Aquila clanga</i>)	20	8
Steppenarend (<i>Aquila rapax</i>)	270	79
Keizerarend (<i>Aquila heliaca</i>)	10	3
Dwergarend (<i>Hieraaetus pennatus</i>)	470	40
Kleine Torenvalk (<i>Falco naumanni</i>)	50	10
Torenvalk (<i>Falco tinnunculus</i>)	30	10
Roodpootvalk (<i>Falco vespertinus</i>)	20	—
Boomvalk (<i>Falco subbuteo</i>)	190	5
Sakervalk (<i>Falco cherrug</i>)	10	2
Havikarend (<i>Hieraaetus fasciatus</i>)	—	1
Slechtvalk (<i>Falco peregrinus</i>)	—	3
Steenarend (<i>Aquila chrysaetos</i>)	—	7
ongedetermineerd	27000	niet geteld
Totaal	380.000	166.000

1976 tussen 17 augustus en 10 oktober een totaal van 380.000 roofvogels (Beaman *et al.*, 1979) (zie tabel). In 1980 werden door ons op één week tijd (22-28 september) 166.000 roofvogels genoteerd (zie tabel).

De talrijkste soort is hier, evenals in Falsterbo en aan de Bosporus, zeker de Buizerd (*Buteo buteo*). Het betreft hier wel de ondersoort „*vulpinus*” (Steppenbuizerd). Deze trekt door in enorme aantallen met fantastische piekdagen. Op 28 september 1976 werden er 134.773 geteld en op 22 september 1980 schatte men de doortrek op 80.000 exemplaren.

Ook de Wespendif (Pernis apivorus) komt in enorme aantallen door (eind augustus-begin september), al trekt deze soort voornamelijk langs de Zwarte Zeekust. Dit komt doordat de vallei bij Borçka tot half september volledig verstopt zit door laaghangende wolken en alle trek gebeurt dan langs de kust. In Arhavi (op 50 km van Borçka) werden op de piekdagen 31 augustus en 4 september 1976 respectievelijk 19.743 en 37.204 exemplaren geteld (Beaman *et al.*, 1979).

Het aangename in Borçka is dat je naast overweldigende aantallen ook een groot aantal soorten kunt observeren en dit van zeer dichtbij. Om de telplaats te bereiken vanuit het dorp is wel een lastige twee uur durende klim vereist. Je komt dan op een uitstekend deel van één van de flanken van de pas en van hieruit kan je de rovers van ver zien aankomen.

Alhoewel hier al enkele seizoenen onderzoek is verricht (voornamelijk door Engelsen) zijn er nog altijd onopgeloste vragen. Waar trekken al die Steppenarenden (*Aquila rapax*) bv. door, die in

De talrijkste soort is de Steppenbuizerd.

Foto: B. Corijn

Eilat (Israël) in zo grote aantallen worden gezien? In Borçka moet je werkelijk bedacht zijn op ontmoetingen met vrijwel alle Europese roofvogelsoorten; enkel Eleonora's Valk (*Falco eleonora*), Giervalk (*Falco rusticolus*), Rode en Grijze Wouw (*Milvus milvus* en *Elanus caeruleus*) werden er nooit gezien. Alle moeilijke roofvogel-identificatieproblemen stellen zich hier. Hoe houd ik de vijf soorten Aquila-arenden uiteen, hoe onderscheid ik de drie kleinere soorten kiekendieven en wat met de grote valken? Echter, alle passerende rovers determineren blijft een utopie (in 1976 bleef 7 % ongedetermineerd). Als er explosieve doortrek is (meestal na enkele dagen ongunstig weer) heb je, zelfs met vijf man, de tijd niet om ze allemaal rustig te bekijken; sommige trekken te hoog over, andere passeren onder de telplaats e.d. Deze rovers terdege leren kennen vergt niet alleen een grondige voorstudie maar ook en vooral veel ervaring in het veld. Hier kan je werkelijk ervaring opdoen!

Niet alleen roofvogels trekken hier door, ook zwaluwen en Bijeneters (*Merops apiaster*) passeren met duizenden. Zwarte Ooievaars (*Ciconia nigra*) en Kraanvogels (*Grus grus*) worden geregeld opgemerkt.

Spijtig genoeg worden door de plaatselijke bevolking onbekende aantallen roofvogels gevangen en gedood (Beaman, 1978). Een ander onplezierig feit is dat vanaf oktober 1980 aan buitenlanders de toegang tot Borçka systematisch werd ontzegd door de militaire overheid. Hopelijk komt in deze toestand vlug verandering.

Aladag-gebergte

Het Aladag-gebergte vormt het oostelijk uiteinde van de Taurusketen, die zich uitstrekt van oost naar west langs de zuidgrens van het plateau van Anatolië. De hoogste toppen zijn de Demirkazik en de Aranfil (beide ± 3700 m hoog).

In tegenstelling tot andere gedeelten van de Taurus, die begroeid zijn met open dennebossen, is het Aladaggebied bijna volledig kaalgevreten door schapen en geiten die gehoed worden tot een hoogte van 3000 meter. De normale boomgrens in de rest van het Taurusgebergte ligt rond de 2500 à 2800 meter. De vogelstand is hier zeer typisch daar de rijke begroeiing langs de rivier op 1500 meter hoogte plots overgaat in kale bergweiden. In de Aladag ervaart men een droog mediterraan klimaat, aangepast volgens de hoogte. Er ligt sneeuw vanaf 1600 meter tussen november en maart en het ganse jaar door in noordelijk gerichte valleitjes boven de 3200 meter.

De Strandleeuwerik (*Eremophila alpestris*) broedt reeds vanaf de laagste alpenweiden en is zeker één van de talrijkst voorkomende soorten. Midden juli 1980 zagen we regelmatig familie-groepjes foerageren in met xerofieten begroeide vlakke terreintjes. Finsch Tapuiten (*Oenanthe*

... volledig kaalgevreten door schapen...

Foto: L. van Ruymbekke

finschii) en Bruinkeelortolanen (*Emberiza caesia*) houden hen gezelschap maar zijn nochtans geen typische gebergtevogels. Ze komen uitsluitend op lagere hoogtes voor.

Een zeer karakteristieke, vaak voorkomende vogel is de Rode Woestijnvink (*Rhodopechys sanguinea*), een robuuste zaadeter met een opvallende gele snavel en witte vleugelvlekken. Samen met de Roodvoorhoofdkanarie (*Serinus pusillus*) hielden ze zich op in de rotspartijen rondom ons tentenkamp op 2600 meter hoogte. De dieren kwamen drinken aan een smeltwaterbeekje.

Eens boven de 2300 meter is de Sneeuwvink (*Montifringilla nivalis*) een zeer gewone verschijning. Zelfs in juli, toen ze nog volop aan het broeden waren werden groepjes van tientallen vogels waargenomen. Rond half september kwamen groepen voor van meer dan honderd exemplaren. Dit is één van de weinige zangvogels die nog broedt boven de 3100 meter.

In moeilijk bereikbare, met kreupele dwerg-boompjes (*Juniperus*) begroeide ravijntjes is de Steenheggemus (*Prunella ocularis*) thuis. Ze speelt voortdurend verstoppertje achter de rotsen en struiken en laat zich moeilijk observeren. Op 13 juli 1981 verrasten we een voederend paar op 2700 meter hoogte. Ook zijn grotere broer, de Alpenheggemus (*Prunella collaris*) broedt hier. Rotskruipers (*Tichodroma muraria*) werden in september 1981 waargenomen in een smalle rotsspleet op 3100 meter. Vale Gieren (*Gyps fulvus*), Steenarenden (*Aquila*

chrysaetos) en Slechtvalken (*Falco peregrinus*) zijn hier regelmatige verschijningen.

De drieste Sakervalk (*Falco cherrug*) toonde ons fantastische staaltjes van zijn vliegkunst. Hij werd verscheidene malen in deze woeste, kale, afgelegen rotsformaties waargenomen. Ook in Turkije is deze soort een zeldzaamheid.

In feite waren we naar de Aladag gekomen met het oog op een ontmoeting met het geheimzinnige Kaspisch Sneeuwhoen (*Tetraogallus caspius*), een vogel waar nog maar heel weinig van geweten is. Hij zoekt moeilijk bereikbare, steile rotspartijen uit tussen sneeuwvelden op hoogtes tussen 1800 en 3000 meter (Cramp *et al*, 1980). Overdag leven ze heel teruggetrokken en vonden wij enkel wat pluimen en keutels maar tussen 5 en 8 uur 's morgens (juli 1981) werden wij gewekt door de opvallende en aangename zang van deze forse dieren (grootte van een parelhoen). De zeer verdragende (± 500 m), murmelende wulpachtige en niezende strofen werden voorgedragen vanop een uitstekende rotspunt. Tijdens de zang konden zij betrekkelijk dicht benaderd worden (tot op 100 meter). Hun grijsbruin verenkleed valt helemaal niet op tussen de grauwe rotsen en wij hadden echt last om ze te vinden. In hun typische hoendervlucht daarentegen toonden ze grote opvallende witte vleugelvlekken.

De soort werd tot voor de machtswisseling van september 1980 door de schapenhoeders druk bejaagd, maar blijkbaar is deze vogel nog vrij algemeen in de woeste zeer ontoegankelijke berggebieden van Centraal- en Oost-Turkije. Nochtans werd ze in de Aladag niet gezien in september 1981.

Vorkstaartplevieren broeden in grote aantallen.

Foto: M. van Beirs

Eregli Gölü

Het befaamde meer van Eregli is gelegen op een 320 km ten zuiden van Ankara aan de rand van het plateau van Anatolië.

Het is een zeer groot ondiep zoetwatermeer overdekt met grote riet- en biezenpartijen. De oppervlakte bedraagt enkele duizenden hectaren, maar wisselt enorm naargelang het seizoen.

In het meer zelf liggen enkele met tamarisken overgroeide eilandjes. De oevers zijn zanderig of slijkerig en worden in de trek tijden bevolkt door duizenden steltlopers. We determineerden er bijna alle gewone Europese strandlopers, ruiters en plevieren in gezelschap van broedende Vorkstaartplevieren (*Glareola pratincola*), Sporenkieviten (*Vanellus spinosus*) en Woestijnplevieren (*Charadrius leschenaultii*). Opvallend algemeen was de Poelruiter (*Tringa stagnatilis*); op één strandje telden we op 15 juli 1981 63 exemplaren. Regelmatig worden doortrekkende Steppenvorkstaartplevieren (*Glareola nordmanni*) genoteerd (O.S.T., 1978).

Eregli Gölü is vooral bekend om zijn kolonie Witte Pelikanen (*Pelecanus onocrotalus*) en werd daarom door Lehmann „Pelikansee" gedoopt. Nochtans werden hier door ons (juli en september 1981) slechts enkele exemplaren gezien. De reigerachtigen zijn op dit meer ruimschoots met aantallen en soorten vertegenwoordigd. Hier huist één van de weinige Turkse kolonies van Grote Zilverreigers (*Egretta alba*). Purperreigers (*Ardea purpurea*) en Woudaapjes (*Ixobrychus minutus*) bevolken de rietkragen en Ralreigers (*Ardeola ralloides*) zoeken het gezelschap van de honderden Dwergaalscholvers (*Phalacrocorax pygmaeus*) in de tamarisken. Ook de Zwarte Ibis (*Plegadis falcinellus*) komt in grote getale tot broeden.

In juli 1981 voerden de drie moerassterns met honderden hun ballet op boven het meer. Witwang- en Zwarte Sterns (*Chlidonias hybrida* en *C. niger*) broedden op frele nestjes van biezestengels boven ondiep water. Het nestelen van Witvleugelsterns (*Chlidonias leucopterus*) is hier nooit bewezen (O.S.T., 1978).

Op het water drevén families Casarca's (*Tadorna ferruginea*) en Krooneenden (*Netta rufina*). Geoorde Futen (*Podiceps nigricollis*) waren opvallend algemeen. Tussen de honderden eenden in eclipskleed ontdekten we enkele Witkopeenden (*Oxyura leucocephala*). Deze soort heeft de eigenaardige gewoonte zich te concentreren op enkele, meestal kleinere meren terwijl overige, op het eerste zicht eveneens geschikte wateren totaal verlaten blijven.

Flamingo's (*Phoenicopterus ruber*) en Kraanvogels bleken regelmatige gasten te zijn. De Flamingo's broeden in aantallen op het zeer grote Tuz Gölü (Zout Meer) ten noorden van Eregli. Kraanvogels zijn regelmatige broedvogels in klein aantal in de moerassige gebieden van geheel Turkije (O.S.T., 1978).

Bruine Kiekendieven (*Circus aeruginosus*) en Arendbuizerds (*Buteo rufinus*) zijn de gewone rovers van deze moerassen.

Verrassend was de ontdekking van een grote kolonie Kleine Torenvalken (*Falco naumanni*) in een partij opgestapelde rotsblokken aan de rand van een dorpje op enkele honderden meter van het meer. Er zaten tenminste 70 vogels op telefoondraden, rotsen en aardkluiten. Het aantal nesten moet ongeveer 40 à 50 bedragen hebben. De zo typische witte klauwen en de luidruchtige, niet schuwe gedragingen konden gemakkelijk worden bestudeerd.

Op de drogere gedeelten rondom het meer vinden Grielen (*Burhinus oedipnemus*), Zwartbuikzandhoenders (*Pterocles orientalis*) en talrijke Siezels (*Citellus citellus*) hun uitgelezen biotoop. De zandhoenders kwamen vooral 's morgens drinken langs de oevers. Siezels, met hun leuke hobbende gang, hebben we overal in Turkije op afgegrasde terreinen gevonden, dikwijls samen met Isabeltapuiten (*Oenanthe isabellina*). Typische zangvogels van deze schrale gebieden zijn Duinpieper (*Anthus campestris*) Kalander-, Kortteen-, en Kleine Kortteenleuwerik (*Melanocorypha calandra*, *Calandrella cinerea* en *Calandrella rufescens*).

Op enkele dagen tijd krijg je slechts een idee van wat zo'n enorm moeras te bieden heeft. Om de Turkse meren degelijk te verkennen moet men een boot ter beschikking hebben. Alleen dan kan men een serieus inzicht krijgen in het broedvogelbestand van deze rietwildernissen. Wellicht komt men ook hier nog voor verrassingen te staan!!!

Hotamis Gölü

Dit meer ligt een honderdtal kilometer ten westen van Eregli Gölü en is eveneens bedekt met grote rietpartijen. Het is kleiner en veel minder overzichtelijk dan het meer van Eregli, maar de vogelstand komt er in grote trekken mee overeen. Er broeden wel minder reigerachtigen; daarentegen zijn de aantallen Dwergaalscholvers fenomenaal. Tijdens een boottocht tussen het manshoge riet telden we een 3500 exemplaren op voedselvuchten. De merkwaardige, in Europa zo zeldzame Witkopeend werd ook hier aangetroffen. Woudaapjes flitsten voortdurend weg tussen het riet. Grote groepen Kroon- en Witoogeenden (*Aythya nyroca*) vonden hier blijkbaar hun gading. De Witwangsterntjes waren half juli nog volop aan het broeden.

Op de drooggevallen slikoevers van het meer ontdekten Engelse ornithologen enkele jaren geleden een paartje alarmerende Witstaartkieviten (*Vanellus leucurus*) (O.S.T., 1978). Ook de Steppenkievit (*Chettusia gregaria*) werd herhaaldelijk waargenomen tijdens de voorbije jaren. Beide zijn zeer zeldzame gasten uit oostelijker gebieden.

Zelfs Kleine Zilverreigers worden niet gespaard.

Foto: G. Broddelez

Volgens de plaatselijke bevolking richten Italiaanse jagers in de wintermaanden ware slachtpartijen aan onder de moerasvogels. Er werd ons verzekerd dat zelfs soorten als Ibissen en Kleine Zilverreigers (*Egretta garzetta*) niet werden gespaard. Blijkbaar knalt men alles neer wat voor de loop komt. Andere vogelkijkers ervoeren dezelfde situatie in meer bekende Turkse „wetlands” (Roels & Van Roste, 1976).

Kulu Gölü

Dit meertje (naar Belgische maatstaven is dit nog altijd een zeer groot meer) situeert zich op een honderdtal kilometer ten zuiden van Ankara. Het is slechts hier en daar voorzien van een brede rietkraag en is zeer gemakkelijk te verkennen. De oevers zijn zeer slijkerig en herbergen grote aantallen trekkende steltlopers. Honderden Wulpen (*Numenius arquata*) en Bonte Strandlopers (*Calidris alpina*) deden ons even denken aan noordelijke wadden. Grauwe Franjepoot (*Phalaropus lobatus*) en Breedbekstrandloper (*Limicola falcinellus*) werden geregeld waargenomen.

De vogel van Kulu Gölü is zonder twijfel de Casarca. Op 21 juli 1975 schatten Engelsen hier 10.000 exemplaren (O.S.T., 1978). Wij telden zeker 3500 vogels op 18 juli 1981. Ze grazen als ganzen in groepen op de weiden en roesten op landtongen in het meer. Ook hun geluid doet aan ganzen denken.

Witkopeenden werden ook hier aangetroffen. Sommige vogels waren aan het baltsen met veel

vertoon van staartspreiden en kopknikken. Dit meertje is één van die befaamde concentratiemeren. Eind augustus 1974 werden hier meer dan 350 exemplaren geteld.

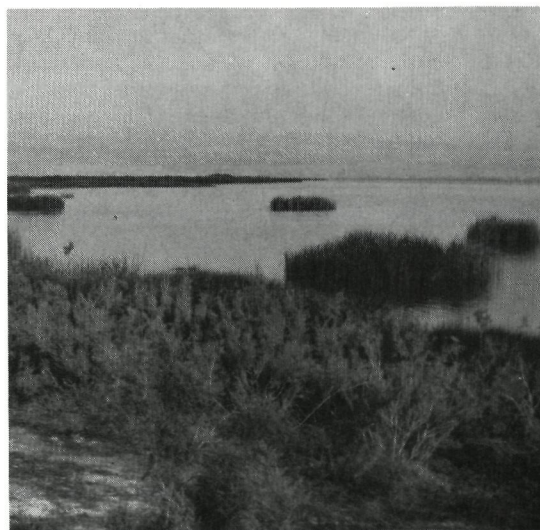
Grote groepen Flamingo's komen regelmatig overgewaaid van Tuz Gölü. Dunbekmeeuwen (*Larus genei*) en Lachsterns (*Gelochelidon nilotica*) broeden op de schaars begroeide eilandjes en uit de omliggende steppegebieden vliegen Zwartbuikzandhoenders om hun dagelijks rantsoen drinkwater.

Al met al is Kulu Gölü een aangename halte op de lange weg van Istanbul naar het vogelrijke Zuid-Turkije.

Göksu delta

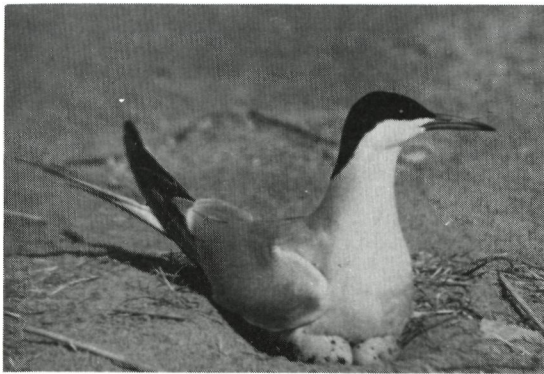
Deze relatief kleine delta van de Turkse zuidkust biedt de vogelkijker een ruime verscheidenheid aan biotopen. Het gedeelte ten oosten van de Göksu rivier is volledig ingepalmd door rijstvelden en heeft alleen als foerageerterrein voor reigerachtigen en steltlopers betekenis. Het westelijk deel omvat ook wat rijstvelden maar is vooral langs de zeekust grotendeels in natuurlijke staat bewaard gebleven. Hier vinden we twee zeer grote ondiepe meren, omringd door enkele kleinere plassen. Het westelijk meer is volledig zout en staat in verbinding met de zee. Er is weinig plantengroei en aan de landzijde vinden we uitgestrekte zeekraalschorren en slijkvlakten. Het andere meer is zoet tot brak en gedeeltelijk getooid met een zeer brede rietkraag. Tussen de meren en de zee liggen lage duintjes en open zandvlakten.

In het najaar vinden groepen pelikanen verpozing op de rustige watervlakten. Beide soorten komen

Het zoetwatermeer van de Göksu-delta; op de voorgrond tamarisken

Foto: A. Claeys

Visdiefjes verkiezen de open zandvlakten

Foto: M. van Beirs

even frequent voor. We zagen ze regelmatig vissen op korte afstand van de vissershuisjes. Alle reigerachtigen komen hier aan hun trekken. Dit is één van de weinige Turkse gebieden waar de Koereiger (*Bubulcus ibis*) regelmatig wordt waargenomen. Deze soort schijnt de periode van explosieve kolonisatie voorgoed voorbij te zijn en geraakt heel moeilijk ingeburgerd in Turkije. Het zoute meer lokt in het najaar duizenden Flamingo's.

Zeer talrijke en luidruchtige broedvogels zijn Sporenkievit en Steltklut (*Himantopus himantopus*). Beide soorten hebben de zeer enerverende gewoonte urenlang rond je kop te hangen schelden zodat de ganse omgeving gealarmeerd en opgeschrikt wordt. In hun nabijheid nestelen dikwijls Vorkstaartplevieren. Op de zandvlakten vonden we kolonies Dwergsterns (*Sterna albifrons*) en Visdiefjes (*Sterna bergii*). Ook Strandplevieren (*Charadrius alexandrinus*) en Grielen bleken het naar hun zin te hebben gezien het aantal opgestoten en alarmerende vogels.

De heel opvallende Bonte IJsvogel (*Ceryle rudis*) zorgt voor een tropisch tintje; op de paaltjes in het water voor de vissershuisjes waren altijd wel drukdoende familiegroepjes aanwezig. De vogels bidden op een zeer karakteristieke manier op enkele meter boven het wateroppervlak en zijn helemaal niet schuw.

In de hoge salicorniabegroeiing hoort de Gestreepte Prinia (*Prinia gracilis*) thuis, een bruinachtig zangvogeltje dat met zijn lange opgerichte, trapvormige staart en zijn heel opvallend „brrpp brrpp brrpp” geluidje de aandacht vraagt. We vonden het eivormige, op de kleine zijdelingse ingang na, volledig afgesloten nestje bovenin een forse zeekraalstruik. Een typische (sub)tropische soort aan de rand van zijn areaal is de Grauwe Buulbuul (*Pycnonotus barbatus*). Hij is gemakkelijk te vinden langs begroeide waterkanten en in boomgaarden in de gecultiveerde delen van de delta. Het gaat hier om

de ondersoort met de gele onderstaartdekveren (*P.b. xanthopygos*).

Slechtvalk, Arendbuizerd en Aasgier (*Neophron percnopterus*) broeden in het achterland en zoeken prooi in de rijke moerassen. Bruine Kiekendief, Kleine Torenvalk en Zwarte Wouw (*Milvus migrans*) nestelen ter plaatse en zijn heel gewone verschijningen. De Visarend (*Pandion haliaetus*) blijft in de trektijden maandenlang pleisteren. Gewone winterrovers zijn Zee- en Bastaardarend (*Haliaetus albicilla* en *Aquila clanga*).

Op de zandstranden langs het zoutwatermeer komen Onechte Karetschildpadden (*Caretta caretta*) hun eieren afleggen. Zowel het legsel als de dieren zelf worden erg gezocht. Op 3 juli 1981 werd op het strand een onthoofd rottend exemplaar gevonden met een lengte van ± 95 cm. Alle soorten slangen en zelfs vreedzame landschildpadden worden meedogenloos in stukken gehakt. Ook vogels worden niet met rust gelaten. Een schedel van een Flamingo met een loden bolletje erin en een afgerukte vleugel van een Scharrelaar (*Coracias garrulus*) getuigen van loutere moordpartijen. Zelfs jongens van 14-15 jaar lopen hier rond met jachtgeweren. Hun voornaamste prooien zijn Tortelduifjes (*Streptopelia turtur*), maar alles wat voor de loop komt krijgt hagel in het lijf.

Zelfs jongens van 14-15 jaar bezitten een jachtgeweer; let op de geschoten Tortels.

Foto: J. Vermeire

Kwartels (*Coturnix coturnix*) worden vakkundig met afgerichte Sperwers bejaagd. Ondanks deze zware verstoringen doet deze delta de meeste Westeuropese vogelkijkers nog steeds watertanden.

Birecik en omgeving

Dit stadje ligt langs de Eufraat op een 25 kilometer van de Syrische grens in een heuvelachtig zeer dor gebied.

Slechts langs de brede, met eilandjes bezaaide rivier vinden we een weelderige vegetatie en wat akkerbouw.

Birecik is vooral bekend om zijn kolonie van Heremiet- of Kaalkopibissen (*Geronticus eremita*), die enig is in het Midden Oosten. Deze werd eerder uitvoerig beschreven (Lacres, 1975). De kolonie gaat nog steeds gestadig achteruit en dit jaar werden amper 12 jongen grootgebracht. De meeste vogelsoorten zoeken vroeg of laat de rivier op, hetzij om te drinken, hetzij om bescherming of schaduw te zoeken in de plantengroei langs de oevers. Naast grote aantallen Bijeneters komt ook de Groene Bijeneter (*Merops superciliosus*) algemeen voor. Enkele jaren geleden was er zelfs een kolonietje onder de grote Eufraatbrug in Birecik.

De Ménétries' Kleine Zwartkop (*Sylvia mystacea*) werd na heel wat discussie gedetermineerd in struikjes van de wijd verspreide Granaatappel (*Punica granatum*). Dit zangvogeltje leeft hier waarschijnlijk aan de grens van zijn areaal; over zijn exact voorkomen in Turkije is nog maar heel weinig geweten. Moabmussen (*Passer moabiticus*) zoeken tussen de grote groepen Huismussen (*Passer domesticus*) bleek een aardige bezigheid. Ook deze soort vindt in deze streek zijn noord-westelijkste verspreiding.

Echte halfwoestijnvogels zijn de Zwart- en Witbuikzandhoenders (*Pterocles alchata*) die met honderden tegelijk op vaste plaatsen langs de rivier hun dorst komen lessen. Ook de Perzische Zandpatrijs (*Ammoperdix griseogularis*) komt hier aan zijn trekken. Het is een moeilijk te observeren soort met een zeer karakteristieke „sie sie” roep.

In de omgeving van Halfeti, 40 kilometer ten noorden van Birecik vindt men hoge rotswanden met broedende Aasgieren en Havikarenden (*Hieraaetus fasciatus*). Hier nestelen ook kleine aantallen Huisgierzwaluwen (*Apus affinis*) in oude nesten van de zeer algemene Roodstuit-zwaluwen (*Hirundo daurica*). De vaalbruine Kortteenrotsmus (*Petronia brachydactyla*) zoekt beschutting rondom steenhopen. Hun enige sieraden zijn witte staartvlekjes en een muzikale roep. Rotsklevers (*Sitta neumayer*) en Aziatische Rotsklevers (*Sitta tephronata*) leven hier naast elkaar, schijnbaar zonder enige concurrentie. Beide soorten bewonen allerlei rotswandjes en steenravijnen en laten zich opmerken door hun

luidruchtig gedrag. Dit zeer westelijk voorkomen van de Aziatische Rotsklever wordt door „The Ornithological Society of Turkey” nog serieus in twijfel getrokken. Nochtans waren beide soorten na enige observatie gemakkelijk te onderscheiden. In Birecik observeerden we op 8 juli 1981 een vogelsoort die normaal niet in Turkije voorkomt.

Er zijn inderdaad slechts een handvol waarnemingen van de Kerkuil (*Tyto alba*) bekend voor dit land; ook in Silifke (stadje langs de Middellandse Zee) werd deze vogel op 12 september 1981 aangetroffen. Misschien blijkt de Kerkuil een regelmatig, vroeger over het hoofd geziene gast van zuidelijk Centraal-Turkije te zijn!!

Tot slot

Alhoewel alles rozegeur en maneschijn uitstraalt verdwijnen ook hier biotopen en gaan de aantallen achteruit. Wij zochten tevergeefs in de omgeving van Antiochië naar het Amic Gölü, waar vroeger nog de Bruine Visuil (*Ketupa zeylonensis*) en Slangehalsvogels (*Anhinga rufa*) nestelden. Nu resten slechts uitgestrekte katoenen tabaksplantages.

Een ander, dringend, evenwel niet typisch Turks probleem is de verregaande erosie. In het Aladaggebergte en de omgeving van Birecik heeft deze erosie volledig vrij spel door het grondige vraatwerk van de kudden schapen en geiten.

Turkije blijft echter een zeer vogelrijk land; daarom wordt er in juli 1982 een reis voor jonge, avontuurlijke mensen georganiseerd naar enkele van de besproken gebieden (inlichtingen bij G. Broddelez, tel: 091/22 71 85).

Rest mij nog Antoon Claeys, Jeroen Vermeire, Luc van Ruymbeke, Peters Roskams, Gerald Broddelez, Jan Verhoeye en Bart Corijn te danken voor hun gezelschap of het ter beschikking stellen van hun waarnemingen of fotografisch materiaal.

Bibliografie

- Beaman M., 1978. Doortrekkende stootvogels in Turkije bedreigd. *Vogeljaar* 26: 128-130.
- Beaman M., P. Fisher, P. Round, A. Hereward, M. Heubeck, R.F. Porter. 1979. The migration of raptors and storks through northeast Turkey. *Sandgrouse* 1, ter perse.
- Cramp S., K.E.L. Simmons. 1980. *The Birds of the Western Palearctic*, Volume 2, Oxford, Oxford University Press.
- Lacres G. 1975. De heremietbissenkolonie te Birecik op de Eufraat. *Wielewaal* 41: 297-300.
- Lehmann H. 1971. Vögel (Non-Passeriformes) eines bisher unbekannten Seengebietes in Zentral-Anatolien. *Vogelwelt* 92: 161-181.
- Ornithological Society of Turkey, 1978. *Bird Report 1974-75*, Sandy, O.S.T.

Porter R., I. Willis. 1968. The autumn migration of soaring birds at the Bosphorus. *Ibis* 110: 520-536.

Roberts, J.L. 1979. Observations of the migration of raptors and other large birds in Bulgaria, 1975- 1978 *Ibis* 121: 301-312.

Roels F., P. van Roste. 1976. Turkije: het mekka van jagers, vogelopzetter en eierverzamelaars. *Vogeljaar* 24: 243-246.

Samenvatting

Een bondig overzicht wordt gegeven van de vogelrijkdom van zeven Turkse gebieden. Te Borçka, aan de oostelijke Zwarte Zeekust werd de massale doortrek van roofvogels bestudeerd. In het Aladaggebergte ging men o.a. op zoek naar het Kaspisch Sneeuwhoen. De meren bij Eregli en Hotamis bleken zeer rijk te zijn aan reigerachtigen en Dwergaalscholvers. Op het Kulu-meer noteerde men een enorme concentratie Casarca's. Moerasvogels van zowel zoet als zout water vinden in de kleine Göksu delta hun gading. Te Birecik bezocht men de heremietibissenkolonie en stelde er een zeer westelijk voorkomen van de Aziatische Rotsklever vast.

Tot slot worden de gevaren waaraan Turkse vogels bloot staan aan de kaak gesteld.

Summary

A brief survey is given of the abundant bird life in seven regions of Turkey. At Borçka, on the eastern coast of the Black Sea, a study was made of the massive through migration of birds of prey. In the Aladag mountain range a search was undertaken for, among other birds, the Caspian Snowcock.

At Eregli and Hotamis the lakes appeared to house multitudes of herons and Pygmy Cormorants. At Kulu Kale an enormous concentration of Ruddy Shelduck was noted. Marsh birds natural to either salt or fresh water can be found at home in the small Göksu estuary. At Birecik the colony of Bald Ibis was visited and the presence of Eastern Rock Nuthatch was noted farther to the West than expected. Finally exposure is made of the hazards threatening Turkish bird life.

M. van Beirs, Tuinwijkstraat 9, B-9710 Zwijnaarde.

ontvangen 30 oktober 1981

Bruinkeelortolaan (*Emberiza caesia*)

Foto: W. van Renterghem

Verslag Wielewaal-reis Turkije 1981

door H. Franckx

De Wielewaal-reis naar Turkije van zondag, 5 april tot en met Paaszondag, 19 april 1981 werd gekenmerkt door aanhoudend warm en zonnig weder.

Dagelijks konden we buiten ontbijten en het avondmaal gebruiken, om niet te spreken van de middagpicknick. Volgens onze gids, Dr. Nicholas Koch, die na zoveel jaren goed met het Turkse weder vertrouwd moet zijn, was zo'n lange periode van hoge luchtdruk in april uitzonderlijk. Wij kunnen het maar gehad hebben.

Het doel van de reis '81 was voornamelijk de Egeïsche kust van Turkije.

Langsheen deze kust vindt men baaien, rivierdelta's, afgezonderde krekens, schiereilanden en eindeloze zandstranden. Hier liggen ook de ruïnen van vele antieke steden met indrukwekkende tempels en theaters. Het is moeilijk een tweede streek te vinden, waar men natuurwaarnemingen zo goed kan paren aan historische exploraties.

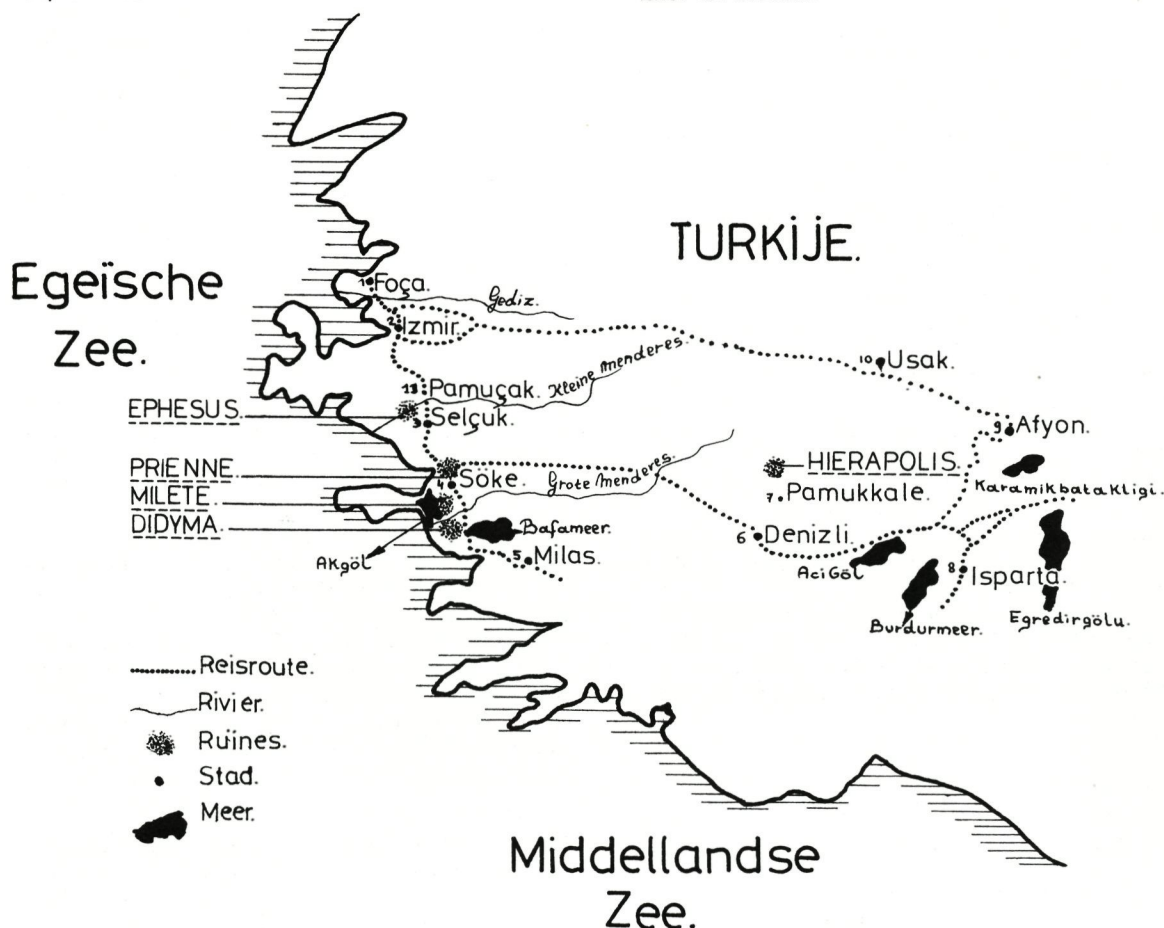
1. Zondag, 5 april: Selçuk

De vluchten Zaventem-Frankfurt en Frankfurt-Izmir verliepen zonder problemen. Met de bus reisden we door naar Selçuk, waar we rond 22 uur toekwamen en in het hotel dadelijk een koude maaltijd geserveerd kregen.

2. Maandag, 6 april: Ephesus

Tijdens het ontbijt op het dakterras van het hotel zagen we dat de veertien zuilen van een antieke aquaduct alle bezet waren met een ooivaarsnest. Er was nog een nest op het dak en nog twee andere in een hoge den in de tuin van het hotel. In het stadje waren er in het totaal 143 nesten.

Met een gids bezochten we eerst de ruïnen van de oude stad, de citadel en de St.-Johanneskerk. Deze basiliek werd in de 6de eeuw opgericht door keizer Justianus en zijn echtgenote Theodora op de begraafplaats van de apostel Johannes. Later werd de basiliek omgevormd tot moskee en nog later tot bazaar.

In Selçuk bevindt zich ook het huis waar de heilige Maagd geleefd heeft en gestorven is. Vervolgens reden wij naar de vallei, waar zich de ruïnen van Ephesus bevinden. Zij zijn de grootste en de best bewaarde van heel Europa en Klein-Azië.

Ephesus was de belangrijkste stad van de provincie Azië. In de beginjaren van het christendom nam de stad een grote uitbreiding, daar de heilige Paulus er predikte en er zelfs een gemeenschap stichtte. Wij wandelden door de kilometerlange grieks-romeinse ruïnen: stadion, markten, theaters, thermen en tempels.

Niet alleen de ruïnen, maar ook de vogels en planten die er voorkwamen, kregen de nodige aandacht. Vooral de Rotsklevers die vele nesten hadden tegen de tempelzuilen, hadden veel bekijks. Ongewoon talrijk waren ook de Steenuiltjes.

's Namiddags maakten we een eerste wandeling door de vallei van de kleine Menderes-stroom tot aan de Egeïsche zee bij het dorpje Pamučak.

3. Dinsdag, 7 april: Samsundagi-gebergte

Volle daguitstap in het nationaal park van Samsundagi, vooral opgericht voor de bescherming van de Turkse luipaard.

4. Woensdag, 8 april: Bafa-meer

Op weg van Selçuk, waar we tot nog toe logeerden, maakten we in de buurt van Söke een uitstap voor de observatie van de Smyrna-IJsvogel. We zagen twee van deze prachtige vogels in de vlucht, in een boom en op een telefoondraad. De Smyrna is minder aan het water gebonden dan de andere ijsvogels, vermits hij zich niet alleen met vis voedt, maar ook met insecten en kleine kruipdieren.

's Namiddags maakten we een wandeling langs de oostelijke oever van het Bafa-meer. Hier waren broedkolonies van Blauwe Reigers, en van Kleine Zilverreigers.

Een deel van de groep overnachtte in het Ankara-motel aan de zee, een ander deel in het tentenkamp, opgericht in de Coöperatieve van Camici, waar een Duitse groep de volgende week zijn intrek zou nemen. In het kamp werd tijdens de volgende dagen eveneens het ontbijt en het avondmaal genomen.

In de gebouwen van de Coöperatieve huisde een kolonie van een veertigtal Kleine Torenvalken, terwijl in het park enkele Ooievaars broedden.

s' Avonds riepen er Steenuil, Dwergooruil en Bosuil.

5. Donderdag, 9 april: Milete

In de voormiddag bezochten we de noordwestelijke oever van het Bafa-meer bij het dorpje Balikhane. Casarca's, Kroeskoppelikanen, Dwergen Zwartkopmeeuwen, Witwangsternen en Geoorde Futen op het water. Sporenkievit langs

de oever en Bruinkeelortolanen tegen de berg-helling.

Tijdens de middagpicknick in het tentenkamp kregen we bezoek van een volwassen Zeearend. 's Namiddags reden wij naar de ruïnen van Milete. Gesticht rond 450 voor Christus werd de stad vlug een intellectueel, politiek en handelscentrum. Milete heeft enkel de grootste gebouwen overgehouden: het theater van Trajanus, de Byzantijnse citadel, de leeuwenpoort, het Delphinium, de Agora's en de warmwaterbronnen. Het bezoek besloot met de Seldjokide moskee van Isa Bey.

6. Vrijdag, 10 april: Heraklea

We verlieten de bus aan de zuidelijke oever van het Bafa-meer en wandelden langs de weg verder naar Heraklea. Onderweg werden vele interessante waarnemingen gedaan.

Van de oude stad zijn slechts weinig gebouwen bewaard gebleven. De machtigste indruk maken nog de oude stadsmuren, de marktplaats en de begraafplaatsen.

7. Zaterdag, 11 april: Menderes-delta

De Menderes-stroom vormt een delta, die zijn naam gegeven heeft aan alle meanders. Het door de stroom meegevoerde slijk uit de steppen en de bergen heeft in de loop der eeuwen de vallei gevuld en opgehoogd. De zee werd geleidelijk teruggedreven, zodat oude havensteden, zoals Ephesus en Milete, thans volledig landinwaarts liggen.

Door de katoenvelden van het dorpje Bati, nabij Akkoy, stapten we op tot aan de lagunen bij de monding van de stroom. Hier pleisterden honderden Flamingo's.

's Namiddags trokken we naar het Latmos-gebergte, waar we in de wouden nabij Milas een drietal nesten vonden van de Turkse Boomklover.

8. Zondag, 12 april: Priene en Didyma

Vanaf de 11de eeuw voor Christus was Priene een van de meest actieve steden van de Ionische wereld. Ze werd gebouwd volgens de plannen van Hippodamus van Milete. Alle straten vormen rechte hoeken. De tempels van Demeter en van Athena, het gymnasium en het Jupiter-heiligdom zijn goed bewaard gebleven. Priene ligt boven op de bergflank. Van hieruit heeft men een wijs zicht op de Menderes-delta.

Te Didyma bevinden zich de indrukwekkende ruïnen van de tempel van Apollo, de derde grootste van de wereld.

De namiddag was vrij. De meeste deelnemers gebruikten hem voor een zonne- en zeebad.

9. Maandag, 13 april: de Agkolu-lagune

De voormiddag begon met een slijktocht naar de Agkolu-lagune in de Menderes-delta. Kroeskoppelikanen, Flamingo's, Casarca's, Kemphanen en Strandplevieren waren de talrijkste vogelsoorten.

De zeldzaamste soort was de Kaspische Plevier. 's Namiddags volgde een wandeling langs de noordelijke kant van de lagune in de richting van Karine. Prachtige waarnemingen van de Kuifkoekoek en de Scharrelaar besloten deze vogelrijke dag.

10. Dinsdag, 14 april: Pamukkale

Met de bus reden wij over Aydin en Denizli naar Pamukkale. Hier verbleven we in het prachtige Köru-hotel met thermaal zwembad.

Pamukkale is ontstaan door de kalkneerslag van een warmwaterbron. Het 36° warme water wordt eerst geleid door de zwembaden van de verscheidene hotels. Daarna vloeit het weg over de kalksteenterrassen. Deze zijn door de eeuwen heen gevormd door de sedimentafzetting van het water. De sneeuwwitte terrassen zijn van kilometers ver te zien.

Een deel van de groep trok met Dr. Koch in het struikgewas van het gebergte op zoek naar de Smyrna-gors en de Perzische Roodborst. De overigen bezochten de ruïnen van het oude Hiërapolis. De stad werd in de 2de eeuw vòòr Christus gesticht door Eumenius II, koning van Pergamon. Ze kende een grote ontwikkeling met de verbreiding van het christendom. De warmwaterbronnen waren reeds bekend in de oudheid. Het was er goed om te leven en om... te sterven. Al de rijken en machtigen wilden er begraven worden. De necropolis van de stad is dan ook een van de grootste uit de oudheid.

Van alle antieke steden uit Turkije is Hiërapolis het meest geteisterd. Men heeft er een asfaltweg aangelegd dwars door de oude gebouwen en links en rechts hiervan tussen en met de ruïnen hotels opgetrokken. Het was nu toch te laat om er iets aan te verhelpen en daarom besloten de Wielewalers hun ergernis maar te verdrinken in het 33° warme water van het zwembad van het hotel.

Rüppells Grasmus (*Sylvia rüppellii*).

Foto: W. van Renterghem

11. Woensdag, 15 april: zoutmeren van Acigol en Burdur

Buiten enkele prachtwaarnemingen van Arendbuizerds en Aasgieren leverden de wandelingen langs beide meren weinig nieuwe gegevens op. Deze en de volgende dag verbleven we in Isparta.

12. Donderdag, 16 april: Egridir.

Door het gebergte reden we van Isparta naar het zoetwatermeer van Egridirgölü, gelegen op 950 m boven de zeespiegel. Van de vele waarnemingen onthouden we vooral de prachtobservaties van Waterral, Klein en Kleinst Waterhoen. De picknick ging nog verder naar het noorden door aan het kleinere Karamıklalakligemeer met vele uitlopers. Buiten waterbuffels, vele waadvogels, reigers en Kroeskoppelikanen werden hier ook 2 Kraanvogels waargenomen.

Een laatste wandeling in het gebergte, in de bergpas tussen beide meren, bracht nog Rode Rotslijster, Strandleeuwerik en Aziatische Kalanderleeuwerik op de lijst van de waarnemingen.

13. Vrijdag, 17 april: Foça

Lange busrit van Isparta over Afyon, Usak en Manisa naar Foça. Onderweg interessant kraterlandschap.

14. Zaterdag, 18 april: Foça en Izmir

In de voormiddag werd een bezoek gebracht aan de omgeving van de riante badplaats, haven en garnizoenstad Foça.

's Namiddags trokken de meesten naar Izmir (het oude Smyrna), gelegen in een onmetelijke baai. Izmir is een moderne stad, boordevol leven en drukte. Na de rust in de bijna verlaten streken van de vorige dagen viel het bezoek aan de grootstad wel iets tegen.

De voorzitter en enkele trouwe deelnemers maakten een wandeling in het gebergte achter de stad. Ze wilden doorsteken tot aan de baai in het noorden, waar op een prachtig strand een hotel van de Club Mediterranée stond. Tot hun grote verrassing kwamen ze echter terecht in een oefenkamp van Turkse paracommando's. Verreikers zijn in zo'n omgeving ongewenste instrumenten. Omsingeling, arrestatie en bedreiging met gevangenisstraf eindigden gelukkig op een „Tai“-uurtje in het bureau van de commandant.

De beste dag hadden nog de onverzadigbare vogelaars. Zij trokken met vijf voor de hele dag naar de Gedizdelta en deden er prachtige waarnemingen langs rivier en aan de zee.

15. Zondag, 19 april: afscheid

Vlotte vluchten van Izmir en Frankfurt naar Zaventem.

H. Franckx, Vredelaan 29, 2500 Lier.

Verenigingsberichten De Wielewaal - april

- 18 **Bree. Congresuitstap naar het Stamprooierbroek en Mariahof.** Vertrek: 10.00 u. gem. Bree. Leiding: W.A. bestuur Bree. Mee te brengen: Picknick (drank is voorzien). Einde: 18.00 u.
- 2 **Netevallei.** 6de Neteling (lokaal open voor lezen, info, praatje, drankje enz.) 19.30 u. lokaal (oud-gemeentehuis Hallaar).
- 2 **Westland.** W.VI. folklore- en vogelgeluiden. 20 u. jeugdheem Westouterik, Westouter.
- 3 **Demer en Dijle.** Daguitstap naar Kalmthout. Voormiddag: bezoek aan het Arboretum: bloeiperiode v/d prunussen of Japanse Kerselaars. Namiddag: wandeling door de Kalmthoutse Heide. Vertrek: onder Kerktoren te Keerbergen om 8 u. Mee te brengen: Picknick (met eigen wagens).
- 3 **Gent.** Plantendeterminatie met de werkgroep botanie voor leden van de Werkgroep en alle belangstellenden. Bijeenkomst om 14 u. aan de verkeerslichten aan de Hutsepot op de Oude-naardse steenweg.
- 3 **Gent.** De Kempen o.l.v. K. van Doninck. Werkgroep ornithologie. Bijeenkomst om 3 u. 's morgens zeer vroeg aan de GB van de Dampoort.
- 3 **Middenkust.** Uitstap krekken in het Oostendse per fiets. Canadapl. 8.30 u. Leiding: Deknock. Einde: 12 u.
- 3 **Mortsel.** Tocht met werkgroep Ornithologie naar Hobokense Polder. Speciale aandacht voor lentegasten. Vertrek: met eigen wagens aan het station van Oude-God om 7.30 u. Leiding: C. Sneyers en L. Janssen.
- 3 **Schelde en Leie.** Fiets en wandeltocht langsheen de Leie. Vertrek: kerk Deinze-Centrum om 14 u. Leiding: W. Packet. Mee te brengen: gidsen, verrekijker, laarzen. Einde: 17.30 u.
- 4 **Antwerpen-Centrum.** Voormiddag: „De Maatjes” - Trefpunt: Kerk van Nieuwmoer om 9 u. - Gids: L. Vergaelen. Namiddag: De Kalmthoutse Heide voor waarneming van boomleeuwierik - Trefpunt: Station Kalmthout om 13.30 u. - Gids: W. Verschuere.
- 4 **Brugge.** Daguitstap met eigen wagens naar het reservaat van Stuivekenskerke, de Blankaart en de broeken van Noordschote-Reninge. Plaats en uur van vertrek: om 9 u. aan de hoogdingang v/h station te Brugge. Leiding: G. Orbie en M. Pottier. Mee te brengen: lunchpakket, excursiekledij, laarzen en kijker. Einde: Brugge 18 u.
- 4 **Brussel.** Dijlevalleiwandeling. Vertrek: Kerk Ottenburg 8.30 u. of Kerk St. Agathe Rode 13 u. resp. voor- of namiddagwandeling. Mee te brengen: laarzen, picknick voor de hele dag.
- 4 **Demer en Dijle.** Werkgroep Botanie. Vertrek: 8 u. Oude kerktoren te Keerbergen. Leiding: F. de Preter. Einde: 11.30 u.
- 4 **Denderland.** Voormiddagwandeling in het Molsbroek te Lokeren. Vertrek: 8 u. ingang aan reservaat, Molsbergenstraat, Lokeren. Leiding: R. Vanderpoorten.
- 4 **Kortrijk.** Een voormiddag in de Vlaamse Ardennen. Vertrek: Avelgem parking, hoek Doornikstraat - Leopoldstraat om 8.15 u. Leiding: M. Verstraeten. Mee te brengen: laarzen, kijker.
- 4 **Krekeland.** Dagtocht naar het broek te Blaasveld en Scheldedijken te Weert. Vertrek: Markt Assenede om 8 u. terug rond 18 u. Leiding: R. de Smet. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, picknick.
- 4 **Land van Waas-Noord.** Gerichte tocht 1: „Stuifzandrug Wachtebeke - De Klinge”: onderscheid polders - Moervaartvallei. vertrek: 9 u. aan de Wal. Mee te brengen: Boterhammen. Einde: 17 u.
- 4 **Land van Waas-Zuid.** Tocht naar Steendorp (het fort en omgeving) (Vledermuizen). Vertrek: 13.30 u. stadhuis van Sint-Niklaas (Grote Markt). Leiding: J. de Laet.
- 4 **Mechelen.** Bezoek aan de Dijlevallei ten noorden van Mechelen. Vertrek: 8.30 u. station NMBS Mechelen. 14.00 u. parking Broekstraat te Blaasveld. Leiding: J. Kiebooms. Mee te brengen: Lunchpakket - laarzen. Einde: 16 u. te Blaasveld.
- 4 **Meetjesland.** Dagtocht naar het Zwin. Vertrek: 8 u. op de markt te Eeklo of om 8.45 u. aan de parking van het Zwin. Leiding: G. van Bastelaere. Mee te brengen: Picknick.
- 4 **Middenkust.** Fietsuitstap. Weiden van Gistel. Vertrek: Snaaskerkebrug (Torhoutsebaan) 9 u. Leiding: P. Tavernier. Einde: 12 u.
- 4 **Midden-Limburg.** Natuurwandeling op de Teut. Samenkomst op de parking om 9 u. Leiding: T. Tielens. Einde rond 12 u.
- 4 **Mol.** Natuurwandeling Postel. Vertrek: parking restaurant De Maat om 8.30 u. Mee te brengen: laarzen.
- 4 **Netevallei.** Pelgrimhof. Leiding: F. de Preter. Samenkomst: Sierschouwen de Backer (Weg Heist-Mechelen) om 10 u. Einde om 12 u.
- 4 **Noorderkempen.** Geleide wandeling in het natuurreservaat Het Zwin. Vertrek: Essen kerk 7 u. Leiding: G. Orbie of M. Pottier. Mee te brengen: Laarzen.
- 4 **WJ Rupelstreek.** Dagtocht met fiets naar Kalmthoutse Heide. Vertrek: 7.30 u. Parking Acaciaaan Boom (tegenover tribune) 7.45 u. Reet Watertoren. Leiding: G. Daes. Mee te brengen: eten + ev. excursiemateriaal. Einde: 18.15 u.
- 4 **Schelde en Leie.** Familiale natuurwandeling met aandacht voor de voorjaarsbloeiers te Nokere. Vertrek: kerk Nokere om 14 u. stipt. Leiding: L. Kinds. Mee te brengen: laarzen, flora, verrekijker. Einde: 17 u.
- 4 **Turnhout.** Fietsuitstap noorden van Turnhout. Vertrek: Theobalduskapel 9 u. Leiding: W. Dings. Mee te brengen: knapzak, drank en laarzen. Einde: 15 u.
- 4 **WJ. Voorkempen.** Fietstocht Brechtse Heide. Vertrek: 13.30 u. kerk Schilde-dorp; 14 u. kerk Brecht-Centrum; 14.15 u. Jack Aerts.
- 5 **Bree.** Beheerswerken in het reservaat „Koelerheike” Vertrek: 8 u. gemeentehuis Bree, 8.15 u. brug Beek. Leiding: WJ Bestuur.
- 6 **Demer en Dijle.** Werkgroep Botanie: Inventarisatie van een ven te Keerbergen. Vertrek: 19 u. aan café „Koebaan”, Schrieksebaan, Keerbergen. Leiding: F. de Preter.
- 7-8-9. **Bree.** WJ contact met Noord-Limburg. Woutershof Molenbeersel. Inschrijvingen bij Dreesen, Kakebeekstr. 10, Bocholt vóór 5/4. Leiding: WJ bestuur.
- 9 **Schelde en Leie.** Vergadering Werkgroep voor veldornithologie (WVO). Alle belangstellenden voor vogels welkom. Thema: Roofvogels in Schelde-Leie. Zaal: „De Kring” te Kruishoutem. Begin om 20 u. stipt. Leiding: N. de Smet. Mee te brengen: Dia's en boeken over roofvogels (indien mogelijk). Einde omstreeks 22.30 u.
- 10 **WJ Klein-Brabant.** Dagfietstocht naar Durmevallei te Waasmunster. Vertrek: kerk Puurs om 9 u. of kerk St. Amands om 9.20 u. Leiding: R. Segers. Mee te brengen: laarzen, flora.
10. **WJ-Leuven.** Tocht Bruulbos. Leiding: M. Dumalin. Plaats en uur van vertrek: 9 u. station Leuven. Fietstocht.
- 10 **Lier.** Bezoek aan het reservaat Tallaerthof en omgeving te Koningshooikt. Vertrek: 14 u. station Lier. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: Stevig schoeisel, kijker. Einde: 17 u. Hof (Koningshooikt).

- 10 Middenkust.** Fietsuitstap rond Oostende. (Zeedijk, Kalkaert, Snaaskerke, Zoute Kreek). Vertrek: Canadaplein 8.30 u. Leiding: M. Deknock. Einde: 12.30 u.
- 10 tot 13.** Boekenstand en tentoonstellings- en informatiestand over de Wielewaal en fototentoonstelling vogelfoto's op Paasfoor te Kruishoutem van 10 tot 19 u. in de sporthal te Kruishoutem. Inkom gratis. Leiding: M. Nachtergaele. Foto's: G. Mornie.
- 11 en 12 Demer en Dijle.** Deelname aan de hobbytentoonstelling te Tremelo. Leiding: R. Wouters, Kruis 101, Tremelo 3120. Tel. 016/60.22.03
- 11 Herentals.** Voormiddag: omgeving Vorselaar. Vertrek: 8.30 u. Kerk Vorselaar. Leiding: P. Thielemans. Einde: rond 12 u.
- 11 Netevallei.** Bezoek aan W.A. Herentals, omgeving Vorselaar. Vertrek: 8 u. Heist-station, 8.30 u. Vorselaar kerk. Leiding: P. Thielemans. Mee te brengen: kijker + laarzen. Einde: 12 u. vertrekplaats.
- 11 De Stern.** Maandwandeling, Paaswandeling door de Scheldemeersen van Zevergem. Vertrek: 9 u.: Dorp-Zevergem. Leiding: W. Galle (tel. 091/85.47.01) Mee te brengen: Veldkijker, vogel- + plantengidsen, laarzen. Einde: 11.30 u. dorp-Zevergem.
- 12 Bree.** WJ uitstap naar het Urlobroek. Vertrek: 8 u. gemeentehuis Bree, 8.30 u. parking Urlobroek, 8.15 u. kerk Molenbeersel. Leiding: T. Vandael, F. Verstraeten, P. Hermans. Mee te brengen: laarzen. Einde: 11.30 u.
- 12 Gent.** Tweede paasdag - voormiddag in het Gentbos o.l.v. G. de Meulemeester. Bijeenkomst om 8.30 u. aan de vijver van de Holbeek te Merelbeke.
- 12 Klein-Brabant.** Ochtendwandeling in het domein Marnix. Herkennen vogelgeluiden. Vertrek: 6 u. Abdij van Bornem. Leiding: H. D'Hertefelt. Einde: ong. 8.30 u.
- 12 WA-WJ Leuven.** Voormiddag: Meerdaalwoud. Namiddag: Dijlevallei. Vertrek: 9 u. station Leuven, 9.45 u. Theresiakapel, 14 u. Kerk St.-Joris-Weert. Leiding: L. Desmet - L. Deviaene. Mee te brengen: Picknick voorzien voor dagliefhoppers. Einde: 's avonds.
- 12 Lier.** WG botanie: Botanisch onderzoek in het Zevenbergenbos. Vertrek: 14 u. kruispunt Zevenbergen - G. Gezellelaan (spoorwegoverweg tegen bos). Leiding: A. de Jonghe. Mee te brengen: Flora, loupe. Einde: 17 u. ter plaatse Bos van Zevenbergen.
- 12 Mortsel.** Voorjaarswandeling door Kalmthoutse Heide. Vertrek aan het station Oude-God te Mortsel om 8.30 u. met eigen wagens. Leiding: L. Gonnissen en G. van Hoof.
- 12 Schelde en Leie.** Lentetocht naar het waterrijke Harchies. Speciale aandacht aan watervogels + rietbewoners. Vertrek: Stadhuis - Markt Oudenaarde om 7 u. Leiding: W. Aelvoet. Mee te brengen: verrekijker, telescoop, vogelgidsen. Einde: Oudenaarde 12.30 u.
- 12 Turnhout.** Daguitstap naar onze reservaten „De Korhaan” en „De Liereman”. Vertrek: 10.30 u. Kerk Oud-Turnhout. Leiding: G. Luyts & W. Paulussen. Mee te brengen: knapzak - drank - laarzen.
- 12 Voorkempen WJ.** 100 km fietstocht Kreekrak (Ned.) Vertrek: 7.30 u. kerk Schilde dorp, 7.45 u. Vogelzang 's Gravenwezel.
- 13 Bree.** WJ-dagfietsuitstap naar de Maasvallei van Stokkem tot Kessenich. Vertrek: 7 u. gem. Bree, 7.30 u. Oude melkerij Kinrooi. Leiding: A. Peeters en G. Leurs. Mee te brengen: Picknick meenemen.
- 13 Schelde en Leie., De Stern.** Bijeenkomst paddestoelenwerkgroep. Oude gemeenteschool in de Veldstraat te Zevergem om 20 u. Leiding: J. Rogge. Mee te brengen: microscoop (indien mogelijk), paddestoelboeken.
- 13 De Stern.** Paddestoelenwerkgroep. Vertrek: 20 u. Veldstraat 50, 9721 Zevergem (oude gemeenteschool). Leiding: J. Rogge (tel.: 091/82.45.32). Mee te brengen: paddestoelengids, mes, loupe. Einde: 22 u.
- 14 Denderland.** Ledenavond in't Apostelken, Albrechtlaan, Aalst vanaf 20 u.
- 14 Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** Plantentocht park van Wijnegem. Vertrek: 19 u. aan de ingang tegenover de oude Kerk.
- 15 Bree.** Bezoek aan het zuiveringsstation te Bree. Vertrek: 13.30 u. gem. Bree, 14 u. ter plaatse.
- 15 Mechelen.** Uilentocht en Pinteling. Vertrek: 19.30 u. Hoofdingang staatsdomein te Zemst (Hofstade). Leiding: R. Willockx. Einde: 21 u. Hoofdingang staatsdomein.
- 16 Bree.** WJ avondwandeling naar Mariahof. Vooral bedoeld om te luisteren naar de roep van amfibieën en ralachtigen. Vertrek: 19.30 u. gem. Bree, 20 u. einde Mariahofstraat.
- 16 Demer en Dijle.** Diaavoorstelling - Peru door wereldreiziger L. van Dievel. Uitzonderlijke natuuropnamen! Zaal: Onder de toren, Haacht om 20 u.
- 16 Krekenland.** Diaavond „Scheldevallei” door H. de Bruycker en G. Claeys in het Landbouwershuis Markt te Assenede om 20 u.
- 16 De Stern.** Plantenwerkgroep. Vertrek: 19 u. Veldstraat 50, 9721 Zevergem. (oude gemeenteschool). Leiding: G. Eeckhaut (tel. 091/21.44.18). Mee te brengen: plantengids, loupe, mes (laarzen). Einde: 21.30 u.
- 17 Denderland.** Plantentocht in het Raspaillebos, dagtocht of halve dag naar keuze. Vertrek: 9 u. en 14 u. kerk Moerbeke (Geraardsbergen) of 8.15 u. station Aalst. Leiding: P. van den Bremt en A. Kampen. Mee te brengen: flora's, loupe, verrekijker, lunchpakket.
- 17 Hageland-Zuiderkempem.** Braakballenavond in de Abdij Averbode 20.00 u. Leiding: G. Vos. Mee te brengen: Vergrootglas en eventueel braakballentabel.
- 17 Mortsel.** Bezoek aan het bos van Moretus te Boechout. Tijdens de voormiddag hebben we de kans dit 100 ha grote domein te leren kennen. Verzameling om 8.20 u. op het Jef van Hoofplein tegenover de hoofdkerk van Boechout. Leiding: boswachter Faes.
- 17 i.p.v. 18 april: verschoven wegens congresuitstap. Nationale Werkgroep botanie.** Raspaillebos. Vertrek: Kerk Moerbeke (bij Geraardsbergen) 9 u. en 14 u. Leiding: A. Kampen en P. van den Bremt.
- 17 Schelde en Leie.** Voortocht Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Kerk Louise-Marie om 14 u. Leiding: K. de Waele. Mee te brengen: loupe, verrekijker, gidsen, fauna en flora. Einde om 17 u.
- 17 De Stern.** Dagtocht: De Panne + De Blanckaert event. Groenendijk. Vertrek: 6.30 u. Zevergem-dorp of 8 u. De Panne-Markt. Particulier vervoer. Leiding: V. Geers (tel. 091/22.34.13). Mee te brengen: Vogelgids, veldkijker, (telescoop), laarzen. Einde: 17.30 u.
- 18 Midden Limburg.** Wegens de congresuitstap in Bree is de Terlamen uitstap verplaatst naar 13 juni om 8 u.
- 18 Mol.** Natuurwandeling Mariahof te Bree. Vertrek: Gemeentehuis Bree om 10 u. Mee te brengen: laarzen, lunchpakket voor 1 x. Einde: 16 u.
- 18 Mortsel.** Congresuitstap te Bree. Zie „De Wielewaal” van maart en/of april.
- 20 Demer en Dijle.** Werkgroep Botanie - Inventarisatie van onze reservaten. Vertrek: Baan Haacht-Rijmenam aan de brug over de Hallatenbeek om 19 u. Leiding: W. Bastiaens 016/60.37.56
- 21 Demer en Dijle.** Terschellingavond - Informatie over de reis van 20 tot 23/5/82 om 20 u. in café 't Moleken” (oude kerktoeren te Keerbergen) voor intekenaars en sympathisanten.
- 23 Midden-Limburg.** Lesavond: Om beter in de plantengids wegwijs te worden wordt er een determineeravond gegeven in de Middelbare School, Kleine Hemmenweg 4 A te Zonhoven om 20 u.

- Leiding: B. Berten en J. Gabriels. Mee te brengen: eventueel Flora.
- 23 **Mortsel.** Avondwandeling door het Broek van Blaasveld. In samenwerking met afd. Rupelstreek gaan we luisteren naar de geluiden van Nachtegaal, Ransuil, e.a. We vertrekken om 19 u. te Mortsel (station Oude-God). De tocht begint om 19.30 u. aan de parkeerplaats in de Broekstraat te Blaasveld. Leiding: H. de Ceulaer. Einde rond 22 u. of bij het invallen van de schemering.
- 23 **Westland.** diavoordracht over De Argonnereis 1981. 20 u. 't Zwaard Markt Ieper.
- 24 **Denderland.** Plantenwerkgroep, morgenuitstap in het Kravaalbos. Vertrek: 8.30 u. station te Aalst of 9 u. kerk Meldert. Leiding: P. van den Bremt, A. Kampen, L. Annaert. Mee te brengen: Flora's, loupe, verrekijker. Einde: rond de middag.
- 24 **Gent.** Werkgroep in de Kanaalzone: Plantendeterminatie. Bijeenkomst om 14 u. aan de verkeerslichten op de Kennedylaan te Sint-Kruis Winkel.
- 24 **Klein-Brabant.** Dagfietsocht naar Kravaalbos en bosjes in de omgeving tussen opwijk, Merchtem en Asse. Vertrek: Lokaal te Oppuurs (Meir 67) om 8.30 u. Leiding: E. Daelemans. Mee te brengen: laarzen, flora.
- 24 **WJ-Leuven.** Amfibieëntocht (fiets). Vertrek: 13.30 u. station Leuven, 14 u. Theresiakapel (Meerdaalwoud). Leiding: Verfaille.
- 24 **Midden-Limburg.** Determineerwandeling als toepassing van de les van 23 april. Vertrek: Kapel van Ten Eikenen om 14 u. Leiding: Bert en Jan met J. van Bockrijck als gids. Mee te brengen: als het kan loupe en flora. Laarzen gewenst.
- 24 **Schelde en Leie.** Werkgroep botanie te Louise-Marie. Vertrek: Café Boeksitting in Muziekbos om 14 u. Leiding: K. de Waele. Mee te brengen: Loupe, flora's, laarzen. Einde om 17 u.
- 25 **Antwerpen-Centrum.** Wandeling van Schoten naar St.-Job en terug. Trefpunt: brug Schotenvaart (Botermelkiaan) om 9 u. Leiding: gids: M. de Booseré. Einde om 17 u.
- 25 **Bree.** Ochtenduitstap naar Mariahof. Speciaal luisteren naar de zang van de vogels. Vertrek: 4.30 u. gem. Bree, 5 u. einde Mariahofstr. Leiding: J. Peeters, P. Hermans.
- 25 **Gewest Noord-Limburg.** De Riebos. Leiding: G. Jannis. Samenkomst om 9 u., Statiestraat 89, Lommel. Knapzak, drank en laarzen.
- 25 **Bree.** Publieke wandeling naar de Watering te Lozen. Vertrek: 14 u. Kanaalkom Lozen. Leiding: M. Dreesen - J. Jacobs. Einde: 17 u.
- 25 **Bree.** Publieke wandeling Park Opitter en Itterdal. Vertrek: 14 u. Ingang kasteelpark Opitter. Leiding: G. Paredis, L. Gabriels. Einde: 17 u.
- 25 **Bree.** Publieke wandeling Urlobroek. Vertrek: 14 u. parking Urlobroek Molenbeersel. Leiding: J. Coolen, G. Genssen, H. Moors. Einde: 17 u.
- 25 **Brugge.** Bustocht naar het verdrongen land van Saeftinge. De Putting en Groot Eiland. Tel. inschrijven op nr. 050 316055 v. A. Keukeleire. Vertrek: 8 u. - hoofdingang station te Brugge. Leiding: plaatselijke gids. Mee te brengen: laarzen, lunchpakket, excursiekledij en kijker. Einde: Brugge omstreeks 19 u.
- 25 **Brussel.** Land van Saeftinghe-Zeeuws Vlaanderen-Assenede. Bustocht met Wielewaal Halle: afspraak: om 7 u. Possozplein Halle. Terplaatse: Emmahaven (gemeente Hulst) Café Buijs, om 9 u. Picknick met drank voorzien, kniehoge laarzen, reserve kledij. Aangepaste kledij (oud) voor de waddentocht. Inschrijvingen R. Gielen (7203319). Voormiddag Waddentocht/dijkwandeling, namiddag Assenede-kreken.
- 25 **Demer en Dijle.** Daguitstap in Kalkstreek Han-sur-Lesse (Voorjaarbloeiers). Vertrek: 7 u. op de parking van de Covee - B.B. te Kampenhout - Sas. Leiding: W. Bastiaens 016/60.37.56. Mee te brengen: Picknick. Eigen wagens.
- 25 **Denderland.** Namiddagwandeling in Liedekerke bos. Vertrek: 14 u. aan de parking van waters en bossen, ingang bos, Opperstraat in Liedekerke. Leiding: P. van den Bremt. Mee te brengen: laarzen, loupe, kijker.
- 25 **Gent.** Deelname aan de Vlaamse Ardennentocht van de afdeling Schelde Leie. Dagtocht met private wagens. Bijeenkomst om 8 u. Vertrek: op het Sint-Pietersplein aan het schoolmuseum. Bronbosjes van Roborst en 's namiddags Louise-Marie (Etikhove).
- 25 **Hageland-Zuiderkempem.** Ornithologische voormiddag uitstap naar natuurgebied „Het Broek te Blaasveld-Willebroek". Vertrek: Abdij Averbode 7 u. Aarschot Kr. Koning 7.15 u. Eigen wagens - laarzen, gewenst. Leiding: W. van Aelst.
- 25 **Halle.** in samenwerking met afd. Brussel - verdrongen land van Saeftinge en Krekengebied van Assenede - Schorren en slikken van Saeftinge worden bezocht onder leiding van plaatselijke gids. Vertrek: Halle (Possozplein) 7 u. Brussel Zuid-Goederenstation - Frankrijkstraat 7.15 u. Leiding: Gids van Stichting „Het Zeeuwse Landschap" te Hulst. Mee te brengen: zware tocht niet geschikt voor kinderen beneden 10 jaar. Kniehoge laarzen noodzakelijk, reserve sokken en slechte regenkleidij. Verrekijker, vogelgids, knapzak meebrengen. Voor nadere inlichtingen zie afdelingsblad Brussel of Hyacint.
- 25 **Klein-Brabant.** Ochtendwandeling voor het beluisteren en herkennen van vogelgeluiden. Vertrek: Abdij Bornem 6 u. Leiding: H. D'Hertefelt. Einde: 9 u.
- 25 **Kortrijk.** Vroege morgentocht op de Kluisberg (Omroir) Vertrek: Parking Oude Zandgroeve (Sablère) om 5 u. Leiding: F. Deckers. Mee te brengen: laarzen en kijker.
- 25 **Krekenland.** Deelname aan de Nationale Vlaamse Ardennendag (per bus). Vertrek: Markt te Assenede om 8 u. Leiding: Plaatselijke gidsen. Mee te brengen: pick-nick - laarzen - gidsen. Einde rond 18 u.
- 25 **Land van Waas-Noord.** Vlaamse Ardennendag Meer inlichtingen: zie Nationaal maandblad. Vertrek: 8 u. aan Stadhuis van St.-Niklaas. Mee te brengen: Boterhammen. Einde: 18 u. (Terug te St.-Niklaas).
- 25 **Maasland.** Dagwandeling in het Warche-tall omgeving Elsenborn - Bocherath. Vertrek: met eigen auto's - 8 u. Marktplaats Maasmechelen. Mee te brengen: Picknick, laarzen, verrekijker, vogelgids. Afspraak met de gids om 9.30 u. Malmedy - Albertplatz.
- 25 **Mechelen.** Bezoek aan de vallei van de Boeg. Vertrek: 8 u. station NMBS Mechelen. Leiding: R. Willockx. Mee te brengen: Lunchpakket - stevig schoeisel. Einde: Mechelen 18 u.
- 25 **Midden-Limburg.** Uitstap Herckenrode bossen. Vertrek: Kermeta te Kermt om 9 u. Leiding: R. Jacobs. Mee te brengen: laarzen gewenst. Einde: rond 12 u.
- 25 **Mol.** Natuurwandeling De Maat te Postel. Vertrek: Sas brug III om 9 u. Mee te brengen: laarzen.
- 25 **Mortsel.** Autocartocht naar de Vlaamse Ardennen. Deze keer verkennen we de Peilingbeek en Sint-Blasius Boeckel te Etikhoven. Vertrek om 8 u. aan het station van Oude-God (Mortsel). Inschrijven door storting van 270-220 of 170 F (zie „De Kijker"). Leiding: Gidsen van afd. Schelde en Leie. Reisleiding: M. Tielemans.
- 25 **Schelde en Leie.** Vlaamse Ardennendag. Voormiddagwandeling te Kwaremont. Vertrek: Kerk Kwaremont om 9 u. Leiding: L. van Doorne, M. Verstraeten, P. Hubeau. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, gidsen, picknick. Einde om 11.30 u. In groep naar Mater per auto.
- 25 **Schelde en Leie.** Vlaamse Ardennendag. Samen-

komst 's middags van 12 u. tot 13.30 u. voor picknick in de brouwerij Roman te Mater. Uitgebreide informatie- en boekenstand. Mee te brengen: picknick. Hotdogs en mattetaarten te koop.

- 25 **Schelde en Leie.** Vlaamse Ardennendag. Namiddagwandeling in 't Burreken te Zegelsem. Vertrek: Kerk Zegelsem om 14 u. Leiding: A. de Kimpe. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, loupe, gidsen. Einde omstreeks 17 u.
- 25 **Westkust.** Voorjaarstrek en lentezangers. Vertrek: Voet Hoge Blekker - Koksijde 14 u. Leiding: J. Gaytant.
- 25 **Westland.** Vlaamse Ardennendag. Vertrek: 8 u. Nieuwerck Markt Ieper.
- 28 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempen.** Plantentocht omgeving Knabbelshof. Vertrek: 18.45 u. Kerk Schildedorp, 19.15 u. Kerk Pulderbos.
- 28 **Demer en Dijle.** Informatieavond over de Argonne-reis van 29/5/82 tot 31/5/82 om 20 u. in 't café „t Moleken" aan de oude Kerktoeren te Keerbergen. Iedereen welkom.
- 30 **Bree.** Avondwandeling naar de St.-Martensheide te Beek. Speciaal bedoeld om nachtzwaluwen waar te nemen. Vertrek: 19.30 u. gem. Bree, 20.00 u. parking gemeente bos, Mariahofstraat Beek.
- 30 **Mechelen.** Avondwandeling te Kalmthout. Vertrek: 19 u. station NMBS Mechelen. Mee te brengen: laarzen. Einde: 23 u. Mechelen.

MEI

- 1 **Antwerpen-Centrum.** Morgenwandeling in de „Oude Landen" - speciaal voor vogelgeluiden. Trefpunt: Kasteel Veltwijck te Ekeren om 5 u. Leiding: Gidsen: A. Vervoort en Fr. Tits. Einde: 9 u.
- 1 **Gent.** Tocht naar het Zwin o.l.v. de lesgevers van de lessencyclus van de WVO. Van 6 tot 9 u. Zangvogels in duinen van 9 tot de middag: slikken en schorren. Bijeenkomst om 5 u. aan het schoolmuseum op het Sint-Pietersplein en om 6 u. aan het Zwin. Mogelijkheid tot aansluiten om 9 u. aan de ingang van het Zwin.
- 1 **Lier.** Ronde Put en Snepkensvijver: ééndagsuitstap. Vertrek: 8 u. station Lier. Trefpunt: 9 u. brug 2 over het Kempisch kanaal op de weg Retie - Postel. Trefpunt voor de namiddag: 14 u. ingang Snepkensvijvers. Leiding: J. Cuypers. Mee te brengen: knapzak, drank, kijker, laarzen. Einde: 17 u. Snepkensvijver.
- 1 **Schelde en Leie.** Tocht in de bossen en 't kasteelpark te Huise-Losere. Vertrek: Kerk Huise-

Losere om 14 u. Leiding: W. Latte. Mee te brengen: laarzen, gidsen, verrekijker. Einde omstreeks 17 u.

- 1 **Westkust.** Vroege ochtendzang & Hoppezoektocht. Vertrek: Dreef L'Armorial. De Panne - 5 u. Leiding: R. Billiau.
- 1 **Westland.** Vroegmorgenwandeling. Rode Berg. Vertrek: Kerk Westouter 5 u. Leiding: W. Verbeke. Mee te brengen: picknick (8 u.) Einde: 8 u.
- 2 **Bree.** Opening van het reservaat „Koelerheike" te Beek tevens publieke wandeling in het omliggende waardevolle gebied. Vertrek: 13.30 u. kerk Beek. Leiding: Wielewaalbestuur Bree. Mee te brengen: laarzen. Einde: 17 u.
- 2 **Halle.** Bezoek Reservaat Maasdalbos in de n.m. Hyacintenwandeling in Hallerbos. Vertrek: 9.45 u. bij Conservator Maasdalstr. 75, Halle (Essenbeek). Leiding: Conservator V. Verdickt. Mee te brengen: Laarzen - vogelgids. Het is mogelijk knapzak te gebruiken in „De Rooie Tichel" Maasdalstr.
- 2 **Klein-Brabant.** Dagtocht met eigen wagens naar het Hallerbos en het domein van Huizingen. Vertrek: 8 u. Romeo, 8.15 u. Peleman.
- 2 **Land van Waas-Zuid.** Ochtendtocht moerasgebied: Molsbroek (Lokeren). Vertrek: 4.45 u. aan het stadhuis van Sint-Niklaas. 5.15 u. aan het info-paviljoen aan het Molsbroek te Lokeren. Leiding: J. de Beule. Aanleren van vogelzang (moerasvogels).
- 2 **Midden-Limburg.** Uitstap Ter Donk. Vertrek: Parking Jeurcloo, Beringersteenweg te Zonhoven om 9 u. Leiding: M. Jeurissen en L. Daemen. Mee te brengen: laarzen. Einde: rond 12 u.
- 2 **Netevallei.** Ochtendwandeling in Wielewaal-reservaat „Pelgrimhof" te Heist O/d Berg. Vertrek: 7 u. aan „Sierschouwen de Backer" (Baan Heist O/d Berg - Putte). Leiding: F. van den Bosch. Mee te brengen: Verrekijker.
- 2 **Netevallei.** Landelijke wandeling te Heist-Goor. Vertrek: 14 u. aan garnierderij de Cock (Grote Braamstraat - Baan Heist-Goor - Pijpelheide). Leiding: C. Segaert.
- 2 **Schelde en Leie.** Familiale natuurwandeling in het Brakelbos. Vertrek: „Rond punt" te Brakel om 14 u. Leiding: J. en A. Vanhoutte. Mee te brengen: verrekijker, flora en andere gidsen, laarzen. Einde: omstreeks 17 u.
- 2 **Schelde en Leie.** Tweede morgenzangtocht in 't Kluisbos te Kluisbergen. Vertrek: Recreatieoord 't Kluisbos (Parking zwembad) om 5.30 u. Leiding: N. de Smet. Mee te brengen: verrekijker, vogelgidsen. Einde omstreeks 10.30 u.
- 2 **Westland.** Vroegmorgenwandeling Zillebeekvijver. Vertrek: Kerk Zillebeke 5 u. Mee te brengen: picknick (8 u.)

ZONDAG 18 APRIL 1982: CONGRESUITSTAP

10.00 u.: samenkomst aan het gemeentehuis van Bree.

10.30 u.: vertrek vanaf Woutershof naar de percelen, waar beheerswerken uitgevoerd worden.

12.30 u.: koffie of thee bij eigen menu te Woutershof. Daarna terug met auto's.

13.30 u.: uitstap naar het natuurreervaat Mariahof te Beek-Bree.

Einde omstreeks: 16.00 u.

ZATERDAG, 8 MEI 1982: DAG VAN DE CONSERVATORS.

- 8.45 u.:** Verzameling op de parking voor de ingang van de camping „Het Heidestrand” langs de weg Bolderberg-Zonhoven.
- 9.00 u. tot 12.00 u.:** Wandeling in het natuurreservaat Wijvenheide onder de leiding van conservator C. Onkelinx.
- 12.00 u.:** Middagmaal in het restaurant Zonnehof, Heuven Zonhoven.
- 14.00 u.:** Voordracht door de heer Berten over het beheer van heideterreinen (soorten heide, actief en passief beheer, intensiviteit en periodiciteit, technieken, werktuigen, kosten).
- 15.00 u.:** Koffiepauze.
- 15.30 u.:** Voordracht door de heer Gabriels over bossen op vruchtbare gronden (vegetatie, biotopen, eventuele acties van De Wielewaal). Na elke voordracht is er gelegenheid tot vragen stellen.
- 17.00 u.:** Einde

Alle conservators en de leden van de NWG Natuurbehoud zijn uitgenodigd.

29ste NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG

In samenwerking met de vereniging „Cercle Marie-Anne Libert” en met de hulp van AVES-Ostkantone en van „Les Amis de la Fagne”, organiseert het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming op zondag 19 september 1982 zijn 29ste Nationale Natuurbeschermingsdag de Malmédy (prov. Luik).
Thema's: De recreatiedruk op natuurgebieden. Grensoverschrijdend natuur- en milieubeheer.

PROGRAMMA

- 09.00 u.:** Bijeenkomst te Malmédy, place de Rome.
- 10.00 u.:** Morgenwandeling o.l.v. natuurgidsen naar de „Poudingue de Malmédy”.
- 12.00 u.:** Middagrust te Malmédy. Bezoek tentoonstelling over de fauna en de flora van de streek en over de botanica Marie-Anne Libert, die 200 jaar geleden werd geboren. Bezoek documentatiestands (Centre Culturel Communal, place de la Fraternité).
- 14.00 u.:** Officiële manifestatie op de place du Marché of, bij regen, in de Foyer Culturel Communal 'Globe', rue Devant l'Etang.
- 15.00 u.:** Namiddagwandeling o.l.v. natuurgidsen in de vallei van de Warchenne.
- 18.00 u.:** Afscheid.

HET RIVIERLANDSCHAP

De laatste jaren is het uitzicht van het Rivierlandschap grondig veranderd. Enkele Wielewaalafdelingen hebben besloten om samen actie te voeren voor het behoud van de nog overblijvende natuurwaarden. Deze samenwerking zal gebeuren onder de naam „HET RIVIERLANDSCHAP”

R. Willockx.

LANDBOUW EN NATUURBEHOUD

Door onze Waalse zustervereniging „AVES” werd een belangrijk document uitgegeven dat als titel draagt: „Quelques réflexions sur les activités agricoles et la protection de la nature”. Het werd geschreven door A. Rappe en M.-L. van Hammee. Het voorwoord is van Rector C. Bonnier van de Landbouwhogeschool te Gembloux. Dr. A. Rappe is hoofd van de Werkgroep Natuurbescherming van Aves, en auteur van het bekende en geprezen boek „Le défi écologique”. Om

het document over landbouw en natuurbehoud te ontvangen volstaat het 60 F in de vorm van postzegels te sturen aan volgend adres: B.S.P.A., avenue des Constellations 38, 1200 Bruxelles.

NIEUWE AANKOPEN IN HET NATUURRESERVAAT „VLASSENBOEKSE POLDER”

Zoals reeds vroeger gemeld werd een deel van het reservaat onteigend om de Scheldedijk te verhogen en te verbreden.

De Raad van Beheer ging akkoord om de vrijgekomen gelden in de eerste plaats te besteden aan nieuwe aankopen in dezelfde schorre. Zo mogelijk zou zelfs meer geld hieraan besteed worden.

Het bestuur van de plaatselijke afdeling 's Heerenbosch nam daarop contact met de eigenaars van de aangrenzende percelen. Het resultaat was dat op 27 januari, op de studie van notaris de Wulf te Dendermonde, door het Dagelijks Bestuur de akte werd ondertekend voor de aankoop van verscheidene percelen schorggrond.

Deze verkoop omhelst de volgende percelen:

- een perceel bos, gekend ten kadaster 5de afd. Sectie A, deel van nr 857/A, groot 55 a. 95 ca;
- een perceel woeste grond met deel dijk gekend ten kadaster, 5de afdeling, sectie A, nrs. 254/B, 256/F en 260/2C, groot resp. 1 a. 20 ca., 11 a. en 15 a. 90 ca.;
- een perceel woeste grond, gekend ten kadaster, 5de afd., sectie A, nr 856/B, groot 20 a. 95 ca.;
- een perceel bos, gekend ten kadaster 5de afd., sectie A, nr 855/B, groot 20 a. 45 ca.

Al deze percelen zijn gelegen te Baasrode-Vlassenbroek. De centrale betaalde de aankoopsprijs en de kosten. Afdeling 's Heerenbosch, die ook de eerste percelen met eigen gelden aankocht, deed ook nu reeds een inbreng van 50.000 F in de kosten en gaat een nieuwe aktie op touw zetten om gelden in te zamelen. Bovendien werd door de heer en mevrouw R. Peeters-van Damme een perceel woeste grond en deel dijk, gekend ten kadaster 5de afdeling sectie A nrs 254/A en 256/E samen 13 a. groot, aan De Wielewaal geschonken, waarvoor nogmaals onze oprechte dank.

In het totaal omvat de nieuwe aanwinst 1 ha. 38 a. 45 ca. Met de eerste percelen bij bezit De Wielewaal nu in Vlassenbroekse Polder 2 ha. 67 a. 55 ca. Bovendien huren wij nog 28 a. 40 ca.

Afdeling 's Heerenbosch hoopt in de nabije toekomst het reservaat nog merkbaar uit te breiden door nieuwe aankopen en huurcontracten.

De jonge maar energieke afdeling verdient dan ook van alle Wielewalers oprechte dank en lof.

H. Franckx, Voorzitter

WIJ ONTVINGEN BERICHT VAN HET OVERLIJDEN:

- op 6 november 1981 van de heer A. Godderis, erevoorzitter van De Wielewaal, afdeling Brugge;
 - op 28 november 1981 van de heer A. Verhaeghe van Kortrijk, gedurende vele jaren lid van de raad van beheer van De Wielewaal;
 - op 6 januari 1982 van de heer J. Aerts van Turnhout, bekend botanist en dialectoloog;
 - op 21 januari 1982 van de heer Ph. de Phonseca, zeer gevraagd voordrachtgever in onze Wielewaalafdelingen.
- Wij bieden de families van de overledenen onze oprechte gevoelens van deelneming aan.

H. Franckx

BROEDENDE BLAUWE REIGERS IN BELGIE.

Vorig jaar (1981) deden wij een oproep tot medewerking bij het opsporen van het aantal broedgevallen van

de Blauwe Reiger in België.

Uit de verzamelde gegevens mogen we besluiten dat het aantal broedende Blauwe Reigers in ons land sterk is toegenomen en een waarde hoger dan ooit tevoren heeft bereikt. Het totaal aantal broedgevallen in 1981 bedroeg minstens 1309 paren, verspreid over 34 vestigingen.

Daar het zeker interessant zou zijn het broedbestand over meerdere jaren te volgen om aldus een eventuele stijging, daling of status-quo te constateren, vragen we dan ook van dit jaar nog eens extra uit te kijken naar broedgevallen van de Blauwe Reiger. Alle gegevens hieromtrent zijn steeds welkom op onderstaand adres. Hartelijk dank bij voorbaat aan alle medewerkers.

J. van Vessem, Laboratorium voor Systematiek en Ecologie, Naamsestraat 59, B-3000 Leuven.

BLAUWE REIGERS MET KLEURMERKEN.

In het kader van een onderzoek naar de ecologische relaties tussen reigerkolonies en hun omgeving werden tijdens het broedseizoen 1981 Blauwe Reigers gemerkt met kleurmerken in verschillende kolonies in België. Het is de bedoeling om dit gedurende het volgende broedseizoen op grotere schaal verder te zetten. Vorig jaar (1981) werden de vogels aan één poot met een kleurring gemerkt en aan de andere poot met een officiële metaalring, waaraan een groen plastic vlaggetje was bevestigd. Dit vlaggetje hangt verticaal en is voorzien van een nummer bestaande uit drie cijfers. Het komende broedseizoen echter zullen er geen kleurringen meer gebruikt worden, daar bleek dat deze zeer moeilijk te zien zijn in het veld. De reigers zullen daarom gemerkt worden met een officiële ring en een vlaggetje van verschillende kleur of kleurcombinatie, zowel aan de linker- als aan de rechterpoot. De bedoeling van dit merken is na te gaan hoe de vogels zich verspreiden na het broedseizoen en of er een getrouwheid bestaat aan de kolonie en aan de gebruikte voedselgronden.

Wij vragen dan ook opnieuw aan al diegenen die in het veld een dergelijk gemerkte reiger waarnemen om nauwkeurig te noteren, waar deze vogel zich bevond (datum, plaats, provincie, biotoop) en hoe hij gemerkt was (kleur van de vlag, nummer op de vlag, poot waaraan de vlag bevestigd was: links of rechts). Gegevens over het gedrag van de betrokken vogel zijn steeds welkom.

Al deze gegevens worden met dank verwacht op onderstaand adres. Aan alle inzenders zal weer een kort rapportje gezonden worden betreffende de herkomst van de door hem/haar waargenomen vogel. Nogmaals veel dank aan alle medewerkers.

J. van Vessem, Laboratorium voor Systematiek en Ecologie, Naamsestraat 59, B-3000 Leuven.

REIS NAAR DE EIFEL EN DE HÜNSRUCK.

4 juli tot 18 juli 1982.

Afdelingen Schelde en Leie organiseren een veertien-daagse busreis naar de natuurgebieden in de Eifel, en Moezel en de Hünseruck.

Prijs volpension, alles inbegrepen (reis, verplaatsingen, eventuele toegangstickets, fooi chauffeur, baantaksen...), berekend voor een volle autobus (54 personen) en aan een wisselkoers 1 DM = 19 BF: **14.000 F.** Gezien de devaluatie bestaat dus de kans dat we verplicht zijn de prijs enigszins aan te passen.

Niet inbegrepen: lunchpakket van de eerste dag (zelf meenemen), gebruik van het zwembad in het tweede hotel, drank.

Kinderen tot 12 jaar (geboortedatum): halve prijs: 7000 BF.

Jongeren tot 18 jaar (geboortedatum): 3/4 prijs: 10500 BF.

Inschrijving door betaling van voorschot van 4000 BF per persoon op rek. 445-2593481-56 van VZW Wielewaal Leie te Kruishoutem.

(verder betalingsplan wordt aan de ingeschrevenen later meegedeeld).

Reeds 40 inschrijvingen. Inlichtingen en programma bij K. de Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze. Tel. 091/86.45.60

RUIL IN DE TIKKEBROEKEN

Dank zij de inspanningen van M. Smets, conservator, konden wij in de Tikkebroeken weerom enkele percelen ruilen.

De stukken die wij afstonden bestonden uit dennebos, gelegen buiten het beoogde reservaat. Wat wij verwierven waren percelen moeras, gelegen tussen stukken die reeds in ons bezit waren.

De Heer Borgs van Kasterlee verwerft de percelen 1100 a en 52 a (dit zijn de nrs. van de ruilverkaveling, vroeger volgens kadastrumnummers 963, 964 en 957b), samen 79 en 42 ca groot.

De Wielewaal ontvangt de percelen 273a, 260a en 42a (nrs. van de ruilverkaveling vroeger volgens kadastrumnummers 296, 291, 292 en 42) samen 83a 82 ca groot. De Wielewaal neemt al de registratielasten op zich. Notaris Y. Lesseliers van Kasterlee die de akten opstelde, doet aan de vereniging een gift van 11.158 F, de waarde van zijn honorarium.

Aan de heer notaris hiervoor onze oprechte dank.

Aan conservator M. Smets onze gelukwensen voor deze realisatie.

H. Franckx

VRAAG TOT MEDEWERKING

De Nationale Werkgroep Botanie zal dit en mogelijk volgend jaar meer aandacht besteden aan het voorkomen van Bloed- en Kluwenzuring (*Rumex sanguineus* en *R. conglomeratus*) in het Vlaamse landsgedeelte.

Ten einde een zo volledig mogelijk beeld van de verspreiding van beide soorten te bekomen vraagt de werkgroep de medewerking van alle amateur-botanici. Bij het inzenden van de gegevens worden liefst de coördinaten van het I.F.B.L. gebruikt, maar losse waarnemingen met standplaatsvermelding (bv. Lier centrum), of beter nog met de coördinaten van de stafkaarten 1/25000 zelf, zijn van harte welkom.

Aanvullende informatie over de aard van het biotoop (bos, bosrand e.d.) alsook over het aantal planten met opgave van de datum wordt eveneens genoteerd.

Gelieve al deze gegevens aan het einde van het plantenjaar te sturen naar:

A. de Jonghe, Mijlstraat 179, 2570 Duffel.

WEIDEVOGELGEBIEDEN IN LIMBURG

Een nieuwe uitgave van de BELGISCHE NATUUR- EN VOGELRESERVATEN V.Z.W. i.s.m. het LISEC.

Dat heelwat diersoorten in ons land er slecht aan toe zijn is reeds een algemeen gekend probleem. Een groep hiervan zijn ongetwijfeld de weidevogels (Grutto, Tureluur, Watersnip, Kemphaan, Wulp, Kievit e.d.).

Door de zeer sterke veranderingen in het landbouwbedrijf met o.a. een sterkere ontwatering, ruilverkaveling, bemesting, zware machines, verandering van maaifrequentie of omzetting van weiland naar akkerland, kregen deze elegante steltlopers vooral de laatste 10 jaar zware klappen te incasseren.

De aantallen broedparen liepen in het hele land en

vooral in Nederland zeer sterk terug en bereikten alarmerende diepten.

Deze brochure, geschreven door J. Gabriëls, en uitgegeven in samenwerking met het Lisec te Bokrijk, bespreekt de evolutie van de vier belangrijkste weidevogelgebieden in de provincie Limburg. Tevens worden een aantal beheersmaatregelen aangehaald die de verdere achteruitgang van weidevogels kunnen tegenhouden.

De uitgave 'Weidevogelgebieden in Limburg' telt 54 blz. (A4 formaat) en kan u bestellen door storting van 115 F. op rekening 068-0847200-29 van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten v.z.w., Vautierstraat 31, 1040 Brussel met vermelding 'WEIDEVOGELS'.

BESTUURSCONTACTEN

Voornamepunten uit het verslag van de vergadering van de Raad van Beheer, gehouden te Turnhout op 23 januari 1982.

— Op de volgende raad van deelgenoten wensen juf. Meyers, Germain Lacres en Christiaan van Lierde zich niet meer verkiesbaar te stellen.

Onze dank gaat vooral naar juf. Meyers voor de vele vruchtbare jaren als spaarzame penningmeester. Germain Lacres was gedurende vele jaren lid van de raad van beheer, hij was gedurende 7 jaar een geliefd voorzitter, tevens was hij een gedegen reisleader.

— Het geplande B.T.K.-project start vanaf 1 februari 1982. Het gaat om 3 personen. Ze zullen werken aan het museum en als hulp op het secretariaat optreden.

— Afdeling Bree zorgt voor het congres 1982. De uitstap heeft plaats op 18 april, het symposium op 24 oktober. Het thema is: „de natuur beschermen is de mens dienen”.

— De dag van de conservators heeft plaats op zaterdag, 8 mei te Bolderberg.

— In de Tikkebroeken werd een perceel aangekocht van 69 a. 51 ca. (kad. nr. 24 A)

— Het afdelingsreglement, verschenen in het promotienummer van januari 1981, werd aangepast. Het voorstel zal met de brieven aan de afdelingsvoorzitters meegestuurd worden. Afdelingen die opmerkingen te maken hebben, moeten dat schriftelijk doen aan het adres van de algemene voorzitter vóór 1 maart a.s. Ten slotte zal dit voorgelegd worden aan de vergadering van de deelgenoten.

— De raad gaat akkoord met de oprichting van de nieuwe afdelingen Zwalm en De Stern.

— Afdeling Demer en Dijle heeft een tweede reservaat Langenvijverbos-Hooiberg met een oppervlakte van 7 ha. 35 a. 65 ca.

— Afdeling Schelde-Leie huurde een nieuw natuurreservaat te St. Maria-Oudenhove. Dit reservaat is 34 a. 50 ca. groot en is botanisch interessant. Het dagelijks bestuur tekende de contracten.

— Dezelfde afdeling Schelde-Leie is in onderhandeling voor de aankoop van hooiweiden te Wortegem-Petegem. De raad dankt hiervoor in naam van de vereniging de afdeling Schelde-Leie.

— In 1981 kreeg De Wielewaal weerom de toelating om gedurende drie jaren attesten af te leveren voor vrijstelling van belasting van giften van 1.000 F en meer. In afwachting van de nieuwe reglementering werd die machtiging op 17 december 1981 tijdelijk ingetrokken.

— Het secretariaat zal in de toekomst de betalende scholen en bibliotheken op de lijsten van de afdelingen vermelden. De afdelingen krijgen 10 % per adres en de leden ontvangen het mededelingsblad.

— Het dossier voor de aanvraag van subsidie voor het Mechels Broek is klaar, van al de andere nog geen nieuws.

— Afdeling Gent huurde voor de duur van 9 jaar het

jachtrecht van het H. Geestbos te Merelbeke. De raad wenst de afdeling hiervoor geluk, maar merkt tevens op dat alleen de raad van beheer rechtspersoonlijkheid heeft en gemachtigd is wettelijke contracten te ondertekenen.

— De publicatie van de inventarisatie van de Fuut mag in 1982 verwacht worden.

— De NWG Botanica doet in 1982 een onderzoek naar het voorkomen van Wilde Sla en Bloedzuring.

— Er waren drie positieve reacties op de brief aan de inspecties i.v.m. nutteloze herbaria in basis- en secundair onderwijs.

— De NWG Propaganda krijgt de toelating tot aankoop van panelen, bestemd voor een propagandatentoonstelling.

— We ontvingen een brief van de Groupe Ornithologique Nord, die ons feliciteren met ons blad. Ze vragen ook ons tijdschrift te wisselen met hun blad „Le Héron”.

— Boeken ter inzage zenden aan eventuele kopers wordt niet meer gedaan.

H. Franckx

VIERING E.P. LANDEWALD JANSSEN BLOEMLEZING NATUURBELEVING

Ter gelegenheid van de tachtigste verjaardag van E.P. Landewald Janssen, geb. 4 maart 1902, werd hem een bloemlezing aangeboden als blijk van grote waardering.

De geschriften, in de oorspronkelijke spelling overgenomen, werden gekozen uit de bijdragen die de jubilaris sinds 1945 gepubliceerd heeft. Sommige details werden omwille van de leesbaarheid uit enkele artikels weggelaten. Deze bloemlezing, met eigen tekeningen van de gevierde, is een weerspiegeling van zijn gedachten en handelingen sedert de Tweede Wereldoorlog. De uitgifte, buiten zijn medeweten, van deze reeks publicaties wil bijdragen tot verdere verspreiding en bestendiging van het werk en streven van E.P. Landewald Janssen. Hij komt aan het woord als een veelzijdige natuurkenner, vlot prozaschrijver en geïnspireerd dichter. Steeds heeft hij getracht om door woord en geschrift zijn kennis uit te dragen, daardoor aansporend tot studie en nauwgezette inventarisatie als fundament van een wetenschappelijk verantwoord natuurbeheer. Steeds vroeg hij aandacht voor alle facetten van het natuurgebeuren, ook de alledaagse, en zag in deze ecologische wetmatigheden telkens opnieuw de hand van de almachtige Schepper. Maar vooral genoot hij als geen ander, iedere dag opnieuw, vol bewondering van al het moois in zijn omgeving. Uit de lectuur van de publicaties blijkt de met de jaren groeiende bezorgdheid van E.P. Landewald Janssen over de toenemende verloedering van ons milieu. Hij beseft reeds 40 jaar geleden het belang van het behoud van onze Limburgse natuurschatten en ... de noodzaak van een actieve inzet van allen om wat ons thans nog rest voor het nageslacht te bewaren.

Deze bloemlezing van 112 blz. ontvangt u na overschrijving van 120 F op rekening 456-4022001-20 van Stichting Limburgs Landschap — Bree, vermelden: Natuurbeleving.

WIELEWAAL-REIS

Reis naar Senegal, West-Afrika

van 17 tot 30 december 1982

o.l.v. G. Broddelez

Op vrijdag 18 juni om 20 u. zal er een voorlichtingsavond (met dia's) plaatsvinden. Geïnteresseerden verzamelen op dit uur aan de hoofdingang van het St.-Pietersstation te Gent.

Inschrijvingen moeten telefonisch of schriftelijk ge-

beuren voor 1 september 1982 bij G. Broddelez, Heindriesstraat 3, 9710 Zw-Gent, 091/22.71.85.

G. Broddelez

Zoals reeds vermeld in het januari-nummer van deze jaargang, richten Gentse Wielewalers een buitenlandse reis in. Van 3 tot 19 juli 1982 worden de vogelrijkste gebieden van Centraal Turkije bezocht, dit o.l.v. de Heren G. Broddelez en M. van Beirs. Voor meer details: zie p. IV van het januari-nummer 1982.

ONZE JACHTWET IS HONDERD JAAR.

Op 28 februari aanstaande is het precies honderd jaar geleden dat het Belgisch Parlement de huidige jachtwet goedkeurde. Hoewel ondertussen een lange reeks wijzigingen zijn gestemd waarbij vogelbescherming en natuurbehoud telkens meer waardering kregen, kan het Coördinatie-Comité voor de Bescherming van Vogels (CCBV) bezwaarlijk deze datum een eeuwfeest noemen. Nog zoveel gunstige herzieningen zijn mogelijk, dat natuurminnend Vlaanderen de wens uitdrukt die honderdjarige jachtwet definitief af te sluiten binnen de Vlaamse Gemeenschap en te vervangen door een nieuw decreet. Daarin dienen zowel de bejaagbare soorten, middelen, perioden, plaatsen, organisatie, controle, wetenschappelijke begeleiding, opleiding en educatie van jagers volgens verfrissende en natuurvriendelijke beleidslijnen geregeld te worden. Zo kan de jacht herleid worden tot zijn aanvaardbare en redelijke dimensie in onze samenleving met haar fel aangetaste en versnipperde open ruimte.

Nu door de jachtopeningsbesluiten van de laatste jaren het Vlaamse Gewest ongetwijfeld de meest natuurvriendelijke jachtreglementering in Europa heeft bekomen, kan dit Vlaamse baanbrekend werk nog sterker uitstralen via een nieuw decreet.

Maar ook in de komende openingsbesluiten, die normaal tijdens de zomermaanden verschijnen, zijn nog belangrijke verbeteringen mogelijk. Hierbij verwijst het CCBV naar de reeds eerder voorgestelde aanpassingen:

- afschaffen van jacht op wintertaling, smient en kievit.
- schrappen van alle jacht op eenden na zonsondergang en voor zonsopgang.
- stop aan de schandelijke jacht op watervogels rond natuurreservaten, o.a. de Blankaart te Diksmuide.

Overigens rekent natuur- en milieubewust Vlaanderen erop dat nergens de huidige reglementering wordt terugschroefd ten nadele van de vogels, de natuur en de rust van de bewoners van het platteland. Het aandringen van sommige jagers om terug schaars voorkomende vogels te mogen schieten of terug te mogen schieten nabij de huizen, is te aanzien als een achterhoedegevecht van prestigeschietsters die nog denken in de geest van 1882.

Het CCBV heeft in dit verband een brief gericht aan gemeenschapsminister P. Akkermans en daarbij de hoop uitgedrukt dat door het invoeren van dergelijke natuurvriendelijke vernieuwingen 1982 de plaats van 1882 zal innemen.

persmededeling CCBV

MOTIES VOOR NATUURBEHOUD

Op de conservators- en medewerkersdag van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten v.z.w., die doorging op 23 januari jl. te Ekeren, en in het teken stond van de natuurgebieden in een verstedelijkt en geïndustrialiseerd landschap, werden twee moties opgesteld en goedgekeurd.

Deze moties, gericht naar de Vlaamse Deelregering en

de partijfracties, drukken de bezorgdheid en de minimale eisen uit voor de toekomst van het natuurbehoud in het Vlaamse Gewest.

Motie 1

De conservators en medewerkers van de v.z.w. 'DE BELGISCHE NATUUR- EN VOGELRESERVATEN', in vergadering bijeen te Antwerpen rond het thema 'Natuurbehoud in een verstedelijkt en geïndustrialiseerd landschap':

- betreuren dat het sectorbeleid t.a.v. het natuurbehoud met amper één zin afgedaan wordt in de beleidsverklaring van de Vlaamse Executieve
- spreken de hoop uit dat het beleid zal uitgaan van:

- A. de integrale instandhouding van de bestaande natuur- en landschapswaarden
 - waar mogelijk ontwikkeling en herstel van natuur- en landschapswaarden
 - bevorderen van de natuurbeschermingseducatie
- B. de continuïteit van het ingezette aankoopbeleid van bossen en andere natuurgebieden, de herziening van de wet op het natuurbehoud en de ontwikkeling van landschapsecologisch onderzoek.

- C. dringen erop aan dat de volgende concrete punten worden gerealiseerd:

- de integrale bescherming van de nog resterende duincomplexen langs de Vlaamse Kust; zowel tegen aantasting van buiten uit (verkavelen, ontzanding, enz.) en ook tegen verdere droogpompings ten behoeve van de drinkwatervoorziening (vb. Hannecartbos)
- een nieuwe aanpak van de bekenproblematiek waarbij ook het natuurbehoud, de landschapscare en de waterkwaliteit voorop staat. Bij alle waardevolle niet of nauwelijks vergraven beek-ecosystemen moet een intact behoud, uitgangspunt en doelstelling zijn
- de bekrachtiging van de ernstige gemeentelijke kapverordeningen op bomen en bossen, waarvan velen sinds lang op een bekrachtigingsbesluit door de koning (nu Executieve) wachten
- de bescherming van een reeks natuurgebieden in de stedelijke sfeer die naast een uitgesproken natuurwaarde ook een belangrijke educatieve en natuurrecreatieve functie hebben. Als voorbeeld geldt hierbij het gebied 'Hobokense Polder', dat nog steeds bedreigd is en waarvoor dringend maatregelen dienen te worden genomen.

Motie 2

De conservators en medewerkers van de v.z.w. 'DE BELGISCHE NATUUR- EN VOGELRESERVATEN' in vergadering bijeen te Antwerpen rond het thema: 'Natuurbehoud in een verstedelijkt en geïndustrialiseerd landschap' vernamen met bezorgdheid de onduidelijkheid rond de bevoegdheid van de klassering van landschappen.

Gezien de klassering luidens de wet een expliciet culturele materie is.

Gezien de samenhang met het overige deel van het patrimoniumbehoud, nl. de monumenten en de stads- en dorpsgezichten.

Gezien de samenhang binnen de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen en binnen de Rijksdienst voor Monumenten- en Landschapscare.

Spreken de conservators en medewerkers van de v.z.w. 'De Belgische Natuur- en Vogelreservaten' zich uit om de bevoegdheid over monumenten en landschappen in één hand te houden; daarenboven achten zij het tegen de geest van de wet dat geklasseerde landschappen (culturele materie) en ruimtelijke ordening (gewest-materie) bij éénzelfde bewindsman zouden komen omdat in dit laatste geval de wettelijk voorziene (en bindende) advisering voor ruimtelijke ordening bij vergunningsaanvragen binnen geklasseerde landschappen komt te vervallen.

Ornithologische notities bij de Wielewaal-reis naar Turkije

door Dirk Colin

Deze ornithologische reis bracht 41 Wielewalers naar West-Turkije van 5 tot 19 april 1981. Aangezien onze gids, Dr. N. Koch, ons een veelheid aan biotopen en landschappen voorstelde, konden wij een reusachtige reeks waargenomen vogelsoorten optekenen: 221 soorten liegen hier niet om.

Bij de bespreking van de waargenomen soorten beperken wij ons tot de meest interessante. De verschillende vogelsoorten zullen niet besproken worden volgens het voorkomen in de diverse biotopen, maar in de volgorde van de gewone veldgids.

Bij het plaatsje Pamučak in de Kleine Menderesdelta konden we boven de Middellandse Zee 4 Noordse Pijlstormvogels (Oostmediterrane vorm) *Puffinus puffinus yelkouan* en 7 Kuhls Pijlstormvogels *Calonectris diomedea* bij de nakende avondschemering observeren. De golvende vlucht van Kuhls Pijlstormvogel was hier zeer kenmerkend.

De reusachtige Kroeskoppelikaan *Pelecanus crispus* maakte een enorme indruk op alle reizigers. Na langdurige waarneming hebben we moeten vaststellen dat de kleur van de keelzak (zowel fel oranje, roze als geel) een twijfelachtig kenmerk is om deze soort te onderscheiden van de Witte Pelikaan *Pelecanus onocrotalus*. Het enige zekere middel om deze twee te onderscheiden is de kleur van de ondervleugel. De Kroeskoppelikaan werd waargenomen aan het Bafameer (10 ex. nabij Camici, 6 ex. nabij Balikhane), in de Grote Menderesdelta (4 ex. nabij Bati en tweemaal 60 ex. op de broedeilandjes in het Akgöl) en 6 overvliegende ex. in de Gedizdelta.

Alle Europese aalscholvers kwamen op de lijst. De Dwergaalscholver (*Phalacrocorax pygmaeus*) was zeer algemeen. Bij het plaatsje Didyma aan de Middellandse Zee konden we de mediterrane vorm van de Kuifaalscholver (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) bewonderen.

Daar er vele waterrijke gebieden werden bezocht, was ook de reigerfamilie sterk vertegenwoordigd. Naast de vele Blauwe Reigers (*Ardea cinerea*), Purperreigers (*Ardea purpurea*), Kleine Zilverreigers (*Egretta garzetta*) en Ralreigers (*Ardeola ralloides*) waren de waarnemingen van Grote Zilverreiger (*Egretta alba*), de eerste dag 2 ex. en de tweede dag 3 ex. op Akgöl, Kwak (*Nycticorax nycticorax*), driemaal nabij Camici en 5 ex. aan het zoutmeer Acigöl, en het Woudaapje (*Ixobrychus minutus*), 1 mannetje aan Camici en een aan de Grote Menderes nabij Bati opmerkelijk.

Ooievaar, Selçuk (Turkije).

Foto: H. van der Vloet

Aan het Bafameer bij Camici werd een troep van 40 Lepelaars (*Platalea leucorodia*) geobserveerd. Wondermooi was de vlucht van een honderdtal Zwarte Ibissen (*Plegadis falcinellus*) boven het Karamikbatakligi.

De Ooievaar (*Ciconia ciconia*) was een algemene vogel op deze reis.

Het was in de Grote Menderesdelta waar we voor het eerst de sierlijke Flamingo (*Phoenicopterus ruber*) in grote getale konden waarnemen. We konden 222 ex. bij Bati, $\pm$ 500 ex. op Akgöl en nogmaals $\pm$ 500 ex. op Acigöl zien.

Op de eerste dag werden er in de Kleine Menderesdelta 2 overvliegende Rotganzen (*Branta bernicla*) opgemerkt.

Bij de vele eenden was de grote en luidruchtige Casarca (*Tadorna ferruginea*) de opvallendste. Deze eend nestelde op de rotsige hellingen tussen de schaarse begroeiing. Waarnemingen zoals van 70 (bij Milete) en 100 Zomertalingen (*Anas querquedula*) in de Grote Menderesdelta behoren bij ons al lang tot de verleden tijd. Aan het Karamikbatakligi zwommen er tussen enkele Tafeleenden (*Aythya ferina*) 1 mannetje en 2 wijfjes Witoogeend (*Aythya nyroca*).

Veel vogels zien op een reis is ook veel roofvogels zien. Zo vloog er tijdens het middagmaal aan het tentenkamp bij Camici op 9/4 een bijna volwassen Zearend (*Haliaeetus albicilla*) over,

in het gezelschap van 2 Ooievaars. De Slangarend (*Circaetus gallicus*) werd veelvuldig waargenomen. Bij de ruïnes van Heraklea konden we tegen de berghelling 4 Haviken (*Accipiter gentilis*) zien hangen. Boven de ruïnes van Ephesus werd de oostelijke vorm van de Buizerd (*Buteo buteo vulpinus*) gedetermineerd. Hoe meer we in het binnenland van Turkije trokken, hoe meer we de sierlijke Arendbuizerd (*Buteo rufinus*) in beeld kregen. Zowel in het nationaal park Samsun Dagı als op weg naar de ruïnes van Heraklea konden we jonge Havikarenden (*Hieraaetus fasciatus*) aanschouwen. Boven de bergwanden aan het zoutmeer Acigöl zweefden 2 adulte Steenarenden (*Aquila chrysaetos*). Enorm was de observatie van een juveniele Bastaardarend (*Aquila clanga*) de laatste dag in de Gedizdelta.

Van alle waarnemingen van kiekendieven waren deze van een vrouwtje Steppekiekendief (*Circus macrourus*) in de Kleine Menderesdelta en aan Akgöl (Grote Menderesdelta) de belangrijkste. De enkele dagen waarop we het binnenland van Turkije aandeden, en het landschap woester werd, hadden we het genoegen om enkele malen de Aasgier (*Neophron percnopterus*), zoals aan Acigöl (3 ex.), Egredirgölu (2 ex.) en nabij Usak (1 ex.), en de Vale Gier (*Gyps fulvus*) eenmaal aan de Egredirgölu te bewonderen. De Slechtvalk die een wondermoose show weggaf aan het dorpje Söke behoorde tot de nominaatvorm *Falco peregrinus peregrinus*. Op de laatste tocht, in de Gedizdelta, werden we bij de aanvang verrast door de waarneming van een mannetje Roodpootvalk (westelijke vorm: *Falco vespertinus vespertinus*). De dag werd besloten met het observeren van een vrouwtje Roodpootvalk. Evenals in het tentenkamp aan het Bafameer en in vele dorpjes konden we de actieve en luidruchtige Kleine Torenvalken (*Falco naumanni*) veelvuldig in de kijker krijgen.

De rotsige hellingen met schaarse begroeiing tijdens onze reis vormden het ideale terrein voor de Aziatische Steenpatrijs (*Alectoris chukar*). Meestal moest men zich tevreden stellen met een wegvliegend paartje. Eenmaal werd deze eerder schuwe vogel langdurig aanschouwd aan het Karamikbatakligi.

Zowel aan het hotel in Didyma als in de Gedizdelta konden we het kenmerkende „kwik-medik“-geroep van de Kwartel (*Coturnix coturnix*) horen.

Enig mooi was de balts van het paartje Kraanvogels (*Grus grus*) aan het zoutmeer Acigöl. Dit is de westelijkste broedplaats van deze soort in Turkije. Op onze tocht door de Gedizdelta konden we een overvliegende Kraanvogel waarnemen.

Voor vele reizigers was deze reis een ware kennismaking met de familie van de rallen. Deze vogels worden bij ons als zeer schuw beschreven. Op deze reis zouden we ze eerder tam en makkelijk observeerbaar noemen.

Aan het Egredirgölu konden we meermaals de Waterral (*Rallus aquaticus*) horen roepen (tot 5 ex. toe). Spectaculair was de achtervolging van een wijfje Waterral door een mannetje. Het mannetje greep het wijfje beet in de nek met zijn snavel en trachtte het wijfje neer te drukken om te kunnen paren. Steeds wist het wijfje zich los te rukken waarna het mannetje telkens een dolle achtervolging inzette. Dit konden we gedurende een tiental minuten observeren. Aangezien het wijfje blijkbaar geen zin had om te paren gaf het mannetje er uiteindelijk de brui aan. Bij het dorpje Söke hoorden we verscheidene keren het Porseleinhoen (*Porzana porzana*). Het Klein Waterhoen (*Porzana parva*) was het talrijkst vertegenwoordigd: 5 ex. in de Kleine Menderesdelta, 3 ex. nabij Heraklaea, 1 ex. aan Akgöl en liefst 6 ex. vanop 5 meter bij het Egredirgölu. Bij het tentenkamp aan het Bafameer konden we 3 maal een juveniel Kleinst Waterhoen (*Porzana pusilla*) vanop enkele meters gadeslaan. Een mannetje werd waargenomen aan het Egredirgölu. Bij het hotel aan Didyma werd de Kwartelkoning (*Crex crex*) enkele malen gehoord terwijl er aan de ruïnes van Milete een exemplaar werd opgestoten dat met afhangende poten wegvloog. Van de vele steltlopers konden we de sierlijke Steltkluut (*Himantopus himantopus*) veelvuldig aanschouwen.

De opmerkelijkste waarnemingen onder de steltlopers waren de waarneming van een Woestijnplevier (*Charadrius leschenaultii*) in zomerkleed aan de Gedizmonding. Nog verrassender was de langdurige observatie van een adulte Kaspische Plevier (*Charadrius asiaticus*) aan Akgöl (Karinegölu in de Grote Menderesdelta). Ook de wonderschone Sporenkievit (*Vanellus spinosus*) waarvan we enkele exem-

Sporenkievit

Foto: W. van Renterghem

plaren zagen aan het Bafameer (Camici en Balikhane) en in de Gedizdelta kreeg veel aandacht van vele reizigers. De Poelruiter (*Tringa stagnatilis*) konden we in kleine groepjes observeren aan het Bafameer, Akgöl en Gedizdelta. Aan Akgöl kregen we de unieke kans om deze soort te vergelijken met Tureluur (*Tringa totanus*), Zwarte Ruiter (*Tringa erythropus*), Groenpootruiter (*Tringa nebularia*) en Kemp-haan (*Philomachus pugnax*). Alhoewel in de literatuur deze vogel als eerder moeilijk herkenbaar beschreven wordt, zullen alle reizigers kunnen bevestigen dat de Poelruiter vlug en gemakkelijk kan gedetermineerd worden. Op onze excursie naar Akgöl was de aanwezigheid van vele honderden Strandplevieren (*Charadrius alexandrinus*), Kleine Strandlopers (*Calidris minuta*) en Temmincks Strandlopers (*Calidris temminckii*) zeer opmerkelijk.

Op de kale akkers nabij het dorpje Bati in de Grote Menderesdelta troffen we 3 Grielen (*Burhinus oedicnemus*) aan. Ook op Akgöl werd er een exemplaar waargenomen.

Op de laatste dag in de Gedizdelta werden we verrast door een troep luidruchtige vogels, met sternachtige roep en parkietachtig uiterlijk. We hadden te doen met 19 Vorkstaartplevieren (*Glareola pratincola*). De roodbruine onder-vleugeldekveren en de witte achtervleugelrand waren enkel zichtbaar van nabij of na langdurige observatie.

Van alle waargenomen meeuwensoorten was de Dunbekmeeuw (*Larus genei*) de elegantste. Liefst 40 ex. zaten er in de lagune van Akgöl. De effen donkerrode snavel kon enkel van vlakbij vastgesteld worden. Vanop enige afstand is de snavel egaal zwart.

Ook de Zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*) met zijn diep klagende roep werd meermaals geobserveerd. Aan de Gedizmonding werd zelfs een groep van $\pm$ 40 ex. waargenomen. Bij waarnemingen van de Geelpootmeeuw, ging het om de mediterrane vorm (*Larus cachinnans michahellis*) en de Kaspische vorm (*Larus cachinnans cachinnans*).

Over de akkers bij Söke konden we duidelijk vaststellen dat de Lachstern (*Gelochelidon nilotica*) zijn voedsel zoekt boven het land en niet boven het water. De stern die de meeste indruk naliet, vooral met zijn krachtige vlucht en forse duik, was de Reuzenstern (*Sterna caspia*). Op Akgöl werden er 2 ex. en 1 ex. gedetermineerd.

Aan de Gedizmonding troffen we 24 baltsende ex. aan. Naast het Visdiefje (*Sterna hirundo*) konden we enkele malen de Grote Stern (*Sterna sandvicensis*), Dwergstern (*Sterna albifrons*) en Witwangstern (*Chlidonias hybridus*) observeren. Vooral door zijn opmerkelijke roep en langgerekt uiterlijk konden we de Kuifkoekoek (*Clamator glandarius*) vele malen in de kijker krijgen. Aan het tentenkamp werden we iedere morgen

Grote Zilverreiger

Foto: W. van Renterghem

gewekt door het luidruchtige getier van 3 exemplaren.

Zoals de Kuifkoekoek ons wekte, zo wiegde de Dwergooruil (*Otus scops*) ons in slaap met zijn monotone roep. In de ommiddellijke omgeving van het tentenkamp riepen er zelfs 6 stuks. Ook nabij het badplaatsje Pamuçak en het hotel in Didyma en Foça konden wij deze uilesoort horen. De Steenuil (*Athene noctua*) was de talrijkste uil op deze reis. Zo konden we liefst 20 ex. waarnemen in de ruïnes van Ephesus. 's Avonds bij het tentenkamp konden we in de verte de Bosuil (*Strix aluco*) horen roepen. Later op de avond werden we zelfs driemaal verrast door het angstaanjagend gekrijs van de Kerkuil (*Tyto alba*) boven de gebouwen van de coöperatieve te Camici. Tijdens de laatste nacht aan het tentenkamp konden we ook nog de Ransuil (*Asio otus*) aan onze lijst toevoegen.

Alhoewel de Bijeneter (*Merops apiaster*) slechts enkele malen op de draad langs de weg werd gezien, konden we de Scharrelaar (*Coracias garrulus*) en Hop (*Upupa epops*) veelvuldig optekenen.

Vele reizigers konden voor het eerst de IJsvogel (*Alcedo atthis*) van nabij (enkele meters) observeren. Dit gebeurde aan het Egredirgölu waar we bij valavond zelfs 10 ex. op een rijtje konden zien vissen. Aan een brede gracht en midden in de velden en akkers nabij Söke konden we de vogel van de reis observeren. Het ging hier om de Smyrna IJsvogel (*Halcyon smyrnensis*).

Dwergooruil

Foto: P. Electeur

Het paartje dat we vanop grote afstand moesten observeren liet toch zien hoe bedreven zij waren in de vistechiek door vanop de electriciteitsdraad te duiken in de nabijgelegen gracht. Vijf dagen later werd er bij het passeren van dezelfde plek nogmaals 1 ex. waargenomen. Dezelfde dag, 's namiddags, werden we aan het Bafameer vergast op een biddend en duikend mannetje Bonte IJsvogel (*Ceryle rudis*).

De specht die de meeste aandacht kreeg op deze reis was de Syrische Bonte Specht (*Dendrocopos syriacus*). Jammer genoeg konden we hem enkel gedurende de eerste week observeren. Wel moeten we vermelden dat de witte vlek op de zijkop groter en opvallender is dan in de gidsen wordt aangegeven. De kleine en stille Draaihals (*Jynx torquilla*) werd van dichtbij waargenomen te Söke (1 ex.), de ruïnes van Heraklea (2 ex.) en in de bossen aan Milas (2 ex.).

Uit de vele waarnemingen van leeuweriken dienen deze van 3 Strandleeuweriken (Kleinaziatische vorm: *Eremophila alpestris penicillata*) op de bergpas tussen Egredirgölu en Karamikbatakligi te vermelden. Eveneens werden er op deze plek twee Aziatische Kalandarleeuweriken (*Melanocorypha bimaculata*) gedetermineerd. Bij het plaatsje Foça werd er een Kleine Kortteenleeuwerik (*Calandrella rufescens*) vastgesteld.

Op deze reis werden verrassend veel Gele Kwikstaarten gezien. Het ging hier steeds om de Balkan Gele Kwikstaart (*Motacilla flava feldegg*). Eenmaal werden er drie mannetjes Russische Gele Kwikstaart (*Motacilla flava beema*) in de Akgöl (Grote Menderesdelta) aanschouwd.

De Roodkopklauwier (*Lanius senator*) was de talrijkste klauwier. Op de weg naar het nationaalpark Samsun Dagı werd er een adulte Kleine Klapekster (*Lanius minor*) waargenomen. Voor de stad Denizli konden we langs de weg op de

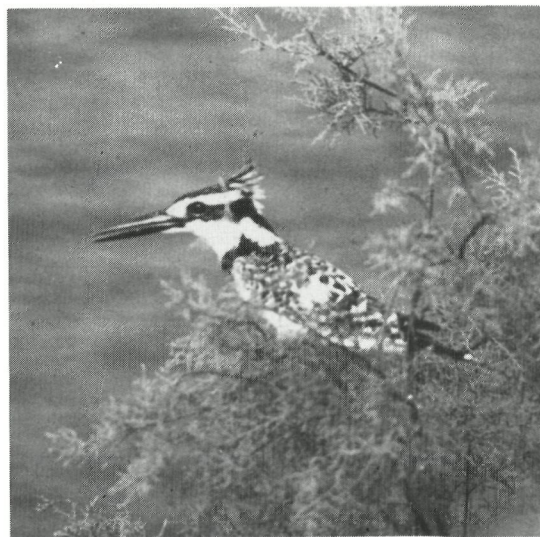
draad een mannetje Maskerklauwier (*Lanius nubicus*) zien zitten. Zowel aan Pamukkale als aan Foça werd er een mannetje Grauwe Klauwier (*Lanius collurio*) waargenomen.

Op de bergpas tussen Egredirgölu en Karamikbatakligi werd er tussen de enkele struiken een Alpenheggemus (*Prunella collaris*) vastgesteld. Uit de groep van de zangers en de rietzangers waren de waarneming van een Zwartkoprietzanger (*Acrocephalus melanopogon*) en 2 Waterrietzangers (*Acrocephalus paludicola*) de bijzondere. Beide soorten werden waargenomen aan het Egredirgölu.

De Vale Spotvogel (*Hippolais pallida elreica*) werd zelfs in het midden van het stadje Selçuk aangetroffen, evenals aan de ruïnes van Milete en de noordrand van Akgöl.

Bij de grasmussen was de waarneming van een adulte Sperwergrasmus (*Sylvia nisoria*) aan de noordrand van Akgöl opvallend. Verscheidene malen konden we de sierlijke baltsvlucht van de Rüppels Grasmus (*Sylvia rüppelli*) volgen zoals in het nationaalpark Samsun Dagı, de hoogvlakten aan Pamukkale en aan Egredirgölu. In het nationaalpark Samsun Dagı werden tot 15 verschillende baltsende mannetjes Baardgrasmus (*Sylvia cantillans albiatrata*) gezien. De waarnemingen van tientallen Braamsluipers (*Sylvia curruca*) en Zwartkoppen (*Sylvia artricapilla*) wees op een hevige trek gedurende onze reis. Gedurende de eerste week van onze reis hadden we vele malen de kans om de Withalsvliegenvanger (*Ficedula albicollis*), hoofdzakelijk mannetjes, van dichtbij te observeren.

Naarmate het landschap geleidelijk overging in een steppeachtig terrein (omgeving Acigöl, Burdurmeer, Egredirgölu en Karamikbatakligi),

Bonte IJsvogel

Foto: W. van Renterghem

hoe meer kans we kregen om opvallende soorten tapuiten gade te slaan. Een ervan was de Isabeltapuit (*Oenanthe isabellina*) die we in het binnenland met tientallen konden waarnemen. De andere was de Finsch Tapuit (*Oenanthe finschii*) waarvan we 2 paartjes aan de ruïnes van Hierapolis (*Pamukkale*) en 1 mannetje aan het Karamikbatakligi konden optekenen. De Blonde Tapuit (*Oenanthe hispanica* en *Oenanthe hispanica melanoleuca*) konden we in alle vormen bekijken gedurende deze reis.

Aan de tunnel nabij het stadje Milas kregen we een mannetje Beflijster (*Turdus torquatus*) in de kijker.

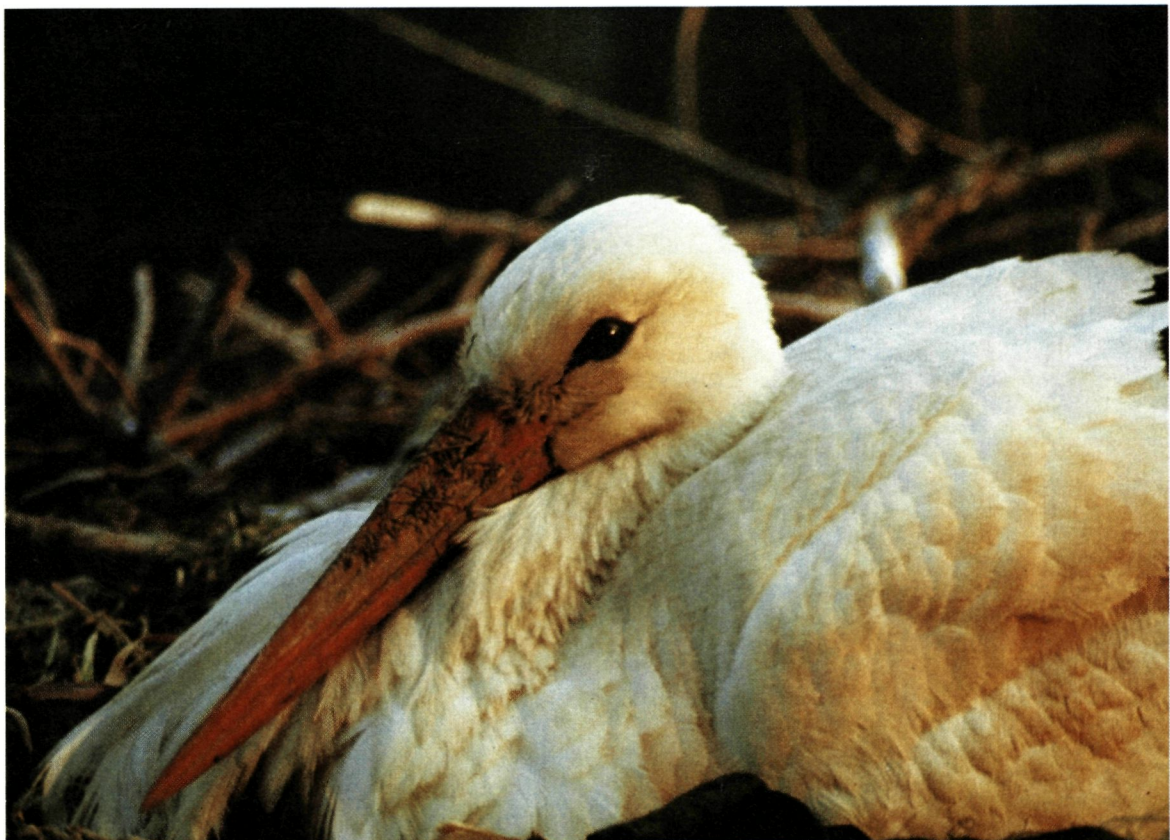
Bij de onechte mezen kreeg de Buidelmees (*Remiz pendulinus*) de meeste aandacht. In de Kleine Menderesdelta kregen enkele gelukkigen zelfs nog de kans om dit vogeltje aan zijn buidelvormig nest bezig te zien. Verder werd het nog waargenomen aan het Bafameer, Acigöl en Egredirgölu.

Van de waargenomen Staartmees betrof het steeds de zuidelijke vorm (*Aegithalos caudatus*

**Kauw (oostelijke) *Corvus monedula soemmeringii*.
Selçuk (Turkije)**

Foto: H. van der Vloet

Ooievaar Selçuk (Turkije).

Foto: H. van der Vloet

major) met licht blauwgrijze rug, witte kop en lichte zwartbruine wenkbrauwstreep.

De mees die het meest in de kijker liep, wegens zijn grootte en veelzijdig geroep was de Rouwmees (*Parus lugubris anatoliae*). Verscheidene malen werd ze waargenomen aan het Bafameer, de ruïnes van Milete en Heraklea en aan de bossen van Milas.

In deze bossen bij Milas waren we in de gelegenheid om de potsierlijke Turkse Boomklever (*Sitta krüperi*) gade te slaan. Daar hij weinig schuw was en men hem dicht kon benaderen en wegens zijn veelheid aan roepen en zang zullen vele reizigers nog lang de herinneringen aan dit vogeltje bewaren.

Dezelfde guitestrecken kunnen we toeschrijven aan zijn neef de Rotsklever (*Sitta neumayer*). Overal in de ruïnes, op de rotsachtige hellingen, in kloven en ravijnen konden we deze rumoerige vogel aantreffen.

Bij de gorzen kregen we vooral de Ortolaan (*Emberiza hortulana*) en de Bruinkeelortolaan (*Emberiza caesia*) als opvallendste in beeld. Dé gors van de reis was wel de Smyrna Gors (*Emberiza cineracea*). In de heuvels achter de ruïnes van Hierapolis werd er in de namiddag eerst een mannetje kortstondig geobserveerd. 's Anderendaags in de vroege ochtend trokken enkele dapperen naar dezelfde plek. Zij hadden het geluk om er een paartje, baltsend en parend, aan te treffen.

Van de alom gekende Kneu van bij ons konden wij de Turkse vorm, *Carduelis cannabina bella*, waarnemen.

De enkele dagen die we in het binnenland vertoefden, brachten ons vele opmerkelijke vogels. Een hiervan is de Roodvoorhoofdkanarie (*Serinus pusillus*) waarvan we een adult exemplaar op de hellingen aan het Egredirgölu zagen. Daar de Ringmus (*Passer montanus*) ontbreekt in dit deel van Turkije werd zijn plaats ingenomen door de Spaanse Mus (*Passer hispaniolensis*) die we veelvuldig en in grote groepen konden waarnemen. We hebben ook kunnen vaststellen hoeveel mengvormen (hybriden) er zijn tussen de Huismus en de Spaanse Mus.

De bergpas tussen Egredirgölu en Karamikbatakligi bracht ons vele merkwaardige vogels. Een ervan is de Rotsmus (*Petronia petronia*) waarvan we er ± 15 ex. zagen, evenals 3 ex. nabij het stadje Usak.

Een andere opvallende vogel op deze bergpas was de Alpenkraai (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*). Twee exemplaren vlogen rond de bergtop.

De Raaf (*Corvus corax*) werd slechts 3 maal aan het Bafameer gedetermineerd.

Onze Zwarte Kraai (*Corvus corone corone*) werd in Turkije vervangen door de Bonte Kraai (*Corvus corone cornix*). Bij de Kauwen hadden we steeds te doen met de oostelijke vorm *Corvus monedula soemmeringii*.

Slotbeschouwing

Iedere lezer zal wel tot de conclusie gekomen zijn dat deze reis ornithologisch uitzonderlijk interessant was. Inderdaad, Turkije bekleedt in de vogelwereld een vooraanstaande plaats. Dit is vooral te wijten aan de zeer rijke variatie van landschappen en biotopen waardoor men er vele verschillende vogelsoorten kan waarnemen. We moeten toegeven dat deze Turkije-reis fantastisch was en we kunnen iedereen slechts aanraden dit land eens te bezoeken.

Alhoewel we er kortstondig verbleven, moeten we het belang van volgende gebieden beklemtonen.

- de 3 delta's die we bezochten: de Kleine en Grote Menderesdelta en de Gedizdelta
- de ruïnes van Ephesus
- het Bafameer, Acigöl zoutmeer, Egredirgölu en het Karamikbatakligi
- Akgöl (of Karinagölu op de kaart)
- de velden en de akkers aan Söke
- de bergpas tussen Egredirgölu en Karamikbatakligi

Uit langdurige ornithologische gesprekken met Dr. N. Koch en uit onze waarnemingen blijkt eens te meer hoe Turkije ornithologisch onvoldoende bestudeerd is. Het zal nog jaren duren vooraleer we er een juistere kijk op krijgen. Dr. Koch tracht dit al 8 jaar en we wensen hem hierbij van harte succes.

Ook hebben we kennis gemaakt met de gevaren van dit vogelrijk land. Beladen met onze telescopen, dachten de Turken dat wij alles kwamen afschieten. Ja, want jaarlijks komen er stromen Italianen, Duitsers, Fransen en ook Zwitsers en Oostenrijkers naar Turkije om van alles neer te knallen. Zij laten nadien alles argeloos achter. Europeanen die bewondering hebben voor vogels, komen hier veel te weinig. Een dringende mentaliteitsverandering is nodig wil men deze rijkdom behouden voor de toekomst.

Dankwoord

Natuurlijk veel dank aan Dr. Koch die ons liet kennis maken met een fantastisch land. Zijn geweldige ervaring met vogels en de vrijheid die hij ons gunde bij de ornithologische verkenning van de streek waren hierbij belangrijke factoren. Zijn echtgenote Aysel zorgde voor 9 dagen lang eetgenot. Ook voor haar bestaan er niet genoeg woorden van dank.

Voor H. Franckx en diens echtgenote Clara ontbreken eveneens de woorden om te danken voor alle voorbereidingen en informatie vooraf en tijdens de reis, en voor het vloeiend contact tussen Dr. Koch en alle reizigers.

Ook dank aan alle medereizigers voor hun waarnemingen, documentatie, kennis, kritische beschouwingen, hun telescopen en hun inzet om dit uitgebreid verslag op te stellen.

D. Colin, Hovesesteenweg 36, 2530 Boechout.

De gewijzigde status van de Roodkeelpieper *Anthus cervinus* in Vlaanderen

door H. Meeus

Naar aanleiding van een nieuwe waarneming van de Roodkeelpieper (*Anthus cervinus*) op 1 oktober 1981 aan de Zandvenheide te Merksplas, in de Turnhoutse Kempen, en indachtig wat Ridder G. van Havre in 1928 schreef betreffende het voorkomen van deze soort in ons land, hebben we het zinvol gevonden alle bekende gevallen voor het Vlaamse Gewest eens op een rijtje te zetten. Van Havre, die aan de Roodkeelpieper de status „zeldzame en onregelmatige doortrekker in lente en herfst” gaf, voegde er namelijk aan toe: „Ce pipit n'est peut-être pas aussi rare dans notre pays qu'on l'a cru jusqu'ici, mais en plumage d'hiver on le confond souvent avec *Anthus pratensis*”. In de *Avifauna van België* (Commissie voor de Belgische Avifauna 1967) wordt deze Noordpalearticke broedvogel een „toevallige

gast” genoemd met zeven gevallen na 1900, waarvan drie vondsten en vier waarnemingen. Vóór 1900 waren er voor België reeds vier gevallen, vier vondsten. Uit de verzamelde gegevens zal blijken dat de avifaunistische status van de Roodkeelpieper opnieuw dient geformuleerd te worden.

Uit de genoemde *Avifauna van België* en uit de nadien gepubliceerde rapporten van het Belgisch avifaunistisch homologatiecomité (Herroelen 1972, 1973, 1974, 1975, 1977, 1978, 1979, 1980; van Impe 1970) konden onderstaande gevallen voor het Vlaamse landsgedeelte worden bijeen gebracht. Ze werden aangevuld met een aantal betrouwbare en recente gegevens. Vangsten worden aangeduid met v.

- 1851: — 5 oktober, bij Leuven (Brabant) (Van Havre 1928)
1886: — oktober vóór 1886, 3 ex. Beveren-Waas (Oost-Vlaanderen) (Van Havre 1928)
1957: — 5 mei, Genk (Limburg) (Demaret *et al.* 1957)
1964: — 11 oktober, Zandvliet (Antwerpen) (De Ridder en Maes 1966)
1966: — 8, 9 en 10 mei (6 ex.) en 15 mei, Zandvliet (Antwerpen) (De Ridder en Maes 1967)
— v, 12 oktober, Retie (Antwerpen) (Spaepen 1967)
1967: — 29 april, Kalmthout (Antwerpen) J. de Ridder (*Wielewaal* 36: 72)
— 7 mei, Zandvliet (Antwerpen) J. de Ridder (*Wielewaal* 36: 72)
1968: — v, 22 september, Retie (Antwerpen) J. Spaepen (*Wielewaal* 36: 291)
— v, 30 september, Retie (Antwerpen) J. Spaepen (*Wielewaal* 36: 291)
1970: — 23 september, Retie (Antwerpen) J. Spaepen (*Wielewaal* 38: 301)
— v, 7 oktober, Retie (Antwerpen) J. Spaepen (*Wielewaal* 38: 301)
1971: — v, 2 oktober, Lebbeke (Oost-Vlaanderen) W. Roggeman (*Wielewaal* 39: 208)
1972: — 18 tot 26 oktober, Gent (Oost-Vlaanderen) (Tombeur 1973)
— v, 12 november, Harelbeke (West-Vlaanderen) Werkgroep Kortrijk (*Wielewaal* 41: 6)
1973: — 16 mei, Genk (Limburg) (Louette 1973)
— v, 19 september, Retie (Antwerpen) J. Spaepen (*Wielewaal* 41: 6)
1975: — 18 mei, Brugge (West-Vlaanderen) L. de Cat (*Wielewaal* 43: 174)
1976: — 8 mei (2 ex.) Knokke (West-Vlaanderen) E. Kuyken (*Wielewaal* 44: 179)
— v, 30 september, Lede (Oost-Vlaanderen) D. de Mesel (*Wielewaal* 44: 179)
1977: — v, 28 september, Merksplas (Antwerpen) J. Mostmans (*Wielewaal* 45: 44 en 135)
— 1 oktober, Merksplas (Antwerpen) C. Goossens (*Wielewaal* 45: 44; 46: 103)
1978: — 12 mei, Knokke (West-Vlaanderen) (Lippens, Burggraeve en Trio 1979)
1979: — v, 3 oktober, Uitbergen (Oost-Vlaanderen) W. Roggeman en D. de Mesel (*Wielewaal* 46: 50)
— v, 11 oktober, Uitbergen (Oost-Vlaanderen) W. Roggeman en D. de Mesel (*Wielewaal* 46: 50)
— 14 oktober, Brecht-Wuustwezel (Antwerpen) J. van Ammel (*Wielewaal* 46: 111)
1980: — 11 mei, Doel (Oost-Vlaanderen) J. de Ridder en P. Maes (*Wielewaal* 46: 303)
— 24 september, Oud-Heverlee (Brabant) M. Herremans
— v, 26, 27 en 30 september en 3, 4, en 10 oktober (5 ex. waarvan 2 geringd), Uitbergen (Oost-Vlaanderen) D. de Mesel (*Wielewaal* 47: 100)
1981: — 19 mei, Dudzele (West-Vlaanderen) T. de Schuyter en F. Bogaert (*Wielewaal* 47: 360 en 406)
— v, 27 september, Lokeren (Oost-Vlaanderen) A. Verstraeten (*in litt.*)
— v, 29 september (2 ex.), Lokeren (Oost-Vlaanderen) A. Verstraeten (*in litt.*)
— v, 29 september, Schellebelle (Oost-Vlaanderen) L. Caekebeke
— 29 september, Uitbergen (Oost-Vlaanderen) D. de Mesel
— 30 september, Uitbergen (Oost-Vlaanderen) D. de Mesel
— 1 oktober, Merksplas (Antwerpen) J. Mostmans en W. de Bont (*in litt.*)
— 13 oktober, Uitbergen (Oost-Vlaanderen) D. de Mesel

Uit dit overzicht blijkt dat de Roodkeelpieper sinds 1966 jaarlijks werd waargenomen in Vlaanderen, uitzondering gemaakt voor 1969 en 1974. Voor 1969 kan nochtans opgemerkt worden dat er op 5 oktober van dat jaar te Gaurain-Ramecrois (Hainaut), dus in het Waalse lands-

gedeelte van België, een exemplaar werd gevangen en geringd door P. Dachy en P. Simon (Tricot 1977). Alle waarnemingen geschieden tijdens de trekperiode in het voor- of najaar. De uiterste data van waarneming in het voorjaar zijn 29 april en 19 mei, in het najaar 16 september en

Plaatsen in Vlaanderen waar de Roodkeelpieper sinds 1851 werd vastgesteld.

12 november. In het voorjaar blijkt de grootste doortrek plaats te vinden tijdens de eerste en tweede decade van mei, terwijl in het najaar de waarnemingen vooral geschieden tijdens de laatste decade van september en verder tijdens de eerste twee decaden van oktober.

De najaarstrek valt enigszins samen met deze van de Graspieper (*Anthus pratensis*). De gesignaleerde gevallen stammen uit de vijf Vlaamse provincies, zodat mag aangenomen worden dat de Roodkeelpieper doortrekt, verspreid over de gehele breedte van ons land (zie kaart).

De status van de Roodkeelpieper is dus sinds het verschijnen van de *Avifauna van België* in 1967 in ons gewest geëvolueerd van „toevallige gast” naar „regelmatige doortrekker”. Het toenemend aantal ornithologisch geïnteresseerden met een betere kennis van de kenmerken van deze soort is hieraan waarschijnlijk niet vreemd. Nochtans is de visuele determinatie in het veld van de Roodkeelpieper in winterkleed eerder moeilijk omwille van de grote mogelijkheid tot verwarring met de Graspieper. Deze laatste kan een zeer grote variabiliteit in grootte en vederkleed vertonen (zie o.a. Slings 1980). Een goede kennis van de distinctieve, specifieke roep is dus zeer belangrijk. Meer gegevens, zowel van veldwaarnemers als van medewerkers aan het ringwerk zijn noodzakelijk om enig inzicht te verkrijgen in het „bezoeken van West-Europa” door deze „in principe” oostelijke trekker. Hoogst waarschijnlijk trekt jaarlijks een deel van de Roodkeelpiepers „gewoon” langs West-Europa.

Bibliografie

- Commissie voor de Belgische Avifauna. 1967. *Avifauna van België*. Brussel, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.
- Demaret A., A. Rappe, J.-C. Ruwet. 1957. *Anthus cervinus* (Pallas). *Gerfaut-Giervalk* 47: 292-293.
- De Ridder J., P. Maes. 1966. Octoberwaarneming van de zeldzame Roodkeelpieper *Anthus cervinus* (Pallas). *Gerfaut-Giervalk* 56: 59.
- De Ridder J., P. Maes. 1967. Nieuwe waarneming van Roodkeelpieper *Anthus cervinus* in België. *Gerfaut-Giervalk* 57: 226-227.
- Herroelen P. 1972, 1973, 1974, 1975, 1977, 1978, 1979, 1980. Vierde, vijfde, zesde, zevende, negende, tiende, elfde en twaalfde rapport van het Belgisch avifaunistisch homologatiecomité. *Wielewaal* 38: 297-303, 39: 205-213, 40: 177-186, 41: 1-9, 43: 169-180, 44: 173-184, 45: 129-140, 46: 97-110.
- Lippens L., G. Burggraeve, R. Trio. 1979. De belangrijkste ornithologische waarnemingen in of bij het Zwin te Knokke in 1978. *Wielewaal* 45: 116-119.
- Louette M. 1973. Nieuwe meiwaarneming van een Roodkeelpieper, *Anthus cervinus*, in België. *Gerfaut-Giervalk* 63: 167-168.
- Slings Q.L. 1980. Red-throated Pipit *Anthus cervinus* at Castricum and its identification. *Dutch Birding* 1: 119-120.
- Spaepen J. 1967. Een roodkeelpieper (*Anthus cervinus*) met Finse ring te Retie. *Gerfaut-Giervalk* 57: 86.
- Tombeur F. 1973. Nieuwe waarneming van de roodkeelpieper (*Anthus cervinus*) in België. *Wielewaal* 39: 122-124.
- Tricot J., 1977. Septième rapport de la Commission d'Homologation. *Aves* 14: 1-82.
- Van Havre G.C.M. 1928. *Les oiseaux de la faune belge*. Bruxelles, Lamertin.
- Van Impe J. 1970. Eerste en tweede rapport van het Belgisch avifaunistisch homologatiecomité. *Wielewaal* 36: 66-77 en 287-296.

Summary

The changed status of the Red-throated Pipit (*Anthus cervinus*) in Flanders.

Since the publication of the Belgian avifaunistic checklist in 1967 the status of the Red-throated Pipit in Flanders evolved from „visitor by accident” to „regular passage migrant”, probably due to more and better ornithological investigation.

Dr. H. Meeus, Langvenstraat 25, B-2300 Turnhout.

Stoffel de schildpad bedreigd!!!

OP ÉÉN GEBIED IS DE ANDERS TRAGE SCHILDPAD SNEL: HET U I T S T E R V E N !!!

door D. Ballasina

Acties voor het behoud van vogels en zoogdieren wekken altijd een groot enthousiasme op. Zelfs wanneer het gaat om bedreigde soorten in gebieden die we nauwelijks op de wereldkaart weten te vinden zijn we bereid om geld te geven. Maar hoe staat het met het behoud van de reptielen en in dit geval, de landschildpadden? Slecht! Barslecht zelfs!

En het grote publiek weet dat helemaal niet. Er is zelfs een soort landschildpad (op het eiland Madagaskar) waarvan er minder dan 20 exemplaren over blijven!

In Europa gaan vooral twee van de drie aanwezige soorten zeer sterk achteruit, en op vele plaatsen van hun verspreidingsgebied (op de tekening met een ? aangeduid) zijn ze (bijna?) uitgestorven.

Het gaat om de Griekse Landschildpad (*Testudo hermanni*) en de ietwat grotere en meestal

donkerdere Moorse Landschildpad (*Testudo graeca*).

En hoewel er in België geen schildpadsoort voorkomt (of misschien juist daardoor...) speelt ons land een rol bij de achteruitgang van deze soorten.

Oorzaken van de achteruitgang

Zoals meestal het geval is, wordt ook het leefgebied van de schildpadden steeds kleiner en steeds meer bedreigd en vervuild.

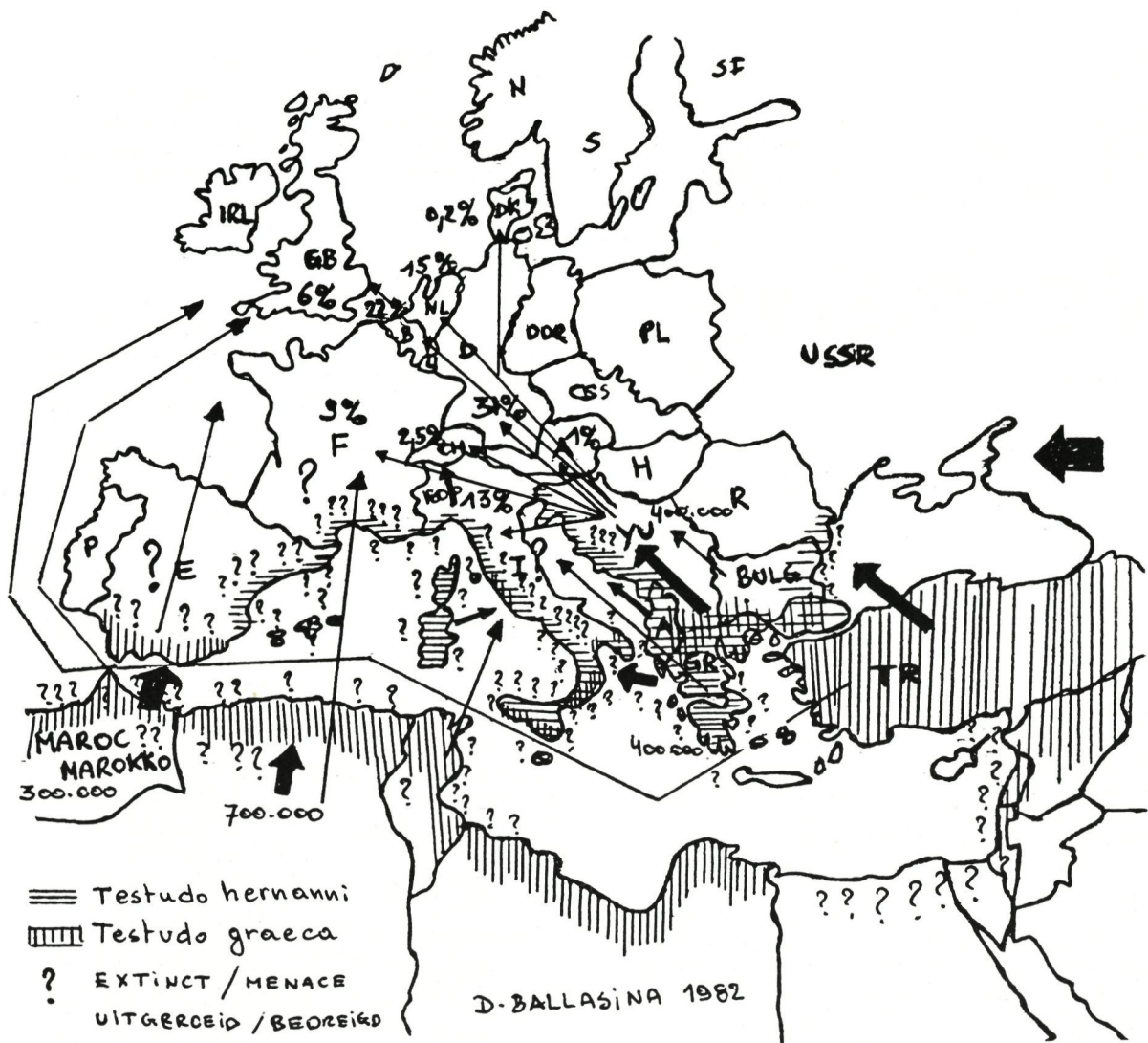
Daar deze dieren vooral aan of bij de Middellandse Zee-kusten voorkomen, is het toerisme met al zijn gevolgen een grote bedreiging: vlak achter de stranden bouwt men hotels en winkelcentra, en worden boulevards, sport- en kampeerterreinen aangelegd.

Aldus worden belangrijke broed- en leefplaatsen

Schildpaddenconcentratiekamp in afwachting van export... (Marokko, maart 1969)

Foto: Dr. M. Lambert

Het voorkomen van de twee voornaamste soorten landschildpadden en de belangrijkste uitvoerders (met maximacijfers).

De procenten wijzen op de Joegoslavische uitvoer van 1971.

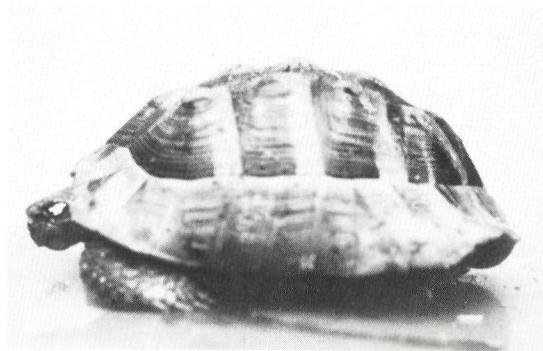
van de landschildpad vernietigd.

In de kleine resterende gebiedjes waar ze nog voorkomen, worden de schildpadden bedreigd door de jacht op souvenirs. Toeristen willen ze meenemen als aandenken aan een zonnige vakantie (dat de toekomst van het diertje er minder zonnig uit zal zien, daar denkt niemand aan...).

In Noord-Griekenland (hoewel het er verboden is!) en Zuid-Joegoslavië verkoopt de lokale bevolking ze ook als levende souvenirs. In Noord-Afrika is het nog erger: daar worden jaarlijks 10.000 Moorse Landschildpadden afgeslacht om van hun carapax (rugschild) een soort banjo (muziekinstrument) te maken ten grieve van de

souvenirhandel.

„Maar er zijn toch nog ongerepte gebieden in het Middellands Zeegebied waar de landschildpad ongestoord kan overleven?” zullen sommige natuurminnende vakantiegangers naar de Middellandse Zee opmerken. Zeker is dat zo, maar deze garrigue-, macchia- of bosgebieden vallen met het alsmaar stijgende toerisme steeds ten prooi aan branden (waarbij ook vele schildpadden omkomen...). Vaak kapt men in deze gebieden zgn. „brandgangen” in de vegetatie om eventuele vuurhaarden beter te kunnen bestrijden. Zo is de vegetatie toegankelijker voor de brandweer, maar ook voor de toerist en wat erger is,... ook voor de schildpaddenhandelaar...!

Eén van de duizenden doden aan het einde van het verkoopseizoen (Brussel, september 1981).

Foto: D. Ballasina

De handel in schildpadden

Deze handel is de ernstigste bedreiging voor de Europese soorten van de landschildpad. Volgens een recent verslag van de Eurogroep voor dierenbescherming worden er jaarlijks meer dan 1.000.000 verkocht... aan kinderen... als speelgoed! De dieren worden zodra ze in maart uit hun winterslaap komen en erg uitgeput zijn, door dorpelingen in o.m. Joegoslavië gevangen en ergens in een kistje gezet tot de exporteur ze komt ophalen in elk dorp. Daar worden de dieren gegroepeerd en met honderden in jutezakken of kisten gestouwd als stenen en per vrachtwagen of per trein naar Noordwest-Europa gestuurd.

De dieren ondergaan daardoor een shock die veel later pas tot de dood kan leiden (een landschildpad reageert nu eenmaal trager dan een vogel of zoogdier, ook op stress). Neem daarbij nog de parasieten die een schildpad heeft (teken, wormen, en ook voor de mens gevaarlijke Salmonella-bacteriën). Als de fel verzwakte dieren in ons koele en vochtige land terechtkomen om als stuk „speelgoed” verkocht te worden, gaan ze langzaam ten onder aan de gevolgen van de stress en de parasieten, als ze al niet eerder bezweken zijn aan een longontsteking. Wetenschappelijke studies wezen uit dat 83 % zijn eerste „verjaardag” in gevangenschap niet haalt! De resterende 17 % sterft de jaren daarna. Als er 1 % van al die tienduizenden dieren in leven blijft is het veel.

Genoeg om het fabeltje te verspreiden dat landschildpadden altijd „heel oud” worden in gevangenschap. Genoege om de mensen, meestal kinderen, wiens schildpad toevallig niet meer wakker werd uit winterslaap een nieuwe schildpad te doen kopen bij de import het volgende jaar. Een triest verschijnsel als men beseft dat een landschildpad gemiddeld 25 à 30 jaar leeft „in de natuur” en zelfs 100 jaar kan worden.

De rol van België in deze situatie

In België is de „schildpaddenmarkt” nog steeds vrij. In Nederland is er sinds 1977 een verbod, in Frankrijk sinds 1980 en in West-Duitsland en Groot-Brittannië zijn er de beperkingen zoals voorgeschreven door de Conventie van Washington (CITES).

België heeft een belangrijke rol als smokkelbasis naar al deze landen en al sinds tientallen jaren speelt België de rol van een belangrijk Europees importeur van Joegoslavische landschildpadden, zeker nu de export verboden is (leeggeroofde gebieden...) Spanje (de soort overleeft in het WWF-reservaat Coto Donana), Italië (waar de Griekse Landschildpad onder meer in het WWF-reservaat voor vogels Lago di Burano voorkomt), Frankrijk (Corsica), Griekenland en sinds 1978 ook Marokko (dat zelfs tot 1978 300.000 dieren per jaar exporteerde).

Noorse en Griekse Landschildpadden als „speelgoed” op de markt (Tervuren, 1981)

Foto: D. Ballasina

Over de cijfers van de Belgische importen wil het Ministerie van Economische zaken (die de invoervergunningen aflevert) niets loslaten. Doch de cijfers voor 1971 van het Joegoslavisch Commercieel Bureau spreken voor zich:

West-Duitsland: 124.236 landschildpadden
(Griekse en Moorse)
of 31 % van de Joegoslavische export!

België:	90.060	22 % !
Nederland:	60.945	15 %
Italië:	50.691	13 %
Frankrijk:	36.201	9 %
Groot-Brittannië:	22.737	6 %
Zwitserland:	9.942	2,5 %
Oostenrijk:	5.373	1 %
Denemarken:	870	0,2 %

Is er dan echt geen hoop meer voor deze dieren ?

Toch wel...:

— Sinds 1975 worden er schuchtere pogingen ondernomen. Onder impuls van de UNEP in samenwerking met het UICN/WWF en de FAO (Food and Agriculture Organisation) komen de 18 kuststaten van de Middellandse Zee samen om te trachten de Natuur in het Middellandse Zeegebied te redden.

— Er is binnen het UICN een Species Survival Commission-Tortoise Group opgericht waar 's werelds schildpadspecialisten trachten het tij te keren.

— Op de Conventie van Washington staan de landschildpadden (*Testudinidae*) vermeld op lijst II en mogen onder bepaalde voorwaarden nog geïmporteerd worden. Nu is er binnen de EEG-Commissie een lijst (met onder andere de landschildpadden) in de maak die deze handel totaal zal kunnen stoppen. Ze wordt in mei van dit jaar te Brussel gestemd en België zal direct daarna, in overeenkomst met de EEG-beslissingen, de Washingtonconventie toepassen. Zo beloofde de Staatssecretaris voor Landbouw en Europese aangelegenheden ons althans...

Helaas is het in theorie dus nog mogelijk voor de dierenhandel om dit jaar nog een nieuwe import te organiseren. Deze importen vinden plaats tussen april en mei-juni.

Het is dan ook vanzelfsprekend dat al het mogelijke gedaan zou worden om een nieuwe import in België te voorkomen dit jaar!

Er moet dus geprotesteerd worden bij:

— Het Ministerie van Landbouw die de CITES nog steeds niet heeft doen toepassen en die de veterinaire goedkeuring voor de schildpaddenimport heeft.

**Ministerie van Landbouw,
Staatssecretaris P. de Keersmaeker**

Markt Tervuren, mei 1981.

Foto: D. Ballasina

Maria-Theresiastraat 1 1040 Brussel

— Het Ministerie van Economische Zaken wiens diensten de invoervergunningen afleveren.

**Ministerie van Economische Zaken,
Minister M. Eyskens
De Meeûssquare 23
1040 Brussel**

— De Joegoslavische Ambassade te Brussel, die van alle natuurvrienden zou moeten horen dat de landschildpadden van het prachtige Joegoslavië in België niet thuishoren en er ook niet gewenst zijn!

**Joegoslavische Ambassade,
E. Demotlaan 11
1050 Brussel**

D. Ballasina, hoofdredacteur Veeweyde (Maatschappij voor dierenbescherming), Veeweydestraat 43, 1070 Brussel.

Natuurpad „Het Breeven” te Bornem

door R. Willockx

Op 13 april 1980 werd te Bornem een natuurpad ingewandeld.

Wielewaalafdeling Klein-Brabant zorgde voor de volledige uitwerking van dit natuurleerpad en voor het vervaardigen van tien documentatieborden. Deze borden verschaffen o.a. informatie over het ontstaan van „Het Breeven”, over de zang- en watervogels, over de levensgemeenschappen in het water, over de verschillende lagen waaruit een bos is opgebouwd, over de knotwilg.

Het natuurleerpad wordt besloten met een speciale oproep om de natuur te beschermen. Uiteraard staan deze documentatieborden op plekjes waar de wandelaar als het ware omringd is door het beschreven natuurleven. Voor wie nog meer informatie verlangt is er een geïllustreerde brochure beschikbaar.

Natuurleerpad

Foto: R. Willockx

Moesdistel.

Foto: R. Willockx

Het pad is tot stand kunnen komen door de samenwerking tussen Wielewaalafdeling Klein-Brabant en het gemeentebestuur van Bornem. Dit inspielen op elkaar en het zich inzetten voor éénzelfde doel wordt in het voorwoord van de brochure door de Bornemse burgemeester bijzonder benadrukt.

Het 3 km lange natuurleerpad begint een de kinderboerderij „Barelhoeve” en dat is een goede zaak, want hierdoor kent het pad veel belangstelling van jeugdige bezoekers, vooral dan in klasverband.

Het natuurleerpad is nu zowat twee jaar in gebruik en het heeft bewezen dat het natuureducatief bijzonder doeltreffend is.

Indien andere afdelingen dergelijk pad willen uitwerken kan een bezoek aan „Het Breeven” inspirerend werken.

R. Willockx, Werkgroep Propaganda van de Wielewaal.

Natuurreservaat Bourgoyen Ossemeersen

door F. van den Bossche, C. Reynaerts en H. Reynaerts

Ligging

Het gebied Bourgoyen Ossemeersen, dat wij op het oog hebben voor de oprichting van een educatief natuurreservaat, strekt zich uit ten noorden van de Drongendreef tot aan de populierendreef op de grens Drongen/Maria-kerke/Gent (provincie Oost-Vlaanderen). Ten oosten wordt het begrensd door de oude spoorwegberm (die trouwens deel uitmaakt van het reservaat), ten westen door de Ringvaart. De noordwestelijke grens wordt gevormd door de Meersweg.

Landschap en geschiedenis

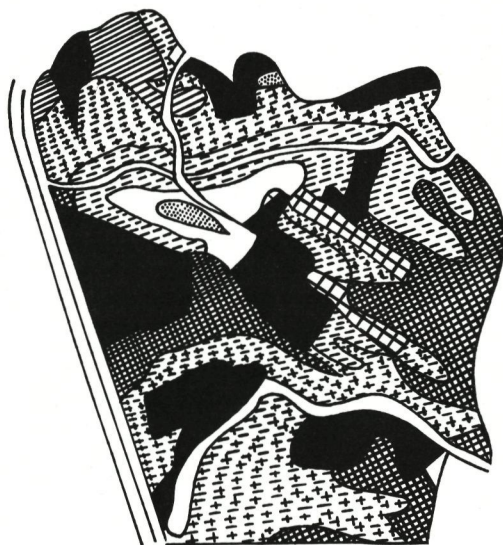
De Bourgoyen Ossemeersen zijn ongetwijfeld één van de mooiste natuurstukjes die Drongen nog rijk is. Voornamelijk dergelijke waterzieke gebieden met hun bijzonder rijke flora en fauna verdwijnen uit de omgeving.

Tot voor kort had men te Gent een gelijkaardig gebied, namelijk de Damslootvallei, doch dit laagveengebied van meer dan nationale betekenis, is door de aanleg van de E3 verloren gegaan.

Maar laten we eerst het gevarieerde landschap in de Bourgoyen Ossemeersen eens van naderbij bekijken.

Centraal gelegen is de Valkenhuisdonk (donk = duin), die ontstaan is uit zand dat tijdens de laatste ijstijd uit de Noordzee door de krachtige noordenwind in de „Vlaamse Vallei” werd afgezet. Dit is de vallei van Leie, Schelde en Dijle die samen uitmondten in het Zwin (dat toen nog reikte tot waar Gent nu gelegen is). Door het verzanden van het Zwin veranderde de loop van deze rivieren die een doorbraak naar zee vonden waar nu Antwerpen gelegen is.

Terug echter naar de Bourgoyen Ossemeersen. „Het heeft verscheidene dagen bijna zonder onderbreking geregend. De rivieren staan boordevol, en hun water is gelig en wolkig. Deze nacht woedde een hevige lentestorm, en die viel samen met de springvloed,... Zover uw oog reikt, ziet ge alleen water; water sluit uw eiland in, en steekt zich uit over de gehele kom van Gent, met uitzondering van enige zandplaten in het westen, en moerassige, met bos begroeide eilanden in het noorden”. Zo beschrijft M. Thierry een overstroming van de Leiemeersen voor de mens zijn intrede deed in het gebied. Verder lezen we nog: „Het eiland, met zijn hoogstammig bos, ligt midden een golvende graszee. Daar glinsteren grote en kleine spiegels: de bochten van beken en rivieren, en stukken verdrongen land”.

LEGENDE

	Opgespoten terrein		Lichte zandleem
	Zware klei		Lichte klei
	Zandleem		Lemig zand
	Veen		Zand

Deze situatie veranderde oorspronkelijk slechts langzaam onder invloed van de mens. Deze vestigde zich eerst op de hoge donken zoals de Valkenhuisdonk. Daar werden dan ook tijdens opgravingen door de heer Plancquaert (1917-1922) heel wat voorwerpen gevonden. Uit de bronstijd vond men vooral maal- en slijpstenen, vaten, kommetjes en spinklossen. Er werd ook een vloer van een hut blootgelegd. Uit de Gallo-Romeinse periode vindt men vooral tegels. Jammer genoeg weet men niet waar al deze voorwerpen zich thans bevinden.

In 1811 waren echter reeds een aantal merkwaardige vondsten bovengehaald, waaronder een begraafplaats en een aarden schaalteje. Dit laatste is bewaard en bevindt zich in de Rijksuniversiteit te Gent.

Er wordt bovendien melding gemaakt van de vondst van 200 geldstukken uit de regering van Posthumus, Antonius, Pius, Augustus, Sabina en Adrianus.

Ossemeersen

Maar ook de turflagen gaven hun geheimen prijs. In 1812 vond men een eikenhouten beeld met hondekop. Het beeld bevond zich op 3,5 m diepte. Het was 1,2 m hoog. Het rechteroor was afgebroken, de linkerhand doorboord. Ook van deze hond is de bewaarplaats onbekend.

Een eikenhouten hond... de mens was begonnen met de vernietiging van de bossen (die op de hogere gronden groeiden). Ze werden vervangen door woonplaatsen en akkers. De meersen bleven langer gespaard. Op de Ferrariskaart vormen Bourgoyen, Ossemeersen, Assels, Blaarmeersen,... nog één aaneengesloten meersen-complex. Op deze kaart vinden we ook de molen bij de ingang van het reservaat terug. Deze werd toen reeds gebruikt om water in en uit de meersen te pompen. Daaruit alleen al blijkt dat de meersen geen natuurlijk landschap maar een cultuurlandschap vormen: het waterpeil werd geregeld, het gras gehooid, vee geweid en wilgen geknot. Nochtans was er nog ruim plaats voor de natuur: het water was nog zuiver, de weiden waren door hagen omgeven, de knotten werden in ere gehouden. Maar bovenal: de winterse overstromingen werden niet verhinderd. De verandering van het landschap begon met de aanleg van de Drongendreef in de vorige eeuw. Eén van de

eerste successen van onze Actiegroep was trouwens het redden van deze prachtige dreef. Het westerringspoor werd aangelegd in 1922. Omstreeks 1950 was het niet meer dienstig voor het vervoer van reizigers en in 1955 werd het geheel afgeschaft. In 1977 tenslotte werd de dijk bij het reservaat gevoegd. En terecht want de droge, zandige bodem brengt een totaal verschillende plantengroei, dan in de rest van het gebied, met zich mee.

Bij het graven van de ringvaart werden een aantal zeer drassige gronden in het westen van het gebied opgespoten. Een vijvertje van ongeveer 1 ha werd daarbij gespaard. In 1970 tenslotte begon men met het storten van afbraakmateriaal in de Ossemeersen. Dat was de eigenlijke aanleiding tot de actie voor het redden van het gebied.

De avifauna

Vroeger, voordat de ringvaart gegraven werd (1967) waren de Bourgoyen Ossemeersen het gehele jaar door zeer drassig en kwam het gebied in de winter zelfs geheel blank te staan. Het was toen aantrekkelijk voor tal van eendesoorten. Een enorme diversiteit van eenden met moeilijk te

schatten aantallen. Pijlstaarten (*Anas acuta*), honderden Smienten (*Anas penelope*) en Wintertalingen (*Anas crecca*) en enkele duizenden Wilde Eenden (*Anas platyrhynchos*) brachten een onvergetelijk schouwspel. De overstromde meersen waren omgetoverd tot een reuzegroot meer. Iedere aanblik op het water bood een ander zicht door de steeds wisselende aantallen eenden die kwakend en snabbelend op het water lagen te dobberen, dan weer in grote aantallen opvlogen, om nadien in te vallen. Ieder jaar kan men nu nog vanaf november tot einde maart pleisterende Slobeenden (*Spatula clypeata*) en Wintertalingen zien (tot maximum 250 ex.). Deze laten af en toe hun typische roep horen evenals de Smienten met hun weinig eendachtig gefluit. Ook de Bergeenden (*Tadorna tadorna*) verschijnen af en toe op het appèl.

Een nieuwe aanwinst die zich de laatste jaren frequenter laat zien is de Krakeend (*Anas strepera*), terwijl we van de zeldzaam wordende Pijlstaart nog slechts af en toe enkele exemplaren te zien krijgen (tot maximum 7 in 1981). De duikeenden zijn in het gebied vertegenwoordigd

door de Tafeleend (*Aythya ferina*) en de Kuifeend (*Aythya fuligula*), waarvan de laatste geregeld tot einde mei blijft hangen. Ze verblijven meestal op brede sloten en op de oude Leiearm, samen met de Fuut (*Podiceps cristatus*) en het kleinere Dodaarsje (*Tachybaptus ruficollis*) dat hier broedvogel is. Mogelijk zal de Kuifeend in de toekomst nog in de Bourgoyen broeden.

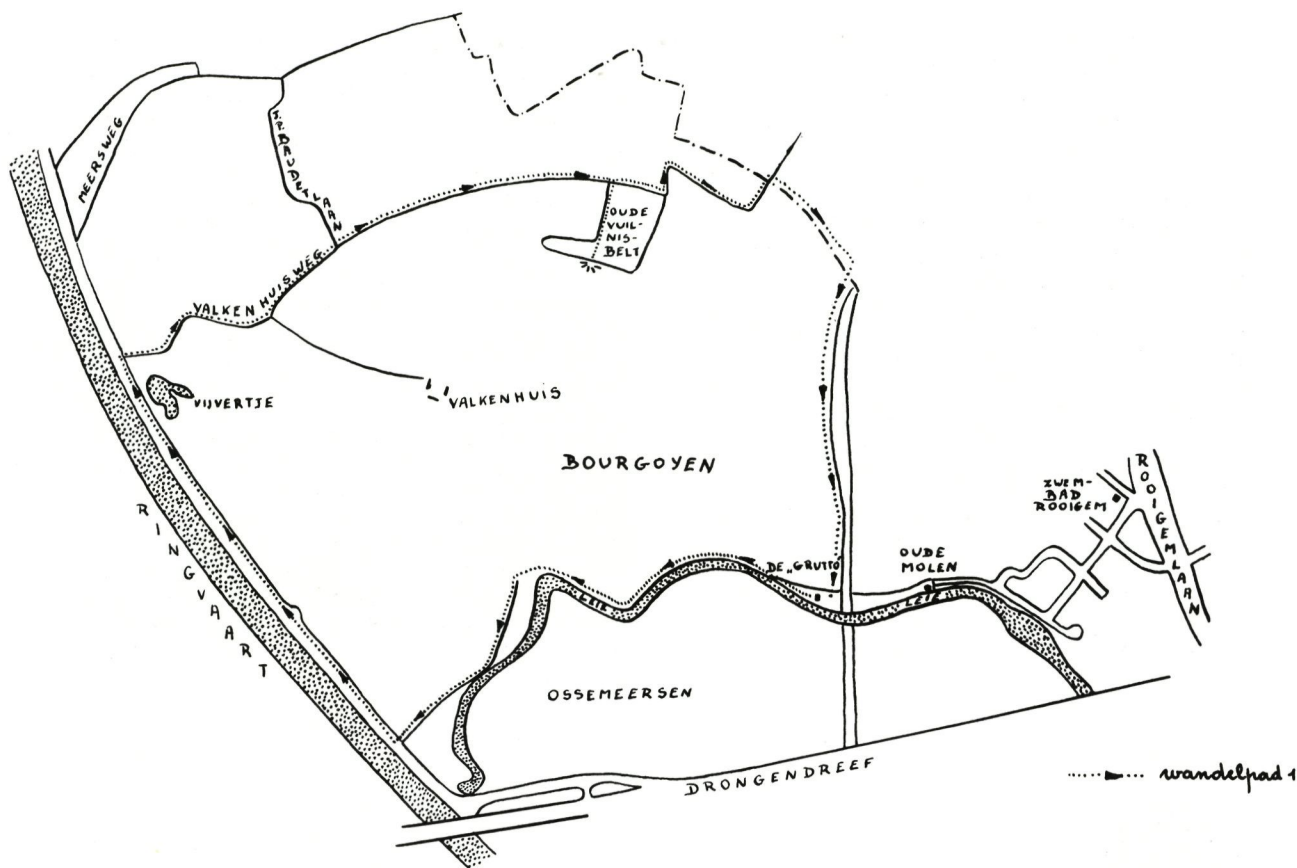
Onder de grazers vermelden we jaarlijks talrijke overwinterende Meerkoeten (*Fulica atra*) tot maximum 300 ex., evenals Smienten (*Anas penelope*) tot maximum 60 ex. Af en toe worden we vereerd met een groepje Kleine Zwanen (*Cygnus columbianus*) of de iets grotere Wilde Zwanen (*Cygnus cygnus*).

Ook enkele ganzen pleisteren nog jaarlijks, o.a. Kolganzen (*Anser albifrons*), Rietganzen (*Anser fabalis*) en Grauwe Gans (*Anser anser*). Onder deze laatste zagen we reeds enkele Zwinganzen. Meestal strijken ze neer in kleine families.

In de strenge winter 1978-1979 merkten we tussen de $\pm$ 400 Kolganzen ook 4 Brandganzen (*Branta leucopsis*) op. Deze zijn hier een zeer zeldzame verschijning. Doch dit is niet alles wat

Bourgoyen

het winterse landschap in de Bourgoyen te bieden heeft. Jaarlijks overwinteren een drietal Buizerds (*Buteo buteo*), waaronder een zeer bleke fase. Ook één of meerdere Sperwers (*Accipiter nisus*) komen hier aan hun trekken.

De Blauwe Reiger (*Ardea cinerea*) komt hier ook dagelijks foerageren, daar het gebied nog rijk is aan kikkers. Regelmatig zien we groepjes tot 15 exemplaren, die beschutting zoeken tussen de weelderige oevervegetatie die bestaat uit Rietgras (*Phalaris arundinacea*), Riet (*Phragmites communis*) en Liesgras (*Glyceria maxima*). De Blauwe Reiger broedt hier niet door gebrek aan geschikte nestplaatsen, maar wel in Ooidonk waar er zich een kolonie gevestigd heeft die 10 % vertegenwoordigt van het Belgisch broedbestand. Een zeldzame waadvogel is de Roerdomp (*Botaurus stellaris*) die hier voor de opspuitingen van het laagveengebied, nu jammer genoeg bedolven onder slib, ongetwijfeld een regelmatige wintergast was.

Verder zijn er nog Wulpen (*Numenius arquata*) en Regenwulpen (*Numenius phaeopus*) die doortrekken, samen met de Goudplevier (*Pluvialis apricarius*) die we met een beetje geluk in prachtkleed te zien krijgen.

Rond eind februari kondigt de Grutto (*Limosa limosa*), die hier broedvogel is, met maximum 3 paar, de lente aan. Kort daarop verschijnt de eerste Tijftjaf (*Phylloscopus collybita*), Fitis

(*Phylloscopus trochilus*), Zwartkop (*Sylvia atricapilla*), Tuinfluiter (*Sylvia borin*), Roodborsttapuit (*Saxicola torquata*), Bosrietzanger (*Acrocephalus palustris*) en Grasmus (*Sylvia communis*). Inmiddels zijn ook de Kleine Karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*) en de Rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*) in de rietkragen teruggekeerd.

Nog meer steltlopers komen het gebied opzoeken. De Zwarte Ruiter (*Tringa erythropus*) en Groenpootruiter (*Tringa nebularia*) trekken nu door, samen met de zeldzame Bosruiter (*Tringa glareola*), het Witgatje (*Tringa ochropus*) en Tureluur (*Tringa totanus*).

Tijdens een wandeling langs de oude Leie bemerken we vrijwel altijd enkele Oeverlopers (*Tringa hypoleucos*) die foerageren, steeds wippend met kop en staart. Bij het opvliegen horen we een schel fluitende roep, terwijl hij over het water wegscheert en wat verder terug invalt. Het Visdiefje (*Sterna hirundo*) is aangekomen. Ze vliegen met diepe vleugelslagen laag over het wateroppervlak. Af en toe laten ze zich in het water plonsen om een vis te bemachtigen. Ze broeden op de opgespoten terreinen in de onmiddellijke omgeving. Eens dat hun jongen vliegensklaar zijn, vliegen ze ermee naar de Bourgoyen om er te foerageren. Ze blijven hier tot eind augustus.

Eind april komen de laatste doortrekkers voorbij.

Buiten hoger genoemde vermelden we nog de Blauwe Kiekendief (*Circus cyaneus*), Draaihals (*Jynx torquilla*), Paapje (*Saxicola rubetra*), Bepflister (*Turdus torquatus*), Blauwborst (*Luscinia svecica*) en IJsvogel (*Alcedo atthis*).

Begin mei wemelt het op de sloten van Wilde Eenden met tomen, terwijl de Zomertalingen (*Anas querquedula*) en Slobeend pas goed beginnen te broeden. Bij zonsopgang en -ondergang horen we het geblaas van de Watersnip (*Gallinago gallinago*), dat door het mannelijk exemplaar wordt voortgebracht bij de balts. Er broeden nog jaarlijks enkele paartjes van deze bij ons zeldzaam wordende steltlopers in de Bourgoyen. Eind mei heeft de Grutto reeds jongen; half juni vertrekt hij opnieuw naar zijn winterkwartier.

De flora

We zullen drie biotopen in de Bourgoyen bespreken, gezien deze reeds beheerd worden door de Actiegroep: de oude spoorwegberm, de meersen en het vijvertje langs de ringvaart (Meerskant), en de oude vuilnisbelt.

De spoorwegberm en de vochtige weide.

Een zandige dijk dwars door waterrijke meersen brengt een onvoorstelbare verscheidenheid aan planten met zich mee op een tamelijk beperkte oppervlakte. Langs de sloot, aan de westelijke zijde van de berm, worden de vochtminnende planten vertegenwoordigd door Grote Egelskop (*Sparganium ramosum*), Bosbies (*Scirpus sylvaticus*), Glidkruid (*Scutellaria galericulata*), Helmkruid (*Scrophularia alata*), Pitrus (*Juncus effusus*) en Zeegroene Rus (*Juncus glaucus*). In de sloot zelf komt de zeldzame Zwanebloem (*Butomus umbellatus*) voor.

Een steile helling begroeid met Vlierstruiken (*Sambucus nigra*) en op open plaatsen met Heksemelk (*Euphorbia esula*), vormt de overgang naar een echt duinbiotoop: Asperge (*Asparagus officinalis*), Jacobskruiskruid (*Senecio Jacobaeae*), IJzerhard (*Verbena officinalis*), Wouw (*Reseda luteola*), Kleine Mantelanjer (*Tunica saxifraga*) en Slangekruid (*Echium vulgare*) groeien langs beide zijden van het smalle pad bovenop de berm. Waar schapen grazen, krijgen Weide- (*Campanula patula*) en Rapunzelklokje (*Campanula rapunculus*) een kans. Langs de oostelijke helling, begroeid met Teunisbloem (*Oenothera lamarkiana*), Koningskaars (*Verbascum thapsus*), Liguster (*Ligustrum vulgare*) en de kalkminnende Bosrank (*Clematis vitalba*), dalen we weer af in het moerasgebied. Op de overgang tussen beide gedijt Leverkruid (*Eupatorium cannabinum*) en Moerasspirea (*Filipendula ulmaria*).

De plantengroei van de natte weide getuigt van het vroeger beheer: maaien, niet te vroeg in de zomer, en nabeweiden in de herfst. Dit zijn gunstige levensomstandigheden voor Moeras-

Weide aan spoorwegberm.

kruiskruid (*Senecio paludosus*), Bijenkorfje (*Brunella vulgaris*), Reukgras (*Anthoxanthum odoratum*), Koekoeksbloem (*Coronaria flos-cuculi*)... Een brede rietkraag sluit deze weide af.

De oude vuilnisbelt

Deze belt werd in 1973 gesloten. In het eerste jaar nog een kale vlakte, was hij het volgende jaar weelderig begroeid met een aantal pioniers zoals Bijvoet (*Artemisia vulgaris*). Deze banale plantengroei werd afgewisseld met adventieven zoals Hongaarse Raket (*Sisymbrium altissimum*) en enkele zeldzaamheden zoals Bolderik (*Agrostemma githago*). In de herfst treden nog steeds massaal Geschubde Inktzwammen (*Coprinus comatus*) op. Canadapopulieren werden als pionier aangeplant en voor de zangvogels Meidoorn (*Crataegus monogyna*).

De vorming van een humuslaag verdreef de pioniers die werden vervangen door St-Janskruid (*Hypericum perforatum*), Bosandoorn (*Stachys sylvatica*) en Kaasjeskruid (*Malva sylvestris*). De evolutie naar bos is hier nog volop aan de gang en wordt trouwens op de voet gevolgd.

Vijvertje en Meerskant

Dit deel van het gebied heeft een venige ondergrond en moet ooit het meest interessante deel van de Bourgoyen geweest zijn. Jammer genoeg werden een aantal gronden opgespoten en andere overbeweid. Ook werd een uiterst interessante sloot (tijdelijk) zwaar vervuild. Het beheer van dit deel is dan ook volledig gericht op herstel van de vroegere pracht. Een beschrijving van alles wat nu nog waargenomen wordt,

Vijvertje langs ringvaart.

overtuigt dat hier alle mogelijkheden tot slagen aanwezig zijn.

Een sloot met Krabbescheer (*Stratiotes aloides*) spant waarschijnlijk wel de kroon. Daarnaast ligt een kleine vijver (1 ha) met slikplaten. Op de dijk groeit Gelderse Roos (*Viburnum opulus*), Wespenorchis (*Epipactis latifolia*), Hondсроos (*Rosa canina*), Wilde Bertram (*Achillea millefolium*), Rode Ogentroost (*Euphrasia odontites*) en Amandelwilg (*Salix amygdalina*). Op het vochtige veen worden zeggen geparasiteerd door Grote Ratelaar (*Rhinanthus major*). Daartussen tiert welig Moerasandoorn (*Stachys palustris*) en Poelruit (*Thalictrum flavum*). Kleine poeltjes bieden plaats voor Dotterbloem (*Caltha palustris*) en Blaartrekkende Boterbloem (*Ranunculus sceleratus*). De meersen, die opnieuw met de hand of een kleine maaibalk gemaaid worden en nooit bemest, vormen ruikers van Moerasspirea.

Tot daar een kort overzicht van de flora van het gebied. Vermelden we alleen nog dat reeds meer dan 300 hogere planten geïnventariseerd werden.

Tot slot...

... een woordje over de Actiegroep Bourgoyen Ossemeersen VZW. Deze werd door een aantal Gentse natuurverenigingen, waaronder Wielewaal-afdeling Gent, opgericht om het gebied te

beschermen en te beheren. Naast de aankoop en huur van een aantal gronden, heeft de vereniging twee wandelpaden (met bijhorende brochure) uitgestippeld en een onthaalcentrum ingericht. Om de werking te financieren werden tevens een aantal „vogel- en plantenfiches” uitgegeven en een boek over „Belgische Natuurreservaten” geschreven.

Deze uitgaven kan men bestellen op het secretariaat Rooigemlaan 172 (nieuw nummer 184) 9000 Gent.

De stad plant de onteigening van het gebied met als bedoeling het oprichten van een educatief natuurreservaat.

Vraag om medewerking

Vanaf juli wordt in de Bourgoyen gemaaid, waarna het strooisel afgevoerd wordt. Daar dit manueel en tijdrovend werk is, zijn medewerkers en vrijwilligers steeds welkom. Tijdens het Kerstverlof wordt er geknot. Ook daarbij zijn vrijwilligers welkom.

Ieder jaar hebben we nogal te kampen met bloemplukkers. Dit gebeurt meestal door personen die nooit iets voor de natuur doen. Ook met loslopende honden hebben we regelmatig moeilijkheden.

Oude Lelearm tussen Bourgoyen en Ossemeersen.

Daar in het gebied nog geen beëdigde wachters werden aangesteld, kan zulks opgevangen worden door frequent bezoek van natuurliefhebbers, die onwetenden op een vriendelijke

manier benaderen.

Ze kunnen contact opnemen met *F. van den Bossche*, Wielewaal-afdeling Drongen, Mariakerkesteenweg 291, Drongen.

Tekening: F. Matthé

Boekbespreking

Eberhard Reddig, 1981. *Die Bekassine. Die Neue Brehm-Bücherei 533. Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag.*

De auteur maakte vanaf 1974 een sterk gespecialiseerde studie over de Watersnip in een broedgebied aan de Dummer in Neder-Saksen. Speciale aandacht besteedde hij aan het baltsgedrag en vooral aan de vraag naar de totstandkoming van het zogenaamde „mekkeren”.

Dit persoonlijk onderzoek treedt in deze monografie bijzonder op de voorgrond. Overigens worden op de voor deze serie kenmerkende manier achtereenvolgens behandeld: de systematiek van soorten en ondersoorten, hun verspreiding, de overwintering in West-Europa, voor- en najaarstrek, biotoop, voeding, broedbiologie, gedragingen, rui en tenslotte enkele beschermingsmaatregelen. Het geheel is keurig uitgediept aan de hand van een uitgebreide bibliografie, die bijgewerkt is tot 1979. Instructieve tekeningen, diagrammen en een reeks markante foto's, hoofdzakelijk over het baltsgedrag, illustreren de tekst.

Met dit werk leverde de schrijver een bijzonder waardevolle bijdrage tot de kennis van een bedreigde vogelsoort, waarvan het bestand in West- en Midden-Europa thans onrustbarend achteruitgaat.

H. Voet

Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland, 1981. *Randstad en Broedvogels. Tilburg.*

Dit boek is een verslag van een broedvogelonderzoek in het deel van West-Nederland, gelegen tussen het Noordzeekanaal (Amsterdam-IJmuiden) en Zeeland. Het is het eindverslag van een broedvogelinventarisatie die van 1973 tot 1978 door meer dan 350 medewerkers werd uitgevoerd. De resultaten worden, zoals in de meeste avifauna's, weergegeven in de vorm van verspreidingskaarten en bijhorende beschrijvingen per soort.

Dit werk is nochtans meer dan een klassieke streekavifauna. Ook de wordingsgeschiedenis van het landschap en de relaties tussen de verspreiding van de broedvogels en hun biotopen worden uitvoerig behandeld. Veranderingen in de vogelstand zijn immers dikwijls een gevolg van veranderingen in het landschap. Daarenboven komt in dit werk ook de politieke besluitvorming, die bij ingrepen in het landschap een rol speelt, aan de orde.

Na een inleiding waarbij alle medewerkers genoemd worden, komt een hoofdstuk gewijd aan de opzet, de werkwijze en de betrouwbaarheid van het gehele onderzoek. Dan volgt een hoofdstuk over de wordingsgeschiedenis van West-Nederland, gevolgd door een uitgebreide bespreking van de ontwikkeling van het landschap vanaf 1900. Nadien wordt de opbouw van dit landschap in de verschillende deelgebieden van West-Nederland behandeld. Hierbij wordt aangetoond hoe

de vogelstand evolueert bij belangrijke ingrepen in het landschap. Dan volgt de bespreking van de 180 soorten die deze eeuw in West-Nederland hebben gebroed. Voor 130 soorten is een verspreidingskaart opgenomen. In de beschrijvingen wordt getracht een relatie te leggen tussen de verspreiding en de broed- en foerageergewoonten van elke soort. Een afsluitend hoofdstuk kreeg de titel „aanzetten van een ander beleid”. Hierin wordt eerst een balans opgemaakt van voor- en achteruitgang, en wordt nadien ingegaan op allerlei zaken die van belang zijn voor een goed milieubeleid. Tot slot volgt een uitgebreide literatuurlijst en een register van de Nederlandse en de wetenschappelijke vogelnamen.

Dit moderne en zeer interessante werk is ook voor Belgische lezers van belang. Niet alleen wordt het noordelijk Deltagebied (Goeree-Overflakkee, de Kwade Hoek, de Maasvlakte, enz...) frequent door heel wat Vlaamse veldornithologen bezocht, doch de besproken problematiek rond industrialisatie, urbanisatie, agrarische bedrijfsvoering, enz... speelt zich eveneens bij ons af.

Dit waardevolle boek, dat met niet minder dan 150 zwart-wit landschapsfoto's is geïllustreerd, zou in geen enkele Wielewaler-bibliotheek mogen ontbreken. Vooral zij die plannen koesteren voor een regionale avifauna kunnen zich aan deze rijke bron laten inspireren. Het is verkrijgbaar bij de boekhandel van De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. De prijs van dit omvangrijke, mooi uitgegeven boek (524 pagina's) is bijzonder laag. Hij bedraagt voor niet-leden 580 F en voor leden 520 F.

Dr. H. Meeus

G. Deweerdt en G. van Bastelaere, 1981. *Heel het Leen. Brochure, uitgegeven door De Andere Weg vzw.*

De brochure „Heel het Leen” wil een uitnodigende kennismaking zijn met het provinciaal domein, gelegen op het grondgebied van Eeklo (ingang), Zomergem en Waarschoot.

Aankankelijk lag het in de bedoeling van de schrijver Geert Deweerdt en zijn medewerker Gilbert van Bastelaere, om van het natuurgebied een uitgebreide inventaris te publiceren. Een louter opsommen van dieren en planten zou echter een saaie brok lectuur opleveren, en alleen de specialisten aanspreken.

Bovendien was er ter orientatie van de natuurliefhebber nergens ook maar het kleinste foldertje te vinden. Zo ontstond het gelukkige initiatief om die inventaris uit te breiden tot een lijvige, interessante en leesbare brochure.

Bij het inventariseren en het schrijven werden de initiatiefnemers zich steeds meer bewust van de waarde van het Leen, terwijl ze voortdurend tegen een degraderend beheer moesten aankijken. In dit boek drukken de auteurs niet alleen hun bezorgdheid uit, doch stellen ze tevens een aantal gepaste maatregelen

voor. „Heel het Leen” is dan ook een werk dat een beschrijving poogt te geven van *geheel* het Leen, doch bovendien een oproep wil richten aan iedere natuurliefhebber om dit rijke gebied te helpen behoeden, om het te redden van verdere afbraak tot een ordinair park, om het te *helen*.

De brochure begint met een kort bevattelijk hoofdstukje over het bos in het algemeen, zijn functie, zijn waarde. Vervolgens wordt in een luchtige stijl heel wat boeiende informatie verstrekt over een dertigtal dieren en planten in het Leen. In een derde hoofdstuk wordt op een eenvoudige en voor iedereen begrijpelijke wijze uitgelegd hoe een bos functioneert (functioneerde) en welke maatregelen zouden moeten getroffen worden. Het werkje wordt afgesloten met een inventaris waaruit duidelijk de waarde van dit natuurgebied blijkt.

De tekst werd in een frisse lay-out gezet (Wilfried van Durme) en opgefleurd met vele foto's (Norbert Maes, Geert Claeys, Luc de Smaele, Geert Deweerdt en Hugo de Bruyckere), en prachtige pentekeningen (Geert Deweerdt).

Deze uitgave van de V.Z.W. De Andere Weg, met medewerking van het Actiecomité ter bescherming van het Leen, werd door Bart Boone van een fraaie voorpagina voorzien.

Het boek kost 250 F en is te bekomen door storting van dit bedrag plus dertig F verzendingskosten op rekeningnummer 001-0879955-47 van het Actiecomité, Lekestraat 118, te Eeklo.

M. Boone

Sparreboom, M. (redacteur). De Amfibieën en Reptielen van Nederland, België en Luxemburg. Balkema, Rotterdam (postbus 1675); 1981; 284 pp., 81 fig.; ill.; kaarten. Prijs; 38,50 gulden.

Collectief werk van Mevrouw J..C.M. van Leeuwen-van den Hoef, Mevrouw A. Zuiderwijk, en de Heren J.W. Arntzen, W. Bergmans, R. Daan, A.G.M. Gerats, A.H.P. Stumpel, B.H. van Leeuwen voor Nederland; wijlen de Heer Ph. de Fonseca voor West- en Oost-Vlaanderen; de Heer G.H. Parent voor België en het Groot-Hertogdom Luxemburg.

Voor het eerst werd een Nederlandstalig herpetologisch werk voor de gehele Benelux opgesteld. Het is een goed en mooi verlucht boek geworden, waarmee een vlotte determinatie van alle inheemse soorten verzekerd is. Een belangrijk deel van de tekst is gewijd aan de ecologie van de behandelde dieren, een pluspunt dat dit nieuwe boek in schril contrast plaatst met de tot nog toe voorhanden zijnde teksten. Een pertinent geschreven hoofdstuk belicht de bedreigingen die op het voortbestaan van alle amfibieën en reptielen van de drie landen wegen. Ook het-nog veel te vaak eenzijdig-intern beheer van de natuurreserveaten wordt er met recht en rede op de korrel genomen. Men vindt er eveneens verspreidingskaarten in, zowel op Benelux- als op Europees niveau.

Het boek was oorspronkelijk bedoeld voor Nederland en Vlaanderen. Gevolg gevend aan een suggestie van

G.H. Parent, is het behandelde territorium uitgebreid tot de gehele Benelux. De exacte bijdrage van de verschillende auteurs is helaas niet overal met dezelfde stiptheid weergegeven; men moet ze gaan opzoeken in niet altijd even duidelijke voetnoten.

De presentatie van het werk is goed; behalve in de bibliografie zijn er weinig zetfouten en de illustraties van zowel de dieren als hun biotopen zijn zeer goed. De nomenclatuur is beperkt tot het gebruik van genus- en soortnaam, hetgeen m.b.t. de leesbaarheid verdedigbaar is. Een opgave van de gebruikelijke trinominale nomenclatuur was mogelijk zinvol geweest in de tabel p. 24.

De verspreidingskaarten voor de Benelux geven de situatie weer zoals gekend einde juni 1980. Ze werden samengesteld door samenvoeging van de I.F.B.L.-kaarten, met uurhokken 4 km zijde, en gelijkaardige Nederlandse kaarten, met hokken van 5 km zijde. Dit leidde onvermijdelijk tot enkele onduidelikheden langsheen onze noordelijke grens. Deze kaarten, waarvan tot nu toe slechts voor België een eerste uitgave bestond (Parent G.H., *Naturalistes belges*, 60 (9-10): 251-333), zijn ontegensprekelijk van grote waarde. Zowel met betrekking tot het natuurbehoud als voor wie de verspreiding van die dieren tracht te begrijpen zijn ze bijzonder leerzaam. Een van de Nederlandse auteurs was zo welwillend ons te wijzen op de foutieve opname van de Zandhagedis (*Lacerta agilis*) in Oost-Zeeuws-Vlaanderen. De aanwezigheid van de Knoflookpad (*Pelobates fuscus*) in de Westelijke helft van het Scheldebekken (bewijsexemplaar Gent 1870) is niet in kaart gebracht, maar wel in de tekst vermeld, p. 67.

De Europese kaarten, op zeer kleine schaal, zijn wat Frankrijk betreft reeds ten dele voorbijgestreefd (Parent G.H., *Bull. mens. Soc. Linn. Lyon*, 50 (3): 86-112).

Een boek uitgeven veronderstelt een risicodragende kapitaalbreng, en het is derhalve begrijpelijk dat in het ruime tekstaanbod waarover de redactie beschikte heel wat diende gesnoeid. Vanuit Belgisch oogpunt — en dit is zowat het enige echte verwijt dat de lezer zal maken — zal men evenwel betreuren dat die selectie veelal gebeurd is ten gunste van informatie betreffende de Nederlandse situatie.

De teksten voor het Groot-Hertogdom zijn erg beknopt, en dit ondanks het feit dat de redactie de beschikking had over een uitgebreide, deels gepubliceerde (Thorn R., *Natura* 1975: 29-50), deels ongepubliceerde documentatie.

Wij wensen dit boek de ruime verspreiding toe die het verdient, en hopen dat het bij een eventuele volgende editie in een nog betere vorm kan worden gebracht.

Al wie bevestigende of aanvullende gegevens leveren kan betreffende de verspreiding van onze herpetofauna kan die steeds melden bij:

- voor België en het Groot-Hertogdom: G.H. Parent, 37, rue des Blindés, B-6700 Arlon.
- voor Nederland: W. Bergmans, Instituut voor Taxonomische Zoologie, Plantage Middenlaan 53, 1000 HC Amsterdam.

J. Burny

AANWIJZINGEN VOOR DE AUTEURS

Het maandblad „De Wielewaal” publiceert in principe alle artikels waarvan de inhoud strookt met de doelstelling van de Vereniging De Wielewaal: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels. De redactie behoudt zich nochtans het recht voor te beslissen welke artikels of bijdragen worden geplaatst.

Kopij moet in drievoud in machineschrift worden ingeleverd bij de hoofdredacteur. Uiterlijk twee maanden na het insturen van de kopij ontvangt de auteur bericht of zijn artikel al dan niet zal worden opgenomen. Eventueel kan de auteur gevraagd worden wenselijke veranderingen aan te brengen.

De auteurs zijn persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels.

Elk artikel wordt gevolgd door het volledig adres van de auteur(s).

De redactie dringt er op aan om artikels en belangrijke bijdragen te doen volgen door een samenvatting in de Nederlandse, Franse en Engelse taal. Op verzoek van de auteur zal de „résumé” en „summary” door de redactie worden opgesteld.

In het maandblad wordt de voorkeurspelling toegepast. Nederlandse vogelnamen beginnen steeds met een hoofdletter (bv. Witte Kwikstaart). Groepsnamen (bv. steltlopers) beginnen niet met een hoofdletter. Dezelfde schrijfwijze geldt voor namen van planten, insecten, enz... De eerste vermelding in een tekst van een soort wordt steeds gevolgd door de Latijnse geslachts- en soortnaam, onderstreept en door haakjes omgeven.

In datumvermeldingen dienen de namen van de maanden bij voorkeur voluit geschreven. Het gebruik van afkortingen dient vermeden te worden.

Referenties in de tekst worden aldus vermeld: (Segers 1948) en verwijzen naar een alfabetisch gerangschikte bibliografie. Deze bibliografie wordt als volgt opgesteld:

- voor een artikel: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. *Naam van het tijdschrift*, jaargang: eerste pagina van het artikel - laatste pagina.
bv. Grootaers, F., 1958. Glanskop (*Parus palustris*) en Matkop (*Parus atricapillus*). *Wielewaal* 24: 1 - 16.
- voor een boek: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. *Volledige titel*. Stad van uitgave, naam van de uitgever.
bv. Segers, F., 1948. *Broedvogels in de Kempen*. Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel.

Als er meerdere auteurs zijn worden deze aldus vermeld: Segers, F., F. Grootaers. In de bibliografie worden slechts die titels vermeld waarnaar in de tekst wordt verwezen. Alle literatuurcitingen moeten bij hun oorspronkelijke bron gecontroleerd worden.

Indien overnames uit plaatselijke bladen van Wielewaal-afdelingen overwogen worden zal hierover eerst met de auteur worden overlegd.

Ter illustratie van bijdragen kunnen in aanmerking komen: zwart-wit- en kleurfoto's, diapositieven, zwart-wit-tekeningen. Grafieken, tabellen en kaarten dienen met zwarte inkt op wit papier getekend.

Aan de auteur van een artikel (of aan één van hen indien er meerdere zijn) zullen 5 exemplaren van het maandblad worden verzonden. Meer exemplaren (tot maximum 30) kunnen bekomen worden, indien de hoofdredacteur hierom verzocht wordt bij het inzenden van het artikel.

De hoofdredacteur zal graag eventuele bijkomende inlichtingen of adviezen verstrekken aan mogelijke auteurs.

DE WIELEWAAL

JAARGANG 48 - APRIL 1982

G. HUYSKENS. Bij de waarneming van een Purperkoet (<i>Porphyrio porphyrio</i>).	125
M. VAN BEIRS. Ornithologische paradijzen in Turkije.	134
H. FRANCKX. Verslag Wielewaal-reis Turkije 1981.	144
D. COLIN. Ornithologische notities bij de Wielewaal-reis naar Turkije.	147
H. MEEUS. De gewijzigde status van de Roodkeelpieper <i>Anthus cervinus</i> in Vlaanderen. ...	153
D. BALLASINA. Stoffel de schildpad bedreigd!!!	155
R. WILLOCKX. Natuurpad „Het Breeven” te Bornem.	159
F. VAN DEN BOSSCHE, C. REYNAERTS, H. REYNAERTS. Natuurreservaat Bourgoyen Ossemeersen.	160
Boekbespreking.	167

Titelblad: Vallei bij Borçka (Turkije) — Foto: B. Corijn